

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΑΓΙΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ, ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΝΔΡΙΚΟΠΟΥΛΟΣ, ΘΑΝΑΣΗΣ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟ-
ΠΟΥΛΟΣ, ΑΝΤΩΝΗΣ ΠΙΛΛΑΣ, ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ, ΣΤΕΛΛΑ ΣΠΥΡΟΥ, ΠΑΝΑ-
ΓΙΩΤΑ ΜΟΡΙΔΟΥ, ΘΕΟΧΑΡΗΣ ΑΡΙΣΤΟΔΗΜΟΥ, ΜΑΙΡΙΛΥΝ ΖΑΝΝΕΤΟΥ, MICHELE
IANNELLI, Γ. ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΗΣ, ΝΤΙΝΟΣ Σ. ΚΟΥΜΠΑΤΗΣ, LORD BYRON, Μ. ΒΥ-
ΡΩΝ ΡΑΪΖΗΣ, ΚΩΣΤΑΣ ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΤΟΡΝΑΡΙΤΗΣ, ΑΝΔΡΕΑ-
ΝΗ ΗΛΙΟΦΩΤΟΥ, ΝΙΚΟΣ ΖΑΝΟΠΟΥΛΟΣ, ΙΩΑΝΝΗΣ Γ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ
ΚΑΜΙΝΑΡΙΔΗΣ, ΔΡ. ΑΝΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΧΑΤΖΗΘΟΥΣΣΕΩΣ, ΣΩΤΗΡΟΥΛΑ Γ.
ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ, ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΟΡΙΔΗΣ, ΣΕΒΑΣΤΗ ΧΑΒΙΑΡΑ-ΚΑΡΑΧΑΛΙΟΥ,
ΔΡ. ΜΑΡΙΑ ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ, ΝΙΚΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ

429

ISSN 0554 - 3363

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΤΕΤΡΑΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Υπεύθυνη εκδότρια: ΛΟΥΛΑ ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ

Ανδροκλέους 2, 1060 Λευκωσία

Τηλ. 22764900

Το Περιοδικό εκδίδεται από Έπιτροπή Φιλολόγων και Λογοτεχνών

Έτήσια συνδρομή	€15
Έτήσια συνδρομή Ελλάδος	€25
Έτήσια συνδρομή έξωτερικού	€25 ή \$35
Τιμή τεύχους	€6
Συνδρομή για βιβλιοθήκες, σχολεία και Όργανισμούς	€18
Τά χειρόγραφα δεν επιστρέφονται. Φωτογραφίες επιστρέφονται. Ανάτυπα πληρώνονται στον τυπογράφο.	

Για τούς συνδρομητές Ελλάδος:

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΛΛΑΔΟΣ - ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΣ 080/51260530

στο όνομα Παναγιώτης Κ. Χρυσάνθης.

Αίτιολογία: Συνδρομή Περιοδικού «Πνευματική Κύπρος»

και να αποστέλλεται στο περιοδικό ή απόδειξη

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άγις Χαραλαμπίδης: <i>Για τή φοινική έκρηξη στο Μαρί τής Λεμεσού</i>	227
Γιάννης Ανδρικόπουλος: <i>Σ' αποζητούμε κυρ-Αλέξανδρε</i>	228
Θανάσης Παπαθανασόπουλος: <i>Παπαδιαμάντης</i>	229
Αντώνης Πιλλάς: <i>Μικρά Τραγούδια τής Χαράς</i>	230
Κύπρος Χρυσάνθης: <i>Έμεις οί ελάχιστοι</i>	231
Στέλλα Σπύρου: <i>Μήν ήμερεύεις Ποσειδώνια</i>	232
Παναγιώτα Μορίδου: <i>Η αρχόντισσα τής Λαπήθου</i>	233
Κύπρος Χρυσάνθης: <i>Αυτό τὸ φῶς, Οί ιδέες</i>	239
Θεοχάρης Ἀριστοδήμου: <i>Η «έπιλογή» επαγγέλματος του πολίτη Χ.</i>	240
Μαίριλυν Ζαννέτου: <i>Παραμύθι χωρίς όνομα</i>	243
Michele Iannelli, μτφ Γ. Χατζηκωστής: <i>Στ' άχνάρια τών προγόνων</i>	244
Ντίνος Σ. Κουμπάτης: <i>Ό Λόρδος Βύρων και «Η κόρη τών Ἀθηνών»</i>	254
Lord Byron, μτφ. Μ. Βύρων Ραϊζής: <i>Έβδομο Πνεύμα</i>	256
Κώστας Ἀσημακόπουλος: <i>Παρουσίες άπόντων - Ν. Βρεττάκος, Ν. Γκάτσος</i>	257
Δημήτρης Τορναρίτης: <i>Άρχετυπικοί χαρακτήρες στην ποίηση</i>	261
Κύπρος Χρυσάνθης: <i>Θεέ μου, καλώτατε</i>	264

(Συνέχεια στη σελ. 290)

Τὸ παρόν τεύχος έχει επιχορηγηθεί από τις Πολιτιστικές Υπηρεσίες τὸῦ Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμοῦ. Η επιχορήγηση δέν σημαίνει τήν άποδοχή από πλευράς τὸῦ Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμοῦ τὸῦ περιεχομένου ή τών άπόψεων τὸῦ εκφράζονται από τή Συντακτική Έπιτροπή.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΙΜΗΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
Ίδρυτής: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΝΑ΄	ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ-ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2011	ΑΡ. 429
------------	-----------------------------	---------

ΓΙΑ ΤΗ ΦΟΝΙΚΗ ΕΚΡΗΞΗ ΣΤΟ ΜΑΡΙ ΤΗΣ ΛΕΜΕΣΟΥ ΣΤΙΣ 11/07/2011
ΚΑΙ ΤΟΝ ΑΔΙΚΟ ΘΑΝΑΤΟ ΔΕΚΑΤΡΙΩΝ ΑΘΩΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ.

(Δεκατρία Χαϊκού Περιδέραιο από δεκατρείς χάντρες γύρω στο λαϊμό όσων ευθύνονται)

Γροθιά ολέθρου
στης αυγής τη σιγαλιά·
θανάτου βήμα.

Γεμάτος θυμό
ο κρατήρας και καπνό·
παντού ερημιά.

Πρωινή σιγή·
αίφνης βίαιη πνοή
κι' η μέρα μαύρη.

Στο Βασιλικό
ξενουχτούν Ερινύες·
οσμή αίματος.

Εκεί στο Μαρί
ραγίσανε οι καρδιές
ξανά της Κύπρου.

Ωστικό κύμα
πρωινό του Ιούλη·
χάδι του Χάρου.

Λυκαυγής τέφρα·
συμφορά θανατερή
αναπάντεχη.

Δυο κρίνα λευκά
μ' αιμάτινες ραβδώσεις·
δίδυμ' αδέρφια.

Πύρινο τέρας·
φωτοεξαχνώθηκαν
δεκατρείς ψυχές.

Οχιές κρυμμένες
σπίθες που σιγοκαίνε
οδυρμός μέγας.

Με νάνων κραυγές
κι' ανυψωμένα φρούδια
πλένουν τα χέρια.

Φως αμείλιχτο·
ένδεκα του Ιούλη
μαύρισ' η ψυχή.

Νήδυμος ύπνος
σημεία και τέρατα
κι' αποκαΐδια.

Σ' ΑΠΟΖΗΤΟΥΜΕ ΚΥΡ-ΑΛΕΞΑΝΔΡΕ

Σ' αυτές τις μέρες της Βαβυλώνιας σύγχυσης
 Που φάχνουμε για έναν κρυφό φεγγίτη
 Ευφροσύνης κι αγαλλίασης,
 Σ' αποζητούμε θεοφώτιστε Σκιαθίτη Άγιε,
 Για νάρθουμε κοντά σου, να κρατάμε το ίσο
 Στο φαλτήρι της Παναγίτσας στο Πυργί...

Σ' αποζητούμε στο γαλήνιο σύθαμπο
 Στην Κεχριά και στην Κουνίστρα,
 Μαζί σου στο Χριστό στο Κάστρο,
 Στα φτωχά ξωκλήσια του νησιού σου
 Πριν το τάλαντο σημάνει τον όρθρο,
 Και στα στερνά σου στο στασίδι του αγίου Ελισαίου...

Αχ, θλιμμένε κυρ-Αλέξανδρε,
 Νάμαστε κοντά σου συμπροσκυνητές,
 Να πάρουμε ταπεινώση από τα μάτια σου,
 Ν' αντλήσουμε φως απ' την ψυχή σου,
 Τώρα πόχουμε χάσει τ' Άστρο της Βηθλεέμ,
 Κι οι Μάγοι ξεχάστηκαν στην έρημο μ' άδεια χέρια...

Πάρε μας κοντά σου, αγραυλούντες,
 Στη φάτνη και στα σπάργανα του Βρέφους,
 Να φέρουμε τα δικά μας δώρα:
 – Τον αβάσταχτο κι ανέλπιδο πόνο,
 – Τα πάθη και τους καημούς του κόσμου,
 – Τα δάκρυα, το αίμα, την ενοχή της αμαρτίας.

Αυτές τις ώρες που ανοίγουν οι Ουρανοί
 Και “δι’ ημάς παιδίον νέον εγεννήθη”
 Περίμενε νάρθουμε με τους συντρόφους σου,
 Τους ταπεινούς βαρκάρηδες κι αιπόλους,
 Με φωνή τρεμάμενη να σιγοφάλλουμε
 Τα γεννητούρια του μικρού Χριστού...

Περίμενε νάρθουμε μαζί σου κυρ-Αλέξανδρε
 Να μοιραστούμε την κρυφή χαρά της Παναγίας,
 Που αναριγεί μπροστά στο μέγα Θάμα:
 – Ένας Θεός να γίνεται άνθρωπος θνητός
 για ν' ανέβει στο Σταυρό και να χαρίσει
 την Αφθαρσία, στο γένος των ανθρώπων...

ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

100 χρόνια από το θάνατό του

Η άγρυπνία του μάς βρήκε σὰ λιθάρι
 στὴν κλείδωση τοῦ ὕπνου μας. Κανένας
 δὲν ἔξερε μὲ πόσα μαγικά ποιήματα
 τὸν εἶχε ὁ θάνατός του χρεωμένο.
 Οἱ δυνατοὶ τοῦ κόσμου μέσ' ἀπ' τὰ ἐπίσημα
 βλακώδη τους βελουῶδα, δὲν τὸν γνώριζαν.
 Νόμιζαν πὼς πατοῦσαν κάπου
 μὰ δὲν πατοῦσαν πουθενά.
 Φαρμακερὴ τοὺς τύλιγε χνοτίλα.

Ὅμως οἱ δικοὶ του ἄνθρωποι τὸν ἔξεραν
 ἀνασαίνοντας τὴν ὑπαρξή τους μὲ πλατιῆς ἀνάσες
 μέσα στὰ βιβλία του.
 Πρώτη μίλησε ἡ γριά Συρραχίνα
 ἀπιθώνοντας τὸ καλαθάκι της πάνω στὸ βράχο:
 «Κορίτσια μου, παιδιά μου, τὰ καλύτερα
 χρόνια μας ἦταν ἐκεῖνα ποὺ μάς τὰ πῆραν
 δίχως νὰ τὰ δώσουμε». Καὶ δάκρυσε.

Ὁ γέρος τυλιγμένος στὸ ταμπάρο του
 σὲ μιὰ καρέκλα τῆς Δεξαμενῆς, χαμογελάει
 καὶ λάμπει μὲς στὸ ξυπνητὸ ὄνειρό του,
 σὰ νὰ τῆς λέει: «Πάρε τίς ἀποκρίσεις
 στὰ ἐρωτήματά σου, ἀγαπώντας τα».

Κι ὁ περιούσιος φτωχὸς λαὸς ποὺ σέρνει μέσα του,
 χαμογελᾷ κι αὐτὸς χαρούμενος, γιὰτὶ οἱ φτεροῦγες
 τοῦ Ἀρχάγγελου γέμισαν μάτια κι ἐποπτεύουν
 τὸ ἀπέραντο μικρὸ νησάκι τῆς ψυχῆς του.

ΘΑΝΑΣΗΣ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΙΚΡΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΧΑΡΑΣ

1

Άγεράκι ταξιδεύει
 μὲ πουλιοῦ ἀλαφρὸ φτερό
 λάμπει τὸ ξανθὸ χωράφι
 λάμπει τὸ νερό
 στ' αὐλάκι.
 ἀγεράκι στάσου
 στὰ μικρά τὰ περιβόλια
 κρέμασε χρυσὰ βραχιόλια
 στις μηλιές
 ἀναψε χρυσὰ φωσάκια
 στις πορτοκαλιές
 ὅπου θέλεις γύρισε
 καὶ γλυκοφιθύρισε:
 ἢ ἀγάπη κι ἢ ζωὴ
 πᾶνε πάντοτε μαζί.

2

Σὲ μιὰ ὀλόχρυση ροδιά
 τὰ χεράκια τους ἀπλῶναν τὰ παιδιὰ
 καὶ σ' ἓνα γαλάζιο ἀστέρι
 στῆς ἀνατολῆς τὰ μέρη.
 Κι ἀπὸ τὴ χρυσὴ ροδιά,
 ρόδια πέφταν στὴν ποδιά
 τῆς μανούλας, κι' ἀπ' τ' ἀστέρια
 σὰν φωτίτσες ἀγιοκέρια.
 Κι ἔλαμπεν ἡ πλάση γύρα
 γελαστὴ καὶ καλομοίρα
 κι' ἔλαμπε ὅλη ἡ οἴκουμένη
 σὰν δικὴ καὶ τόσο ξένη.

3

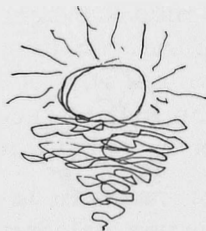
Στις μικρές παλάμες σας
τοῦ Ἥλιου τὰ παιγνίδια
μὲ χιλιάδες χρώματα
κι ἀκριβὰ στολίδια.
Στάσου, ἦλιε, μιὰ στιγμή
κι' ὕστερα προχώρα
νὰ μοῦ πάρεις τὴν ψυχὴ
στῆς χαρᾶς τῆ χώρα.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΠΙΛΛΑΣ

ΕΜΕΙΣ ΟΙ ΕΛΑΧΙΣΤΟΙ

Ἐμεῖς οἱ ἐλάχιστοι μὲ τὰ δίσεκτα στοὺς ὤμους χρόνια
ἐρευνητὲς τῶν ἀποικιῶν καὶ τῶν χαμένων κόσμων
καθήσαμε στὴν ἀποβάθρα μὲ τὸν κάματο τῆς σιδερένιας μέρας
κι ἀφήναμε χάντρες τοῦ ἴσκιου, διαλεκτοὶ μιᾶς ἐπαρχίας μακρυνῆς,
κανεῖς δὲν ἔνοιωσε τὴ δόνησή μας,
δὲν εἶχαμε πιά μῦθο.
Παρακαλῶ ἀγνοήστε μας!

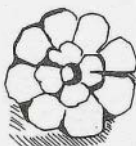
ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΜΗΝ ΗΜΕΡΕΥΕΙΣ ΠΟΣΕΙΔΩΝΑ

Όταν οι δέσποινες της Κερύνειας
 ρίχνουν σπονδές λάδι της Χρυσοπολίτισσας,
 λάδι η θάλασσά σου Ποσειδώνα,
 οι καπετάνιοι γνωρίζουν,
 φιλούν σταυρό
 κι αντανακλά ευθύς γαλήνη λιμανιού,
 όταν τα σκιρτήματα των νερών σου
 σπλίζουν μ' ασπίδα αλμυρή
 το μπάνιο μας το πρώτο,
 – ποιος μας το παραλάλησε –
 Σκέπασε τους ενάλιους θεούς της ακταιωρού
 με κοχύλια, πεταλίνες, αστέρια
 με πάσης λογής άνθη του βυθού,
 ρίχνω σπονδή,
 μην σώσει να γινεί η θάλασσά σου λάδι,
 τραμουντάνα, σκοτεινιά στοιχειωμένη να γινεί,
 Κατακλυσμός καθαρμού να γινεί
 την ημέρα της γιορτής του Κατακλυσμού,
 μόνον τότε θα ριζώσει ο ολισθηρός ιστός στην αποβάθρα,
 οι θαλάσσιοι αγώνες, το ύπτιον, το εν καταδύσει κολύμβημα,
 ο χορός του δρεπανιού, ο αυλός,
 τα τσιαττίσματα, τα δίστιχα
 ρίχνω σπονδή στη θάλασσα της ψυχής μου,
 μην σώσεις να ημερέψεις Ποσειδώνα

ΣΤΕΛΛΑ ΣΠΥΡΟΥ

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Η ΑΡΧΟΝΤΙΣΣΑ ΤΗΣ ΛΑΠΗΘΟΥ*

6 Αυγούστου 1974. Ώρα 3.00 π.μ.

Βόμβες, εκρήξεις, φωτιές... συνταράζουν την κωμόπολη της Λαπήθου μέσα στην ήσυχη νύχτα. Οι άνθρωποι βιώνουν ένα πρωτόγνωρο γεγονός. Όσοι δεν πρόλαβαν να εγκαταλείψουν την κωμόπολη και παρέμειναν στα σπίτια τους, ζουν έναν εφιάλτη. Φόβος επικρατεί και πανικός... Δεν ξέρουν πώς ν' αντιδράσουν... Πού να πάνε, για να σωθούν!! Νόμιζαν πως χαλούσαν τα βουνά, πως γκρέμιζαν τον Πενταδάκτυλο που υψωνόταν πάνω από τα σπίτια τους.

Πόλεμος!...

Η Λάπηθος γέμισε στρατό, άρματα μάχης...

Μεγάλες μάχες μαινόνται... που συνεχίζονται και κατά τη διάρκεια της ημέρας. Οι Τούρκοι καίνε τα σπίτια, καίνε τα δέντρα. Γ'αστέρια σβήνουν, τα ζώα τρέχουν να κρυφτούν. Παντού φλόγες, καπνοί, χαλασμός. Μια κόλαση επικρατεί... Ερείπια, καταστροφή, φρίκη! Οι δρόμοι και τα περιβόλια γέμισαν κομματιασμένους νεκρούς και πληγωμένους. Οι Τούρκοι έμπαιναν μέσα στα σπίτια κι όσους άμαχους συναντούσαν τους πυροβολούσαν κι έβαζαν φωτιά. Δεκάδες «γιατί» βασανίζουν τους ανθρώπους. Πού είναι τ' ανθρώπινα δικαιώματα;

Η Λάπηθος καίγεται... Ο ουρανός σκοτείνιασε!!

Τα δέντρα κλαίνε, τα σπίτια κλαίνε, οι άνθρωποι κλαίνε, τα σκυλιά αλυχτούν. Απόγνωση, πόνος, απελπισία... Ποιός θα τους προστατεύσει; Βασανιστικές σκέψεις τους απασχολούν. Οι εχθροί βιάζονται να καταλάβουν την κωμόπολη κι οι φαντάροι μας προβάλλουν γενναία αντίσταση. Αγωνίζονται να κρατήσουν τα πάτρια εδάφη, δε θέλουν να τους τα παραδώσουν αμαχητί. Θέλουν να κρατήσουν την όμορφη γη τους, τη μυροβόλο Λάπηθο με τη μακρόχρονη ιστορία.

Μαύροι κορμοί δέντρων, καμένα κλαδιά, καμένα ζώα, καμένα πουλιά. Πέρασε από πάνω τους η λαίλαπα της φωτιάς. Ο Πενταδάκτυλος, το βουνό της σιωπής, όπου την 23η Ιουλίου έγινε μια από τις φονικότερες μάχες, συννέφιασε, αγρίεψε... Δεν μπορούσε να μείνει ασυγκίνητος μπροστά στα καραβάνια της προσφυγιάς που έφευγαν από την κόλαση της εισβολής.

- «Ανασήκωσε την πλάτη κι απόσεισέ τους, Πενταδάκτυλέ μου», εσύ που απέκρουσες τόσους εισβολείς που κατά καιρούς ορέχτηκαν τον τό-

* (Β' Βραβείο Διηγήματος από την Πανελλήνια Ένωση Λογοτεχνών Αθηνών)

πο μας και σένα που κανέννας μέχρι τώρα δεν μπόρεσε να σε υποτάξει». Ψιθυρίζουν οι άνθρωποι...

6 Αυγούστου, ώρα 11.00 π.μ.

Δώδεκα δεκαοχτάχρονοι φαντάροι που αποκλείστηκαν στην κωμόπολη πλησιάζουν με προφύλαξη το σπίτι της Ευφροσύνης Προεστού.

- Γιαγιά, σώσε μας...

- Πού να σας βάλω, παιδιά μου!!

Κοντά στο σπίτι της υπήρχε ένα υπόγειο λαγούμι.

- Να κρυφτείτε εκεί μέσα κι εγώ θα σας φροντίζω και θα σας εξασφαλίζω τροφή. Ό,τι μπορώ θα κάνω για σας.

Καθημερινά η κυρά Ευφροσύνη τους έπαιρνε φαγητό. Τους έψηνε πίτες στη σάτζιη και τους έπαιρνε ό,τι είχε στο σπίτι. Είχαν προσυνηνοηθεί κι άφηνε το φαγητό σ' έναν καλαμιώνα εκεί κοντά και κείνοι το 'παιρναν. Ήταν γυναίκα πανέξυπνη. Ήταν μαία κι είχε ξεγεννήσει τις μισές γυναίκες της κωμόπολης, Ελληνίδες και Τουρκάλες, ακόμη και γυναίκες από τα γειτονικά τουρκικά χωριά. Έτσι ήξερε καλά τα τούρκικα κι αυτό την βοηθούσε πολύ.

Στις 8 Αυγούστου μπήκαν στο σπίτι της 15 Τούρκοι στρατιώτες. Τους καλοδέχτηκε και τους φίλεψε με φρούτα και γλυκά.

- Όλοι έφυγαν, εσύ γιατί δεν έφυγες, κυρά μου;

- Όπου θέλετε να με πάρετε, αλλά σας παρακαλώ να με αφήσετε στο σπίτι μου, γιατί θα έρθουν τα κορίτσια μου να με πάρουν, τους απάντησε στα τούρκικα που τα ήξερε καλά, αφού έζησε 40 χρόνια με Τούρκους.

Η κυρά Ευφροσύνη ήξερε αυτόν που της έκανε την ερώτηση, γιατί αυτή ξεγέννησε τη μάνα του. Εκείνος την αναγνώρισε κι είπε στους άλλους να φύγουν. Μένοντας πίσω, πρόσθεσε:

- Να μπεις μέσα και να κλείσεις την πόρτα.

Οι Τούρκοι συγκέντρωσαν όλους τους εγκλωβισμένους στα σχολεία ή σε άλλα μεγάλα κτήρια, για να μπορούν να τους επιβλέπουν.

Αγάπησε τους φαντάρους και δεν ήθελε κανέννας τους να πάθει κακό. Τα ένωθε πέρα για πέρα δικά της παιδιά και λυπόταν που βρέθηκαν στο στόχαστρο των Τούρκων. Γι' αυτά ζούσε τώρα, γι' αυτά ανέπνεε, γι' αυτά παρακαλούσε τον Θεό μέρα-νύχτα. Η μόνη της έγνοια ήταν πώς να εξασφαλίσει το φαγητό τους. Κι εκείνοι έτρεφαν τα ίδια αισθήματα γι' αυτήν και την αποκαλούσαν μάνα. Τους βοηθούσε, τους εμπύχωνε και τους ενημέρωνε για την κίνηση των Τούρκων στρατιωτικών.

Χρησιμοποιούσε συνθήματα, για να επικοινωνεί με τους φαντάρους.

Έπαιρνε ένα καλάθι, το γέμιζε σταφύλια, έπαιρνε κι ένα μπαστούνι ν' ακουμπά, ενώ δεν της χρειαζόταν και φώναζε.

- Κυριακού, που είσαι Κυριακού; Θέλω βοήθεια...

Ένας από τους φαντάρους λεγόταν Κυριάκος. Ήταν μεγάλη ηθοποιός κι ετοιμόλογη. Δεν υπολόγιζε τον κίνδυνο, ήταν αποφασιστική και γενναία. Με τον τρόπο της μπορούσε να συνεννοείται με τα παιδιά. Κάθε μέρα τους ενημέρωνε εάν υπήρχε κίνδυνος εκ μέρους των Τούρκων με μια γλώσσα συνηματική.

Ήταν γυναίκα που θρήσκειε. Ένα δειλινό πήρε τη μεγάλη απόφαση ν' ανηφορήσει για την εκκλησία της Αγίας Αναστασίας που βρίσκεται στο ύψωμα, στην πλαγιά του βουνού. Την εκκλησία αυτήν οι Τούρκοι σήμερα την έκαναν κέντρο αναψυχής με πισίνα.

Απ' εκεί ψηλά αντικρίζει τα δαντελωτά ακρογιάλια, όπου τα κύματα σκάζουν στα βράχια, την πλανεύτρα θάλασσα της Κερύνειας, όπου οι άνθρωποι κολυμπούσαν κι έριχναν τα παραγάδια τους στα γαλανά νερά της. Βλέπει ακόμη τους μύλους που μοιάζουν με άσπρους γλάρους, έτοιμους να πετάξουν. Κάποτε άλεθαν σιτάρι, ελιές, χαρούπια. Τώρα εγκαταλειμμένοι ζουν τη μοναξιά τους. Εικόνες όμορφες κι ανεπανάληπτες που την κάνουν να δακρύζει.

- Τώρα όλα είναι τουρκοπατημένα. Ποιος μπορεί να τα χαρεί και να τ' απολαύσει; σιγομουρμουρίζει πνιγμένη στον πόνο.

Η κωμόπολη τους είχε έξι ενορίες. Η κάθε μία είχε το δικό της κέντρο, τα δικά της καφενεία και την ομώνυμη εκκλησία. Μπήκε μέσα στην εκκλησία της Αγίας Αναστασίας συγκινημένη, άναψε τα σβησμένα καντήλια και το κεράκι της και γονάτισε μπροστά στο εικόνισμά της.

- Αγία Αναστασία μου, κάνε το θαύμα σου. Βοήθησε τα παιδιά μου, κάνε ν' αναστηθούν τα σκλαβωμένα εδάφη μας.

Προσευχήθηκε για πολλή ώρα. Ήταν γυναίκα ευσεβής και πιστή κι εναπόθετε τα προβλήματά της στον Θεό. Πού αλλού ν' ακουμπήσει και να πει τα βάσανά της; Ήταν μόνη κι αβοήθητη. Τα τέσσερα παιδιά της, ο Φρίξος, η Έλλη, η Θέτις, η Λυγία ζούσαν στην ελεύθερη Κύπρο.

Πέρασε μετά από το κεφαλόβρυσο, που ήταν μέσα στον βράχο. Απ' εκεί ανέβλυζε άφθονο νερό που έδινε ζωή σ' όλη την κωμόπολη, κινούσε τους μύλους, πότιζε τους κήπους και τα περιβόλια που ήταν γεμάτα ελιές, μουριές για την εκτροφή του μεταξοσκώληκα, χαρουπιές και κυρίως λεμονόδεντρα, πορτοκαλιές, νερατζιές. Στα παλιά χρόνια καλλιεργούσαν βαμβάκι, στα νεότερα χρόνια φύτευαν κολοκάσι, κονάρι, σιτάρι, λαχανικά. Κάνει ένα ταξίδι στον χρόνο κι αναπολεί το παρελθόν. Τα όμορφα, ήρεμα χρόνια που κύλησαν και τα έζησε όλα σ' αυτόν τον κόσμο τον παραδεισένιο και ονειρικό που τον

συνθέτουν χρώματα κι αρώματα, λεμονανθοί και γιασεμιά, βουκαμβίλιες, το ξανθό σιτάρι, η πικρή η δάφνη, η χλωρή ελιά...

Η μνήμη ταξιδεύει και θυμάται τα παλιά και τα πρόσφατα, πριν οι Τούρκοι καταλάβουν την κωμόπολή τους. Ο Πράξανδρος έκτισε την κωμόπολή τους. Οι Αχαιοί ήρθαν κι εγκαταστάθηκαν στον οικισμό που υπήρχε. Η Λάπηθος έχει ελληνικότατες ρίζες. Στα ρωμαϊκά χρόνια ολόκληρη η περιοχή ονομαζόταν Λαπηθία και ήταν μία από τις τέσσερις επαρχίες της Κύπρου. Η αρχαία πόλη είχε λιμάνι και ναυπηγεία. Στα Ρωμαϊκά και Βυζαντινά χρόνια η Λάπηθος γνώρισε τη μεγαλύτερή της ακμή. Ονομαζόταν παράλληλα και Λάμπουσα, ενδεικτικό της λάμψης και του πλούτου της. Η φύση, το κλίμα, οι αρχαιότητες, τα μνημεία, οι γραφικές παραλίες συνέβαλαν στην αλματώδη ανάπτυξη του τουρισμού. Κτίστηκαν μικρά ξενοδοχεία, επαύλεις... Οι ορδές του Αττίλα επέφεραν μεγάλο πλήγμα. Η κυρά Ευφροσύνη τα σκέφτεται και μελαγχολεί... Δάκρυα κυλούν από τα μάτια της. Τα ματωμένα όνειρά της, πλέκονται με τα χρώματα του δειλινού...

Πέρασε κι από το περιβόλι της που δεν κάηκε από τη φωτιά. Το πότισε, έκοψε μήλα, σταφύλια, λεμόνια και λαχανικά και πήρε τη στράτα για τον γυρισμό. Έγνοια της οι φαντάροι. Έπρεπε να τους φροντίσει. Γυρίζοντας είδε ένα γείτονά της νεκρό, ριγμένο στο αυλάκι. Πάγωσε... Κόντευε να λιποθυμήσει από το θέαμα...

- Θεέ μου, σαν φόφιο σκυλί τον πέταξαν τον δύστυχο!!

Έλεος Κύριε, βάλε το χέρι σου...

Λυπήθηκε, έκλαψε τον γείτονά της... Οι δρόμοι ήταν έρημοι. Εισβολή, ξεριζωμός... Τα σπίτια άδεια από κόσμο. Οι πόρτες και τα παράθυρα ήταν ανοιχτά, λες και τους περίμεναν να γυρίσουν. Λιγосτοί άνθρωποι είχαν μείνει στο χωριό, κυρίως γέροι κι ανήμποροι που δεν είχαν μέσο να φύγουν ή δεν ήθελαν να εγκαταλείψουν τα σπίτια, τα ζωντανά, το βίος τους. Δεν πίστευαν ότι οι Τούρκοι θα έμπαιναν ποτέ στην κωμόπολή τους και θα ρίζωναν...

Έφτασε στο σπίτι της κι έπεσε στο κρεβάτι. Μα πού να την πάρει ύπνος. Πάλευε στον ωκεανό των σκέψεων. Ένιωθε μια πίκρα στην πονεμένη της ψυχή. Ο τόπος μας είναι η πηγή της ζωής μας. Θυμόταν την κωμόπολή τους που πριν λίγες μέρες ακόμη έσφυζε από ζωή. Οι Λαπηθιώτες ήταν άνθρωποι του βουνού και του κάμπου, εργατικοί και δραστήριοι. Ήταν δεμένοι με τη γη τους κι ήξεραν όλα τα μυστικά της. Έφτιαξαν έναν επίγειο παράδεισο. Ήταν γεωργοί, καλοί τεχνίτες και έμποροι. Ασχολούνταν με ιδιαίτερη δεξιοτεχνία στην κατασκευή ξυλόγλυπτων σεντουκιών και επίπλων, πήλινων αγγείων και γεωργικών εργαλείων. Οι γυναίκες ύφαιναν και κεντούσαν με περισσή τέχνη τα μεταξωτά, τα βαμβακερά και τα «κουκουλάρικα».

Πού είναι όλος αυτός ο κόσμος; Ξεριζώθηκε, πάει, χάθηκε... Ήρθε η βάρβαρη εισβολή και σημάδεψε την κωμόπολη, ανακόπτοντας την πρόοδο και

καταστρέφοντάς την. Έσπασε η συνέχεια της παράδοσης και των εθίμων. Η εισβολή άφησε ανεξίτηλα σημάδια στο κορμί της Κύπρου. Ο πόνος για τη χαμένη τους γη τη συνθλίβει. Η προσήλωση όμως στο καθήκον, στη φροντίδα των φαντάρων, την ανακουφίζει, την κάνει αισιόδοξη προς στιγμή. Ξετυλίγει μια σειρά από αναμνήσεις μέσα από τις οποίες προβάλλουν ανάγλυφα τ' ατελείωτα πάθη, οι οδύνες κι ο ανηφορικός γολγοθάς του μαρτυρικού νησιού μας. Μνήμες κι αισθήματα ραγισμένα από τον ασίγαστο πόνο!! Η κυρά Ευφροσύνη έμεινε άγρυπνη όλη τη νύχτα...

Στις 22 Αυγούστου ήρθε ένας Τούρκος να καθαρίσει το αυλάκι, για να ποτίσει το περιβόλι του. Τον είδε κι ανησύχησε και συμβούλευσε τα παιδιά να πάνε να μείνουν σ' ένα σπίτι που ήταν χαλασμένο. Κάποιος τους είδε, όταν έβγαιναν από το λαγούμι και τους πρόδωσε. Δεν είδε όμως πού κρύφτηκαν. Ήρθαν αμέσως οι Τούρκοι και την συνέλαβαν. Της έκαναν εξαντλητική ανάκριση, αλλά δεν ομολόγησε. Τη βασάνισαν, τη χτυπούσαν με ξύλα και κλωτσιές και την άφησαν αναίσθητη. Την πλήγωσαν κι έτρεχαν τα αίματά της. Αφού τη γύμνωσαν την εξευτέλισαν. Την έδεσαν σ' ένα στρατιωτικό τζίπ και την έσερναν στους δρόμους της Λαπήθου. Δε φοβήθηκαν τον Θεό ούτε σκέφτηκαν ότι προσβάλλουν τη δημόσια αιδώς. Το πρόσωπο και το σώμα της γέμισαν πληγές και το αίμα που έσταζε, άφηγε σημάδια στην καυτή άσφαλτο. Η κυρά Ευφροσύνη πονούσε, υπέφερε, ντρεπόταν για τη γύμνια της, αλλ' αυτοί οι μαζοχιστές και βρομεροί δεν μπορούσαν να καταλάβουν την τραγική κατάσταση στην οποία βρισκόταν. Η ηρωίδα μας φάνηκε ψυχραιμη και δυνατή. Δε λύγισε, δεν αποκάλυψε τίποτε. Έκλεισε το στόμα της κι αφέθηκε στο έλεος των Τούρκων.

Οι Τούρκοι αποφάσισαν να την μεταφέρουν στο κάστρο της Κερύνειας, το οποίο χρησιμοποιούσαν ως φυλακή. Καθ' οδόν είδε το φρούριο του Αγίου Ιλαρίωνα, το οποίο έκτισαν και οχύρωσαν οι Βυζαντινοί και μετά οι Λουζινιανοί, οι οποίοι έκτισαν και παλάτι. Το φρούριο ήταν απόρθητο και ποτέ δεν καταλήφθηκε από τους επιδρομείς. Η κυρά Ευφροσύνη αναλογίζεται πόσες φορές το επισκέφθηκε, για ν' αγνατεύσει τη χρυσοπράσινη θάλασσα και να μαζέψει αγριολούλουδα, κυκλάμινα και ματσικόριδα. Ωραίες μέρες, όμορφα χρόνια που έφυγαν ανεπιστρεπτί. Τώρα η πραγματικότητα είναι σκληρή και η μοίρα αδυσώπητη. Αποχαιρέτησε τον Άγιο Ιλαρίωνα.

- Πού θα με πάνε άραγε και τι άλλο θα μου κάνουν; αναλογίζεται και δακρύζει. Άγιε Ιλαρίωνα, δος μου δύναμη.

Το τζίπ έφτασε στο κάστρο της Κερύνειας που είναι κτισμένο στο έμπα του μικρού της λιμανιού και το κύμα δροσίζει τα θεμέλιά του. Το κάστρο έχει τέσσερις πύργους και εσωτερική αυλή. Θεμελιώθηκε στα Βυζαντινά χρόνια. Οι Λουζινιανοί το επεξέτειναν με οχυρωματικά έργα, φυλακές και αποθήκες. Σημαντικό μέρος της πολυτάραχης ζωής των Φράγκων σχετίζεται μ' αυτό το κάστρο. Πολιορκίες, μηχανορραφίες, βασανιστήρια, φυλακίσεις, θά-

νατοι... Το κάστρο υψώνεται αγέρωχο κι επιβλητικό, προστατεύοντας τη γραφική πόλη της Κερύνειας που απλώνεται γαλήνια από τη θάλασσα μέχρι τις παρυφές του Πενταδάκτυλου.

Κατέβασαν την κυρά Ευφροσύνη και την μετέφεραν στο κάστρο, στις φυλακές, όπου άρχισαν να τη κτυπούν αλύπητα και να τη βασανίζουν. Της έκαναν τεχνητό πνιγμό στη θάλασσα. Της βύθιζαν το κεφάλι στο νερό και μετά το έβγαζαν έξω. Τα βιάσανά της τελειωμό δεν είχαν. Προσπαθούσε ν'αντλήσει δύναμη από μέσα της. Πριν απ' αυτή βασάνισαν τρεις γέρους. Ο ένας δεν άντεξε, ξεψύχησε τις πρωινές ώρες, βάζοντας με το αίμα του τους τοίχους. Πήραν μετά την ηρωίδα μας στην ανάκριση. Τη ρωτούσαν για τους δώδεκα φαντάρους. Εκείνη δήλωνε άγνοια. Αρνείτο πεισματικά να δώσει πληροφορίες.

Κατόπιν προδοσίας βρήκαν τους φαντάρους. Σκότωσαν δυο, ο ένας έφυγε προς τη θάλασσα κι άλλος ένας ανέβηκε σε μια λεμονιά και μετά κρυβόταν για τρεις μήνες τρώγοντας ωμές πατάτες και λεμόνια. Τους άλλους οχτώ τους πήραν για ανάκριση, τους βασάνισαν, τους κτύπησαν άσχημα, αλλά δεν πέτυχαν τίποτε. Οι φαντάρη φάνηκαν γενναίοι δε λύγισαν.

Αφού είδαν κι απέιδαν οι Τούρκοι, τους έστησαν στον τοίχο, για να τους εκτελέσουν. Πρόταξαν τα όπλα και τους σημάδευαν...

Την ώρα που ήταν έτοιμοι να πατήσουν τη σκανδάλη, κατά καλή τους τύχη, φάνηκε ένα στρατιωτικό τζιπ από το οποίο κατέβηκε ένας αξιωματικός Τούρκος.

- Σταματήστε, τους διέταξε. Δεν μπορούμε να τους εκτελέσουμε, γιατί τα ονόματά τους είναι δηλωμένα στον Ερυθρό Σταυρό και θα τους αναζητήσουν.

Κι έτσι σώθηκαν, γλύτωσαν από τους αιμοβόρους Τούρκους. Τους μετέφεραν κι αυτούς στο κάστρο, τους πήγαν μπροστά στην κυρά Ευφροσύνη και τους ρώτησαν αν τη γνωρίζουν. Ο Κυριάκος σαν είδε το πρόσωπό της καταματωμένο, σχημάτισε τη γνώμη ότι είχε ομολογήσει.

- Ναι, την ξέρω, μου έδωσε φαγητό...

- Εγώ, δε σε ξέρω, παιδί μου. Κάποιο λάθος κάνεις. Ήταν νύχτα ή μέρα που σου έδωσα φαγητό; τον ρώτησε κοιτάζοντάς τον με απορία.

Ο Κυριάκος μπήκε αμέσως στο νόημα. Κατάλαβε ότι έκανε λάθος και της είπε:

- Ήταν νύχτα...

- Και πώς θα θέλεις να ξέρω αν ήσουν Τούρκος ή Έλληνας. Εγώ έδινα ψωμί και φαγητό και στους Τούρκους και στους Έλληνες. Φίλευα όσους έμπαιναν στο σπίτι μου. Δεν έκανα διακρίσεις...

Κι έτσι με την εξυπνάδα της έσωσε την κατάσταση. Φυσικά οι Τούρκοι δεν την πίστεψαν, γιατί είχαν τις πληροφορίες τους και συνέχισαν να την βασανί-

ζουν. Εκείνη την ώρα ήρθε ένας Τουρκοκύπριος αξιωματικός, ο οποίος την αναγνώρισε. Ήταν η μαία που ξεγέννησε τη μάνα του. Τη λυπήθηκε, ζήτησε να την αφήσουν ελεύθερη και τη μετέφερε στη Λάπηθο, όπου έζησε άλλους έξι μήνες. Μετά την άφησαν ελεύθερη να μεταβεί στη Νότια Κύπρο κοντά στα παιδιά της. Εκεί συνάντησε τους οχτώ φαντάρους, τους οποίους είχαν αφήσει ελεύθερους πριν απ' αυτήν και συνέχισε να έχει στενές σχέσεις μαζί τους. Τους αγαπούσε πιο πολύ από τα παιδιά της. Μα και κείνοι την αγαπούσαν, γιατί σ' αυτήν χρώσταγαν τη ζωή τους. Τους έσωσε από βέβαιο θάνατο.

Η κυρά Ευφροσύνη αποδήμησε προς Κύριο στις 17 Απριλίου το 1993, την ημέρα του Πάσχα. Την ώρα που έψαλλαν στις εκκλησίες το «Χριστός Ανέστη» και οι άνθρωποι αντάλασσαν το φιλί της αγάπης, η ψυχή της φτερούγισε στους ουρανούς. Εγκατέλειψε τα γήινα ικανοποιημένη ότι επιτέλεσε το καθήκον της προς τους ανθρώπους και την πατρίδα!! Έφυγε όμως με την ψυχή πικραμένη, γιατί δεν είχε δει την Ανάσταση της πατρίδας που τόσο λαχταρούσε...

ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ ΜΟΡΙΔΟΥ

ΑΥΤΟ ΤΟ ΦΩΣ

Ἄν θὰ μπορούσε νὰ μιλήσει αὐτὸ τὸ φῶς
 γιὰ τὰ μεγάλα μάτια σου, μικρὴ Ἀφροδίτη,
 θὰ γέμιζε οὐρανούς ἢ γῆς
 καὶ θάταν πάντα μέρα στὴν καρδιά μας
 ἓνα μεγάλο μάτι τοῦ Θεοῦ
 ἢ Παναγιὰ ἢ γοργοπήκοος
 Ἀπρίλη Μῆνα.

ΟΙ ΙΔΕΕΣ

Οἱ ιδέες δολοφονοῦνται
 μ' ἓνα κλωνάρι γιασεμί.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Η «ΕΠΙΛΟΓΗ» ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ Χ.

Το επάγγελμα του δασκάλου στον τόπο και στην εποχή του Πολίτη Χ. ήταν ένα επίζηλο επάγγελμα, αφού πρόσφερε όχι μόνο μόνιμη εργασία και σχετικά καλό μισθό, αλλά και τύγχανε εκτίμησης και σεβασμού από την ευρύτερη κοινωνία. Αυτός όμως το «διάλεξε», όχι γι' αυτά τα αναμφισβήτητα πλεονεκτήματά του, ούτε γιατί ένοιωθε μια ιδιαίτερη κλήση γι' αυτό, αλλά γιατί, ούτε ήξερε, ούτε μπορούσε να σκεφτεί κάτι καλύτερο (πανεπιστημιακές, λχ. σπουδές, αφού τα οικογενειακά οικονομικά ήταν για κάτι τέτοιο, από χέρι, απαγορευτικά). Ένας άλλος λόγος ήταν που και οι δικοί του τον έσπρωχναν σ' αυτό. Το ήθελαν πολύ. Ένας δάσκαλος μέσα στην οικογένεια, πρόσθετε κύρος σ' όλα τα μέλη της, ιδιαίτερα στα κορίτσια της, που εφεξής θα ήταν «αδερφές του δασκάλου»!

Νάτος, λοιπόν, σήμερα, ο Πολίτης Χ., πολύ νέος, σχεδόν αγένειος, κατεβαίνει από το λεωφορείο, που τον μετέφερε, από το χωριό του στην πρωτεύουσα (με ενδιάμεσο σταθμό και διανυχτέρευση στην πόλη που εργαζόταν ο μεγαλύτερος αδελφός του), για να παρουσιασθεί σε μια ειδική Επιτροπή, που θα τον κρίνει, αν είναι κατάλληλος, για να εισαχθεί στο Διδασκαλικό Κολλέγιο, προκειμένου, μετά την αποφοίτησή του, να γίνει δάσκαλος.

Δεν είχε ιδιαίτερο λόγο να ανησυχεί για την κρίση της Επιτροπής, αφού τις απαιτούμενες γραπτές εξετάσεις τις πέρασε, μάλιστα με πολύ καλό αποτέλεσμα, (το όνομά του φιγούραρε ανάμεσα στα πρώτα, στη σχετική στήλη του καθημερινού τύπου) και από πλευράς εμφανίσεως (που οι κριτές πρόσεχαν ιδιαίτερος, όπως του είπαν), πάλι δε δικαιολογείτο ανησυχία, αφού και αρτιμελής και εμφανίσιμος ήταν και επιπλέον ο μεγαλύτερος αδελφός του (στο δωμάτιο του οποίου διανυχτέρευσε, όπως είπαμε), φρόντισε ιδιαίτερος γι' αυτό το τελευταίο.

Το πρωί, λίγο προτού τον ξεπροβοδίσει, όταν τον είδε ντυμένο και έτοιμο να φύγει για να πάρει το λεωφορείο, του παρατήρησε:

- Μ' αυτά που φοράς θα παρουσιαστείς στην Επιτροπή σου;
- Όπως ξέρεις δεν έχω άλλα, απάντησε αυτός κάπως ντροπιασμένος.

- Στάσου ένα λεπτό, είπε εκείνος και άνοιξε την ντουλάπα του. Για να δούμε ποιο σου κάνει, είπε, και έφερε το χέρι του πάνω από 3-4 κουστούμια του. Ευτυχώς στο μπόϊ δε διαφέρουμε και πολύ, πρόσθεσε, και τράβηξε έξω ένα φρεσκοσιδερωμένο, ατσαλάκωτο μπες καλοκαιρινό κοστούμι, και, προσταχτικά σχεδόν, «βάλ' το», του είπε.

Τό 'βαλε αυτός στα γρήγορα, κι όπως αμέσως φάνηκε, και στο μέγεθος του ταίριαζε μια χαρά, και στο στυλ και το χρώμα του πήγαινε περίφημα.

- Σαν δανδής μοιάζεις τώρα, του πέταξε ο αδελφός του, μα εκείνος δεν

είχε ώρα να σχολιάσει, πως μέσα στη νέα του φορεσιά κόντευε να μη αναγνωρίσει τον εαυτό του! Ευχαρίστησε μόνο, και έφυγε βιαστικός να προλάβει το λεωφορείο.

Δεν άργησε να φτάσει στον προορισμό του και με το που κατέβηκε από το λεωφορείο, ρώτησε τον πρώτο τυχόντα διαβάτη:

– Δε μου λέτε, παρακαλώ, προς τα πού πέφτει το Γραφείο Παιδείας;

– Όπως πας, ευθεία, νεαρέ μου, και σε καμιά δεκαριά λεπτά θα σκοντάψεις απάνω του, είπε ο άγνωστος, ένας χοντρούλος κύριος.

Και πράγματι σε λίγο έφτασε στον τόπο της «ιεράς εξέτασής του», όπως συνήθιζε να λέγει σε τέτοιες περιπτώσεις. Μάλιστα, έξω από μια κλειστή πράσινη πόρτα (τη θυμάται ακόμα κι αν έχουν περάσει τόσα χρόνια) είδε να στέκουν 5-6 νέοι της ηλικίας του και κατάλαβε πως μάλλον εκεί ήταν ο τόπος του «μαρτυρίου»! Πλησιάζοντας πρόσεξε απάνω στην πόρτα μια πινακίδα, που, άνκαι πρόχειρη, μπορούσε κανείς να διαβάσει καθαρά: ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΥΠΟΨΗΦΙΩΝ ΔΑΣΚΑΛΩΝ, μ' ένα κατάλογο ονομάτων, παραδίπλα, ανάμεσα στα οποία και το δικό του. Είχε τον αριθμό 5, θυμάται, και η κλήση του ενώπιον των εξεταστών δεν άργησε, αφού για τον κάθε υποψήφιο δεν έπαιρναν παραπάνω από πέντε ως δέκα λεπτά το πολύ.

Χαιρέτησε όταν μπήκε και κάθησε σε μια καρέκλα, που του έδειξαν, κυριολεκτικά «ενώπιος ενωπίω». Δεν ήταν δύσκολα τα ερωτήματα που δέχτηκε και μετά το πρώτο «τρακ», που τον έκανε λίγο να κομπιάζει στις απαντήσεις του, ο λόγος του άρχισε να ρέει πιο ικανοποιητικά και εύστοχα.

Και αν εξαιρούσε κανείς τα ερωτήματα για αποκάλυψη των φρονημάτων των υποψηφίων, που έπαιζαν τον αποφασιστικό, αν όχι τον πρώτο ρόλο στην επιλογή των υποψήφιων δασκάλων, όπως εκείνο το «πηγαίνεις εκκλησία;» και για να φανεί αν πράγματι πηγαίνει, το «πώς λέγεται το πρώτο μέρος της λειτουργίας», που δέχτηκε ο ίδιος, τα υπόλοιπα ήταν μάλλον ερωτήματα ρουτίνας, για να φανεί η ικανότητα χρήσης του προφορικού λόγου, προσόντος απαραίτητου για έναν υποψήφιο δάσκαλο.

Με το «τελειώσαμε» του προεδρεύοντος της Επιτροπής, ο Πολίτης Χ. ένοιωσε εκείνο το γνωστό συναίσθημα ανακούφισης που νοιώθει ο κάθε (ιερο)εξεταζόμενος. Αποχαιρέτησε την Επιτροπή και φεύγοντας, πρόσεξε να κλείσει χωρίς θόρυβο (όπως του παράγγειλαν) την πόρτα πίσω του. Πληροφόρησε τους αναμένοντες, τι τον ρώτησαν και μια και είχε αρκετή ώρα μπροστά του, μέχρι να φύγει το λεωφορείο για την επιστροφή, και για να διώξει τις τοξίνες που είχαν μαζευτεί στο σύστημά του, από την ένταση της (ιερο)εξέτασης, άρχισε να περπατά στον κύριο δρόμο, χαζεύοντας τα καταστήματα της πρωτεύουσας, που πρώτη φορά επισκεφτόταν.

Σε λίγο έφτασε σ' ένα μακρόστενο κήπο με δέντρα και διαδρόμους για περπάτημα, λίγο χαμηλότερα από τον κύριο δρόμο που περπατούσε, και κα-

θώς του χρειαζόταν μια ανάσα εκτόνωσης και αναψυχής, όπως είπαμε, βρήκε τα σκαλιά που κατέβαζαν ως εκεί και τα ακολούθησε. Σουλάτσαρε για λίγο μέσα στο μικρό κηπάκο και κάθισε σ' ένα παγκάκι, συλλογίζόμενος τα διατρέξαντα στην «Επιτροπή» και εύρισκε πως μάλλον η επαγγελματική του σταδιοδρομία είχε ήδη κριθεί. Δε θυμόταν να είχε περιπέσει σε κάποιο σφάλμα που θα δικαιολογούσε απόρριψή του.

Πράγματι, σε λίγο καιρό, στο χωριό του που γύρισε, πήρε επίσημη επιστολή από το Γραφείο Παιδείας, που τον πληροφορούσε για την επιτυχία του και τον καλούσε να παρουσιαστεί τη συγκεκριμένη ημερομηνία. που οριζόταν στην επιστολή, στο μοναδικό Διδασκαλικό Κολλέγιο του τόπου του, για την έναρξη φοίτησής του σ' αυτό.

Σίγουρα χάρηκε για την επιτυχία του, αλλά ταυτόχρονα διερωτήθηκε «ποιος» πράγματι έκρινε αυτή την πολύ σημαντική πορεία στη ζωή του; Σημαντική, οπωσδήποτε, αφού η πορεία αυτή θα καθόριζε, όχι μόνο τις οικονομικές του δυνατότητες, αλλά και τον πνευματικό-κοινωνικο-πολιτιστικό του περίγυρο, με άλλα λόγια τον τρόπο ζωής του, απ' εδώ κι εμπρός.

Δεν μπορούσε να δώσει μια καθαρή απάντηση στο «ποιος» πράγματι έκρινε αυτόν (κι όχι άλλο) τρόπο ζωής του, που καθοριζόταν πλέον από την «επιλογή» του επαγγέλματός του. Για ένα όμως πράγμα, ο Πολίτης X., ήταν απολύτως βέβαιος: Ότι ο ίδιος δεν έπαιξε (αν έπαιξε καθόλου) «το πρώτο βιολί» σ' αυτή την «επιλογή». Κάποιος, ή κάποιιοι, του έδωσαν τα απαραίτητα εφόδια για να καταστεί επιλέξιμος και κάποιος, ή κάποιιοι, τον έσπρωξαν προς αυτή την κατεύθυνση.

Μελαγχόλησε κάπως, όταν ένοιωσε πως ήταν κάτι σαν υλικό, χρήσιμο για κάποιον άλλον, σαν μια πέτρα, να πούμε, που βρήκε ο οικοδόμος κατάλληλη για να συμπληρώσει τον τοίχο του. Στην περίπτωσή του, κατάλληλο για τον τοίχο της εκπαίδευσης, στον οποίο, ρόλο οικοδόμου έπαιζε το όλο σύστημα επιλογής και στελέχωσης των σχολείων.

— Έτσι, λοιπόν, σκέφτηκε! Και χωρίς να ξέρει καλά-καλά το παιγνίδι του σκακιού, ο Πολίτης X. φαντάστηκε τον εαυτό του σαν ένα μικρό πιονάκι, που το Μεγάλο Χέρι του Παίχτη, το τοποθετεί όπου θέλει, είτε για να φαγωθεί, είτε για να επιβιώσει, μέχρι το τέλος του Παιχνιδιού.

Και μελαγχόλησε ακόμα περισσότερο.

ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΧΩΡΙΣ ΟΝΟΜΑ

Στάθηκε κάτω από τη σκιά. Γεροδεμένος και ηλιοκαμένος, όχι αυτό που θα αποκαλούσες αρσενικός Άδωνης αλλά θα μπορούσε να ήταν περιζήτητος εργένης. Θα μπορούσε κάλλιστα να είναι ο γοητευτικός άντρας της διπλανής πόρτας που συναντάς βιαστικά στο ασανσέρ ενώ κατεβαίνεις για δουλειά...

Αλλά δεν είναι. Σας διηγούμαι δυστυχώς ακόμα ένα παραμύθι. Από αυτά που προσπαθούν να μας πείσουν ότι η λέξη μαγεία δεν είναι ψέμα. Ότι μια μέρα θα ξυπνήσουμε και σαν κεραυνός κάτι μοναδικό θα πέσει στο κρεβάτι μας και θα μας αποδείξει ότι τόσα χρόνια δυστυχίας δεν πήγαν χαμένα. Και αυτό το κάτι θα μας χαμογελάσει και θα μας πει... αν δε γελάσεις τώρα σε μένα και στη ζωή, θα σου γελάσει η τελευταία.

Ο ηλιοκαμένος άντρας φορούσε λευκό πουκάμισο. Πίσω από το αχνό μείδιάμα του μπορούσες να διακρίνεις μια υπέροχη οδοντοστοιχία. Περιπατούσε νωχελικά κατά μήκος μιας παραλίας με χρυσαφένια αμμουδιά. Ήταν ξυπόλητος ενώ το λινό μπέζ παντελόνι του βρεχόταν αισθησιακά στις άκριες. Προσπάθησα να αφουγκραστώ τις σκέψεις του. Να φανταστώ την ιστορία του.

Ήταν μόλις τριάντα πέντε αλλά οι αχνές ρυτίδες στο μέτωπο μαρτυρούσαν αλλιώς. Παρέα με το νωχελικό του περπάτημα. Φαινόταν να έφαχνε κάτι, όχι με αγωνία. Δεν το έβρισκε. Δεν κοίταζε δεξιά και αριστερά, είχε το βλέμμα στραμμένο στο πάτωμα και ενίοτε γύριζε απαλά το κεφάλι για να συναντήσει το μάτι του τα κύματα που έσπαζαν στην άκρη. Τα αυτιά που συντονισμένα με τον φλοίσβο των κυμάτων προσπαθούσαν να ρουφήξουν το μεγαλείο της φύσης. Δεν μπορούσα να σκεφτώ τι του έλειπε. Θα μπορούσε να ήταν αυτόρ-κης, σε μια δουλειά με γόητρο και παχουλές επιταγές. Θα μπορούσε να έχει μια υπέροχη άμαξα και να είναι ένας σύγχρονος πρίγκηπας. Όμως δεν ήταν.

Ήταν ένας ηλιοκαμένος γοητευτικός άντρας που περιπατούσε σε μια παραλία. Τίποτα λιγότερο και τίποτα περισσότερο. Εγώ ήμουν απλά μια ενοχλητική παρατηρητής που προσπαθούσα με αναίδεια να πλάσει ένα σενάριο για να έχει κάτι να διωλίσει. Όπως πάντα.

Θα μπορούσε να τον έλεγαν Υάκινθο και να ήταν ένας ανέμελος Νεοϋορ-κέζος εθισμένος στις γυναίκες και τη μαριχουάνα. Όμως δεν είχε αυτό το όνομα και ούτε αυτές τις συνήθειες.

Έτσι πήρα την απόφαση. Προχώρησα αποφασιστικά προς το μέρος του.

- Πώς σε λένε;
- Ηλία, εσένα;

Πάγωσα... Προτιμούσα το παραμύθι. Shadey του απάντησα. Και έζησε αυτός στην παραλία και εγώ φόρεσα πάλι τη μάσκα του σιωπηλού παρατηρητή-συγγραφέα.

ΜΕΛΕΤΕΣ

ΣΤ' ΑΧΝΑΡΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΓΟΝΩΝ

Μιά μέρα τῶν τελευταίων αὐτῶν χρόνων τῆς ἐπίγειας ζωῆς μου ἀναφε μέσα μου ξαφνικά κυρίαρχη ἐπιθυμία νὰ μάθω ὀνόματα καί, εἰ δυνατόν, καί στιγμές τῆς ζωῆς τῶν πῶ μακρινῶν προγόνων μου, πού ἔζησαν στή σκιά τῶν δυο καμπαναριῶν, τὰ ὁποῖα στάθηκαν σιωπηλοὶ μάρτυρες δακρύων περισσότερο, παρὰ χαμόγελων. Ξεκίνησα ἀπὸ αναμνήσεις τῶν προσώπων κοντὰ στὰ ὁποῖα πέρασα τὰ παιδικὰ καί νεανικά μου χρόνια ἀνάμεσα σὲ ἓνα συγγενολογί ὁμόψυχο καί πολυάριθμο, τόσο, πού ἐμεῖς τὰ παιδιά φθάναμε στὸν ἀριθμὸ τῶν πενήντα περίπου πρώτων ἐξαδέλφων. Ἐκτὸς ἀπ' αὐτοῦς, πέρα ἀπὸ τὸν Ἀτλαντικὸ ἢ ὄχι πιά ἀνάμεσα στοὺς ζωντανούς, ἄκουα συχνὰ ὀνόματα πού πρόφεραν μὲ λαχτάρα ἐκεῖνοι πού τοὺς εἶχαν γνωρίσει καί ἀγαπήσει. Ἦταν τὸ ἀπαραίτητο σημεῖο ἐκκίνησης γιὰ νὰ συμβουλευθῶ τὸ δημοτικὸ Ἄρχεῖο: ἀπὸ τὰ κατάστιχα τῶν καταχωρίσεων σὲ ὄλα ὅσα ἀποτελοῦν ἐνοριακὰ ληξιαρχικὰ βιβλία, σχετικὰ μὲ βαπτίσεις, γάμους, θανάτους καί τὰ ὁποῖα, ἀνέλπιστα, διέφυγαν τὴν ἀμέλεια τῶν ἀνθρώπων.

Ἀποκορύφωμα αὐτῆς τῆς τόσο μεγάλης πορείας στὸν χρόνο τὸ Κτηματολογικὸ Κατάστιχο τοῦ Δήμου τῆς Andretta τοῦ 1753 μ.Χ. (φάκελλος ἀρ. 4923 τῶν Κατάστιχων τοῦ Κεντρικοῦ Γραφείου Ἐλέγχου στὸ Κρατικὸ Ἄρχεῖο τῆς Napoli), τὸ ὁποῖο ἀπέκτησα μὲ μερικὲς ἑκατοντάδες φωτογραφιῶν χειρογράφων, κατὰ ζεύγη. Μὲ τὴν ἐλπίδα, πού ἀποδείχθηκε ἀποτελεσματικὴ, νὰ χρησιμεύσει ὥστε νὰ στεφανώσῃ μὲ ἐπιτυχία τὴν προσωπικὴ μου διπλὴ γενεαλογικὴ ἀναζήτηση καί νὰ ἀποτελέσῃ ἀσφαλὲς καί ἔγκυρο ὄργανο γιὰ νὰ γνωρίσω ἐπώνυμα, τέχνες καί ἐπαγγέλματα, γεωργία καί κτηνοτροφία πρὶν ἀπὸ δυόμισυ αἰῶνες, ἀντικείμενο μιᾶς ἄλλης ἐργασίας μου πού ἐτοιμάζω.

Τὸ χειρόγραφο ἀποτελεῖται ἀπὸ δυὸ μέρη: τὸ πρῶτο, τὸ ὁποῖο περιέχει τὸ κατάστιχο αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ, τελειώνει στὴ σελίδα 363 καί τὸ δεύτερο, ἀποτελούμενο ἀπὸ ἓνα πρακτικὸ ὡς εἰσαγωγὴ στὸ Βιβλίον τῶν φόρων ἐν εἶδει Κατάστιχου τῆς Andretta, ἐπαρχίας τοῦ Πριγκιπάτου Ultra, τελειώνει στὴ σελίδα 404. Συντεταγμένα ἀντιστοιχῶς ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψη τοῦ Carminantonio Iannelli, ἀρχισυμβολαιογράφου τοῦ Δήμου, τοῦ ὁποίου τὰ ἔγγραφα καλύπτουν μιὰ τεσσαρακονταετία (1751-1791), βλ. τόμ. 34 στὸ Κρατικὸ Ἄρχεῖο τοῦ Avellino) καί ἀπὸ τὸν συμβολαιογράφο Nicola Scarano. Ὁ πρῶτος πιθανῶς ἐξάδελφος τοῦ ὁμώνυμου συμβολαιογράφου Carmelo, ὁ ὁποῖος, στίς 19 Ἀπριλίου 1752, ὑπῆρξε μάρτυρας στὸν γάμο τοῦ διακεκριμένου Pasquale Melilli καί τῆς Angela De Lugonio, καί στίς 21 Φεβρουαρίου 1756 στὸν γάμο τοῦ Giuseppe Miele καί τῆς Teresa Miele. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ὁ ἐκκλησιαστικὸς λειτουργὸς στὴν καταχώριση τῶν δυὸ αὐτῶν γεγονότων παραλείφθηκε ἀπὸ ἀμέλεια, ὁ Antonio προτιμήθηκε νὰ γραφῆι Carmelo ἀντὶ Carmine ἀφοῦ ἔχουν τὴν ἴδια ἐβραϊκὴ ἐτυμολογία Chârmel: κῆπος τοῦ Θεοῦ. Σὲ τέ-

τοια περίπτωση θα πρόκειται για ένα και το αυτό πρόσωπο, τοῦ ὁποῖου τὸ ὄνομα μαρτυρεῖται σὲ δυὸ περιγαμηνὲς στὸν Codex Diplomaticus Cavensis: ἄρ. 509 καὶ ἄρ. 523 τοῦ 997 καὶ 999 μ.Χ. ἀντιστοίχως στὴν περίοδο τῶν Λογγοβάρδων στὸ Salerno (646-1076 μ.Χ.). Καὶ οἱ δυὸ περιγαμηνὲς ἀναφέρουν τὸν ἱερέα καὶ συμβολαιογράφο Amatus Iannelhisi (sic), ἰδιοκτήτη γαιῶν καὶ κατοικιῶν στὸ Martorano καὶ κτημάτων στὸ Iufuni (σήμερα Giffoni), ὅταν τὸ Salerno μὲ τὰ περίχωρά του – ὡς ἀποτέλεσμα τῆς προηγούμενης κυριαρχίας τοῦ Βυζαντίου στὴ νότια Ἰταλία – ἀριθμοῦσε ἀνάμεσα στὸν πληθυσμὸ τοῦ πολλοὺς ἀκόμα «Ἕλληνες τῆς Καλαβρίας», ὅπως σταθερὰ ἀποτυπώνεται στὴν πολύτιμη συλλογή. Τόσο, πού, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς περιγαμηνὲς στὰ ἑλληνικά, ἀρκετὲς ἀπὸ τὶς γραμμένες στὰ μεσαιωνικά λατινικά, σχετικὲς μὲ μεταβιβάσεις περιουσιῶν, διαθήκες καὶ νομικὲς διαφορὲς καὶ ἄλλα, εἶναι ὑπογραμμένες ἀπὸ ἑλληνόφωνους.

Γιὰ παράδειγμα, ἐντὸς τῶν τειχῶν τοῦ Salerno, ἀπὸ τὸν Νικόδημο, ἡγούμενο τοῦ μοναστηριοῦ τοῦ San Lorenzo (ἄρ. 309, τόμ. II) καὶ ἀπὸ τὸν Κοσμά, πρωθιερέα τῆς Ἐκκλησίας – μὲ προσαρτημένη μονὴ – τῆς Santa Sofia (ἄρ. 953 τοῦ 1039 καὶ 977 τοῦ 1041, τόμ. IV). Ἄλλὰ πολὺ πιὸ σημαντικὲς εἶναι οἱ περιπτώσεις ἑλληνόφωνων, οἱ ὁποῖοι ὑπογράφουν τὸ ἔγγραφο, ἀφοῦ τὸ μετέγραψαν ἰδιογράφως, χρησιμοποιώντας τὸ ἑλληνικὸ ἀλφάβητο, τὸ ὁποῖο ἐπεξηγοῦν στὰ λατινικά, γιὰ παράδειγμα “Ego Falco ita novi” – “Ἐγὼ ὁ Falco οὕτω γινώσκω” (ἄρ. 344 τοῦ 982 μ.Χ., τόμ. II)· “Ego Aligernus filius domni Sparani ita novi” – “Ἐγὼ ὁ Aligernus, γιὸς τοῦ ἄρχοντα Sparani, οὕτω γινώσκω” (ἄρ. 718 τοῦ 1019 μ.Χ., τόμ. V). Σ’ αὐτὰ πρέπει νὰ προστεθεῖ ὅτι τὸ 1059 στὴν Costiera ἢ λειτουργία ἐτελεῖτο ἀκόμα μὲ τὸ βυζαντινὸ τυπικὸ στὴν Ἐκκλησία τοῦ San Nicola στὴν τοποθεσία Gallocanta, πάνω ἀπὸ τὸ Vietri, κι αὐτὸ μέχρι τὴν ἄφιξη τῶν Νορμανδῶν, οἱ ὁποῖοι, ἀφοῦ νίκησαν τοὺς Λογγοβάρδους, ὑποστήριξαν τὴ ρωμαϊκὴ ἐκκλησία εἰς βάρος τῆς ἑλληνικῆς. Ἔχει ἐπίσης προσδιορισθεῖ ὅτι τὸ Iufuni, σήμερα Giffoni sei Casiali, τοποθετεῖται στὴν ἐνδοχώρα τοῦ Salerno στὰ νότια τῶν βουνῶν πέρα ἀπὸ τὰ ὁποῖα βρίσκεται, στὴν ἐπαρχία τοῦ Avellino, ἢ πολίχνη Serino μὲ τὰ περίχωρά της, ἀπ’ ὅπου προέρχεται ὁ γενάρχης τῶν Iannelli τῆς Andretta, ὅπως σύντομα θὰ καταφανεῖ.

Οἱ βυζαντινὲς ρίζες ἐνὸς τέτοιου ἐπώνυμου ἐπιβεβαιώνονται καὶ ἀπὸ τὴν παρουσία του στὴν Ἑλλάδα, ὅπως, πρὸς τὸ τέλος τῆς δεκαετίας τοῦ 1960, διαπίστωση, χάρις σὲ μιὰ ἀπροσδόκητη ὅσο καὶ ἀνέλπιστη ἐμπειρία, πού ἀνήκει στὸ δεύτερο ἢ τρίτο, ἂν ὄχι καὶ στὸ τέταρτο, ταξίδι μου στὴν Ἑλλάδα, ὅπωςδὴποτε μετὰ τὸ πρῶτο, τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1964 ἀπὸ τὸ ὁποῖο προῆλθε γιὰ μένα ἕνας μέγας πλοῦτος (βλ. “Una casuale svolta culturale” – “Μιὰ τυχαία πολιτιστικὴ στροφή” – στὴ “L’ Eco d’ Andretta, ἄρ. 1-2, Ἰανουάριος - Δεκέμ. 2002, σελ. 27-31· τὸ ἴδιο καὶ στὴ “La Rivista della Scuola”, 16/30 Σεπτεμβρίου 2003, σελ. 18-19· τὸ ἴδιο – σὲ νεοελληνικὴ μετάφραση τοῦ Γ. Χατζήκωστή – στὸ περιοδικὸ «Πνευματικὴ Κύπρος», ἄρ. 407, Μάιος-Αὐγούστος 2004, σελ. 92-102). Γι’ αὐτὸ εὐλογῶ τὴν ὥρα πού τὸ προγραμ-

μάτισα, για να ξεχάσω, έστω και για λίγες μέρες, ένα περιστατικό ιδιαίτερα κρίσιμο, όταν, έξ αιτίας μιᾶς ἐπιστολής-καταγγελίας που δημοσίευσα σε μιὰ καθημερινή αντιπολιτευτική ἐφημερίδα, με τὴν ὁποία ἐπεσήμαινα βαρειές και ἐπαναλαμβανόμενες ζημιές στὸ Δημόσιο Ταμείο, κατέληξα κάτω ἀπὸ τὰ διασταυρούμενα πυρὰ μερικῶν ἐντιμῶν κυρίων με μπροστέλλα που κινήτοποιήθηκαν ἀπὸ τὴ Ρώμη για τὴν προστασία ἐνὸς «ἀδελφοῦ».

Οἱ ἴδιοι ὑπῆρξαν, ἔστω και δέκα χρόνια μετὰ τὸ πρῶτο ἐκεῖνο εὐτυχές ταξίδι, ἀκούσιοι αἴτιοι τῆς ἐναρξης, με τρόπο ἀκόμα πιὸ μυθιστορηματικό, τῆς συνεργασίας μου με τὸ προαναφερθὲν περιοδικὸ «Πνευματικὴ Κύπρος» – πανελλήνιας κυκλοφορίας – που ἰδρύθηκε πρὶν ἀπὸ πενήντα χρόνια και διευθυνόταν ἀπὸ ἕνα διακεκριμένο ἔλληνα τῆς Κύπρου: τὸν ἀθάνατο Κύπρου Χρυσάνθη, παιδίατρο, καθηγητὴ τῆς ὑγιεινῆς, ποιητὴ και πολυεδρικό συγγραφέα. Σ' αὐτό, ἐκτὸς ἀπὸ ἄλλα, ἔχω δημοσιεύσει διηγήματα, που ἀργότερα ἐκδόθηκαν σε μιὰ συλλογή, τὸ 1990, με πρωτοβουλία ἐνὸς ἔγκυρου τοπικοῦ πολιτιστικοῦ Ὀμίλου, τοῦ Ε.Π.Ο.Κ., με τίτλο ἐκεῖνον τοῦ πρῶτου διηγήματος (στὰ ἰταλικά "L' amara storia d' uno finito in gabbia" – "Ἡ πικρὴ ἱστορία ἐνὸς ἐγκλωβισμένου"), τὸ ὁποῖο ἐμπνεύσθηκε ἀπὸ τὴν τραγικὴ εἰσβολὴ τῆς Τουρκίας στὸ νησί τὸ 1974, και με τὴ χορηγία τοῦ ὑπουργείου Παιδείας τῆς Κύπρου. Ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα διηγήματα ἀξίζει νὰ ἀναφέρω τὸ "Con un greco dell' Italia Meridionale durante l' occupazione della Grecia" – "Μὲ ἕνα ἑλληνογενῆ τῆς Κάτω Ἰταλίας στὴ διάρκεια τῆς κατοχῆς τῆς Ἑλλάδας" – τὸ ὁποῖο ἀφηγεῖται, σε πρῶτο πρόσωπο, τὴν ἐμπειρία στὴν κατεχόμενη Ἑλλάδα ἐνὸς νεαροῦ ἰταλοῦ ἀξιωματικοῦ και τῆς «ὄρντινάντζας» του, ἐνὸς καλαβρέζου γκρεκάνου τῆς περιοχῆς τῆς Bova.

Τὴν ἀπροσδόκητη και ἀνέλπιστη ἐμπειρία, που ἀνέφερα προηγουμένως, τὴν εἶχα στὰ Ἰωάννινα, ἕνα ἀπόγευμα, ὅταν ἤδη εἶχα κάτι περισσότερο ἀπὸ ἡμιμάθεια τῆς νεοελληνικῆς. Κάτω ἀπὸ ἕνα ἀστραφτερὸ ἥλιο, ἀποτελοῦσα μέρος, μόνος ἰταλός, μιᾶς ἐκνευρισμένης οὐρᾶς ἄγγλων τουριστῶν, που ἦταν ὄλοι ἀνυπόμονοι νὰ ἐξασφαλίσουν μιὰ θέση σε ἕνα ἀπὸ τὰ ἐπόμενα λεωφορεῖα για τὴν Ἡγουμενίτσα, ἀπ' ὅπου θὰ μπορούσα νὰ πάρω τὸ πλοῖο για τὴν Κέρκυρα. Ὅσοι προηγούνταν ἀπὸ μένα, ὅταν ἔφθαναν στὸ τέλος τῆς οὐρᾶς, ἀναφέροντας τὸ ἐπώνυμό τους στὸν ἀρμόδιο ὑπάλληλο – ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὶς πιὸ διαδεδομένες γλῶσσες εἶχε γνώσεις που πήγαιναν μόλις λίγο πιὸ πέρα ἀπὸ τὸ ἀλφάβητο – τοῦ συλλάβιζαν τὰ γράμματα. Γι' αὐτό, ὅταν ἔπειτα ἀπὸ ἀγκωνιές, ψεύτικα χαμόγελα, ἄγριες ματιές και ὑποκριτικὰ συγγνώμη, ἔφθασε ἡ σειρά μου, μοῦ προκάλεσε μεγάλη ἐκπληξὴ ὅταν μόλις τοῦ εἶπα τὸ ἐπώνυμό μου, μέχρι νὰ πεῖς ἀμὴν μοῦ ἐξέδωσε τὸ εἰσιτήριο και με τὸ ἄλλο του χέρι τὸ ἔσπρωξε κάτω ἀπὸ τὴ μύτη μου, χωρὶς καθόλου νὰ σηκώσει τὴ δικὴ του ἀπὸ τὸ μπλὸκ τῶν εἰσιτηρίων.

Καθὼς κατευθυνόμουν στὸ λεωφορεῖο για νὰ βεβαιωθῶ για τὴ θέση που μοῦ δόθηκε, ἢ προηγούμενη ἐκπληξὴ μου ἔγινε θαυμασμός: τὸ Iannelli ἦταν γραμμένο με ἑλληνικά γράμματα με ἀρχικὸ Γ, τὸ ὁποῖο στὴ νεοελληνικῆ,

μπροστά στο γιώτα και τὸ ἔψιλον γίνεται πολὺ οὐρανικὸ (ὅπως τὸ λατινικὸ iam), ἐνῶ στὴν Κύπρο, ἐξ αἰτίας τῆς ἐπίδρασης τῆς Βενετίας, ποὺ τὴν ἐξουσίασε γιὰ ἀρχετὸ καιρὸ, προφέρεται ὅπως τὰ ἰταλικά. Τὸ γιατί ἔγινε σαφέστερο σὲ μένα στὸ καφενεῖο τοῦ πλοίου στὸ ὁποῖο βρέθηκα – οἱ ἔλληνες, ἐκτὸς ἀπὸ φιλόξενοι, εἶναι περίεργοι καὶ φλύαροι ὄχι λιγότερο ἀπὸ μᾶς – ἀπὸ ἓνα κύριο ποὺ τὰ κατάφερνε λίγο στὰ ἰταλικά, στὸν ὁποῖο ἔδειξα τὸ εἰσιτήριο καὶ ρώτησα τὸν λόγο γιὰ τὸν ὁποῖο τὸ ἐπώνυμό μου μεταγράφηκε μὲ τέτοια ἐπιπόλαιη εὐκολία. Μοῦ ἐξήγησε ὅτι ὁ ὑπάλληλος, θεωρώντας ὅτι εἶχε νὰ κάμει μὲ ἓνα ἑλληνικὸ ἐπώνυμο, μὲ εἶχε ἐκλάβει ὡς ἔλληνα· καὶ ἔπειτα, γιὰ νὰ μοῦ διώξει τὴ δυσπιστία, μοῦ εἰσηγήθηκε νὰ συμβουλευθῶ στὸ ξενοδοχεῖο τοὺς τηλεφωνικοὺς καταλόγους, πράγμα ποὺ ἔκαμα τὸ ἴδιο βράδυ. Ἄπ' αὐτὸ συμπεράνα ὅτι τὸ Iannellisi εἶναι ρομανικὴ περιγραφή προερχόμενῃ ἀπὸ τὸ πατρωνυμικὸ τῆς νεοελληνικῆς Γιαννέλλης. Σύμφωνα καὶ μὲ τὸν φιλόλογο, ὁ ὁποῖος σὰν ἀετὸς πετᾶ πάνω ἀπ' ὅλους, ὅπως εἶναι ὁ Gerhard Rohlf, συγγραφέας τοῦ Λεξικοῦ τῶν ὀνομάτων καὶ ἐπωνύμων στὴν Calabria – Πίνακας ὀνομαστικῶς καὶ φιλολογικῶς (Ravenna, 1979 καὶ 1985 ἀντιστοιχῶς, βλ. Iannelli καὶ Jannelli στὴ σελίδα 136 τοῦ πρώτου καὶ 107 τοῦ δευτέρου). Στὸν γενάρχη τῶν Iannelli ποὺ μετακινήθηκαν ἀπὸ τὸ Serinese στὴν Andretta δόθηκε τὸ 1673 στὴν κολυμβήθρα – δὲν εἶναι γνωστὸ ἂν στὴν τοπικὴ Ἐκκλησία – τὸ ὄνομα Michele, πατέρα τοῦ συμβολαιογράφου Carmine Antonio, ὅπως ἐξάγεται ἀπὸ τὸ fuoco (οἰκογενειακὴ κατάσταση) στὴ σελίδα 41 τοῦ ὡς ἄνω κτηματολογικοῦ κατάστιχου, ἐγγεγραμμένου ὡς «Συμβολαιογράφος Carminantonio Iannelli ἐτῶν 41, Maria Picciottoli, ἐτῶν 45, πατέρας Michele, ἐτῶν 80, Παιδιά: Michele μαθητῆς ἐτῶν 14, Eustachia ἄγαμῃ ἐτῶν 17, Fortunata ἄγαμῃ ἐτῶν 12, Pasquale ἐτῶν 7. Κατοικεῖ σὲ ἰδιόκτητο σπίτι πάνω ἀπὸ τὴν πλατεία... Διατηρεῖ ἐπὶ ἐνοικίῳ μιὰ οἶναποθήκη στὸν κοπρῶνα τῶν ποντικιῶν καὶ πληρώνει γι' αὐτὸ στὸν Dr. Fabio di Mauro 35 καρλίνια τὸν χρόνο. Κατέχει μιὰν ἀμπελοφυτεῖα εἴκοσι ἐργατῶν στὴν παραλία τοῦ Cotiello... Μιὰν ἄλλῃ δυὸ ἐργατῶν στὴ S. Maria della Mattina... Ἐνα χωράφι καλλιεργήσιμο εἴκοσι στρεμμάτων στὸ Pioppi, καλλιερούμενων ἐν μέρει», ποὺ συνορεύουν στὴν Airola «μὲ τὴν ἀμπελοφυτεῖα τοῦ Angelo delle Cerase», ὅπως φαίνεται στὴ σελίδα 10 ἀπὸ τὸ fuoco αὐτοῦ τοῦ τελευταίου.

Τὸ κτῆμα στὸ Pioppi ὀνομάζεται “καλλιερούμενο ἐν μέρει” μὲ προφανῆ ἀναφορὰ στὸ σημερινὸ δασῶδες μέρος ποὺ σκαρφαλώνει τὴν ἀπόκρημνη ἀκτὴ τῆς Airola πρὸς τὸ Schiavi. Καὶ ποὺ κάποτε εἶχε ὀνομαστεῖ ἀπὸ τὸ ἐπώνυμο τοῦ συμβολαιογράφου καὶ τῶν κληρονόμων του “coste re li Iannelli. Ἀλλὰ σχετικὰ μ' αὐτὸ δὲν ὑπάρχει καμμιά γραπτὴ πηγὴ, παρ' ὅλο ποὺ αὐτὸ μοῦ εἶχε λεχθεῖ, ἐδῶ καὶ περισσότερο ἀπὸ μισὸν αἰῶνα, ἀπὸ τὸν Di Stasio Ciriaco, ποὺ ἀνατράφηκε σὰν παιδί τῆς ἀπὸ τὴν ἀδελφῇ τοῦ πατέρα μου, ἢ ὁποῖα παντρεύτηκε τὸν ἐκ μητρὸς θεῖο τοῦ ὄρφανοῦ. Σήμερα ἡ ἰδιοκτησία τοῦ συμβολαιογράφου – ἀπὸ καιρὸ ἤδη τεμαχισμένη ἀπὸ δυὸ δρόμους, τὸν ἐπαρχιακὸ, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὸ χωριὸ φθάνει στὴν πηγὴ Pioppi, καὶ τὴν ἐθνικὴ ὁδὸ, ἢ ὁποῖα, ἀγγίζοντας ἀκροθιγῶς τὸν πρώτο, κατεβαίνει στὸ Ofanto – ἀνή-

κει σὲ περισσότερους ιδιοκτῆτες. Μόνο ἓνα μέρος ἀνήκει στὸν καθηγητὴ Pasquale Iannelli, μαθηματικὸ στὸ τοπικὸ γυμνάσιο, καὶ ἓνα ἄλλο, ἀκόμα πιὸ μικρό, σὲ τόπο δασώδη, στὸν γράφοντα καὶ στοὺς συγκληρονόμους του.

***

Γύρω ἀπὸ τὶς πηγὲς τοῦ ἐπώνυμου Iannelli ἐξακριβώνεται ὅτι, ἐνῶ στὸ Serino καὶ στὴν προέκτασή του Dogana Vecchia γιὰ πολὺ καιρὸ μαρτυρεῖται μὲ τὴ μορφή Iannella, στὴν κωμόπολη Raiano, τὸν ΙΗ' αἰῶνα, τὸ τελικὸ ἀ ἄλλαξε σὲ i, ὅπως τεκμηριώθηκε ἀπὸ τὸν δρᾶ Alfonso Masucci (βλ. Serino – Ἱστορικὲς ἔρευνες, τόμ. II, κεφ. XXV, σελ. 238-247, Napoli, Tipografia G. Rinaldi, Piazza S. Gaetano, 1923). Ἀκριβῶς δυὸ αἰῶνες ἀφ' ὅτου ἀπὸ τὸν ἀρχικὸ κορμὸ βλάστησε τὸ κλαδί, τὸ ὁποῖο, ἀύξανόμενο, ἔδωσε τὴν ἀρχὴ σὲ μιὰ οἰκογένεια συμβολαιογράφων. Ἀπὸ τὸν ἴδιο Masucci πληροφοροῦμαστε ὅτι ἄλλοι Iannelli ἔζησαν στὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνα στὴν ἀναφερθεῖσα κωμόπολη καὶ σ' ἐκείνη τοῦ Raiano, τῶν ὁποίων οἱ δεσμοὶ συγγένειας μὲ ἐκείνους τοῦ Serino ἀνάγονται στὰ τελευταῖα χρόνια τοῦ ΙΕ' αἰῶνα.

Ἀκόμα πιὸ ἀξιόλογο εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι στὸ κτηματολογικὸ κατάστιχο τοῦ 1753 τὰ βαπτιστικὰ ὀνόματα ὄλων σχεδὸν ὅσοι φέρουν τὸ ἐπώνυμο Iannelli στὴν Andretta εἶναι τὰ ἴδια μὲ ἐκείνα τοῦ Raiano, ποὺ εἶναι γραμμένα ἐδῶ κατὰ σειρὰν μὲ πλάγια. Γι' αὐτὸ εἶναι περισσότερο ἀπὸ λογικὸ νὰ συμπεράνομε ὅτι ὁ γενάρχης τοῦ κλάδου τῆς Andretta (ὁ Michele, γεννημένος, ὅπως ἔχει λεχθεῖ, τὸ 1673) ὑπῆρξε γόνος ἢ γιὸς ἐνὸς γόνου αὐτῆς τῆς τελευταίας ἀναφερθεῖσας κωμόπολης, ἀπὸ ὅπου τὸ μάτι ἀγκαλιάζει τὴν εὐρύχωρη πεδιάδα τοῦ Partenio ὡς τὸ Terminio. Πράγματι ἀπὸ τὸν Masucci, στίς προαναφερθεῖσες σελίδες τῶν ἱστορικῶν Ἐρευνῶν του, γίνεται ἐπίσης γνωστὸ ὅτι ἓνας Gioacchino, γεννημένος τὸ 1691, συνῆψε δυὸ γάμους καὶ ἀπέκτησε, ἀνάμεσα σὲ ἄλλα παιδιά, ἀπὸ τὴν πρώτη σύζυγο, ἓνα Pasquale καὶ ἓνα Carmine Antonio καὶ ἀπὸ τὴ δεύτερη ἓνα Francesco καὶ ἓνα Gaetano. Σ' αὐτὸν τὸν τελευταῖο ἢ γυναῖκα του τοῦ ἔδωσε ἓνα Carminantonio, μὲ τὴ σειρὰ πατέρα ἐνὸς Gaetano καὶ ἐνὸς Francesco, ὁ ὁποῖος ἔκανε παιδιά σύγχρονα μὲ τὸν ἱστορικὸ. Καὶ ἀκολούθως ἓνα ἄλλο Carminantonio (1848-1917), ἓνα Gioacchino (1853-1909) καὶ ἓνα Giuseppe (1865) καὶ ἓνα Gaetano (1869), ποὺ πέθαναν μετὰ ἀπὸ τὸν συγγραφέα, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν καὶ ὅτι ὁ τρίτος τόμος τῶν Ἐρευνῶν δὲν εἶδε τὸ φῶς. Καὶ ὅλοι αὐτοὶ ἀνακαλοῦν, βέβαια, ὁμώνυμους τεχνίτες καὶ ἐπαγγελματίες ποὺ βρίσκονται στὸ κτηματολογικὸ κατάστιχο τοῦ 1753, πρὸς ἐπιβεβαίωση τῆς προέλευσης ἀπὸ τὸ Serinese ἐνὸς ἐπωνύμου ποὺ ἔχει καταγωγὴ βυζαντινὴ καὶ ἐμφανίζεται καὶ στὴ σύγχρονή μας Ἑλλάδα.

Ὁ Michele, ὁ πρὶν ἀπὸ πέντε γενιὲς πρόγονός μου, γεννημένος τὸ 1739, γιὸς τοῦ συμβολαιογράφου Carmine Antonio, ὑπῆρξε, ὅπως καὶ ὁ πατέρας του συμβολαιογράφος (συμβόλαια ἔγγραφα 1781-1878, βλ. τόμ. 8 τοῦ Κρατικοῦ Ἀρχείου τοῦ Avellino) καί, μὲ τὴ σειρὰ του, πατέρας τῶν συμβολαιογρά-

φων Gaetano (συμβολαιογραφικὰ ἔγγραφα 1794-1811, βλ. τόμ. 16 τοῦ ἴδιου Ἀρχείου) καὶ τοῦ Giuseppe, τοῦ πρὶν ἀπὸ τέσσερις γενιές προγόνου μου (ἔγγραφα 1803-1825 τοῦ ἴδιου Ἀρχείου). Στὸν τελευταῖο αὐτὸν “Μεγαλοπρεπῆ Giuseppe Iannelli τῆς Andretta”, ἔπειτα ἀπὸ τὴν πτώση τῆς Δημοκρατίας τῆς Napoli καὶ τὴν ἐπάνοδο τῶν Βουρβόνων στὸν θρόνο της, προσήφθη ἡ κατηγορία ὅτι εἶχε συγκεντρώσει “ὄπλα καὶ ἄλογα γιὰ τὸν Δημοκρατικὸ στρατό”, βασισμένη στὴν τυπικὴ ιδιόγραφη σημείωσή του ποὺ βρέθηκε στὸ Montefusco “περὶ τῶν στολῶν καὶ ἄλλων παραληφθέντων ἀπὸ τὴ Δημαρχία τοῦ Pescopagano (κάποτε ἀποτελοῦσε τμήμα τοῦ Πριγκιπάτου Citra μὲ πρωτεύουσα τὸ Salerno), ποὺ ἀφοροῦσαν στοὺς στρατιῶτες τοῦ διαλυθέντος Βασιλικοῦ στρατεύματος, γιὰ τὴν παρουσίᾳ τους στὴ Δημοκρατία ὅπως εἶχε διαταχθεῖ”, ἐν τούτοις “ποτὲ δὲν φυλακίστηκε”, ἔτσι ὅπως δὲν συνέβη καὶ γιὰ δυὸ ἄλλους ἀπὸ τὴν Andretta: τοὺς ἱερεῖς Franza Luigi καὶ Solimena Vincenzo (βλ. τὸν Κατάλογο τῶν 1307 Rei di Stato (κατηγορουμένων γιὰ ἀδικήματα κατὰ τοῦ κράτους) ἀρ. 791, 793, 800, σελ. 238-240 στὸ T. Pedio, Ἄνθρωποι, Φιλοδοξίες καὶ Ἀντιπαραθέσεις στὴ Basilicata τοῦ 1799 – οἱ rei di Stato τῆς Lucania-, Matera 1961). Πιθανῶς καὶ οἱ τρεῖς ἀπέφυγαν τὴ φυλάκιση ἐπειδὴ κατηγορήθηκαν καὶ ἀφρέθηκαν ἐλεύθεροι ἐν ἀναμονῇ τῆς δίκης καὶ ἀργότερα ὠφελήθησαν ἀπὸ τὴν ἀμνηστία ποὺ ὑπογράφηκε στὸ Palermo στὶς 23 Ἀπριλίου 1800. Ἐνῶ ἕνας ἄλλος ἀπὸ τὴν Andretta, ὁ ἱερέας don Vincenzo di Guglielmo, μὲ ἐπώνυμο τὸ ἴδιο μὲ ἐκεῖνο τῆς συζύγου τοῦ συμβολαιογράφου Giuseppe Iannelli καὶ τῶν δύο γονιῶν τῆς μητέρας μου, φυλακίστηκε καὶ θανατώθηκε στὴν τάφρο τῶν φυλακῶν τοῦ Marittimo, νησιοῦ τῶν Egadi, ἐπειδὴ ἐνήργησε, ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ Ἐντολοδόχου στρατιωτικοῦ Διοικητῆ, ὥστε νὰ φυτρώσει, μὲ τὰ ὄπλα, στὶς πλατεῖες τῆς γῆς τῆς Ἄνω Irpinia, τὸ Δένδρο τῆς Ἐλευθερίας.

Δὲν μπορεῖ ὅμως νὰ ἀποκλεισθεῖ ὅτι οἱ τρεῖς ἀπέφυγαν τὴ φυλάκιση λόγῳ τῆς μεσολάβησης ἰσχυρῶν προσώπων, κληρικῶν ἀξιωματοῦχων ἢ λαϊκῶν, οἱ ὁποῖοι, γιὰ διάφορους λόγους, εἶχαν προσβάσεις στὸ δικαστηριακὸ περιβάλλον. Οὔτε καὶ πρέπει νὰ ἀποκλεισθεῖ ἡ ὑπόθεση ὅτι τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, σὲ μιὰ περιοχὴ πολὺ ἐκτεταμένη καὶ πλούσια σὲ ἀπέραντα δάση, παρέμειναν κρυμμένοι μέχρι τὴν ἐξασφάλιση τῆς ἀμνηστίας, μὲ τὴ συνενοχὴ προσώπων μὲ κατάλληλη οἰκογενειακὴ ἰσχύ, ποὺ ἔμεναν ἔξω ἀπὸ τὸ βάρος τῶν καταπιέσεων ὄντας μακριὰ ἀπὸ τὰ πολιτικὰ γεγονότα τῆς δεδομένης στιγμῆς ἢ ἐπειδὴ δὲν ἀποκαλύφθηκαν. Ἡ οἰκογένεια Iannelli περιλάμβανε στὸν τόπο πολυάριθμους ἐπαγγελματίες. Πρῶτα πρῶτα ὁ προαναφερθεὶς ἀδελφὸς τοῦ reo di Stado συμβολαιογράφου Giuseppe καὶ ἀκολούθως ὁ συμβολαιογράφος Gaetano Iannelli, ὁ ὁποῖος στὶς 13 Φεβρουαρίου 1801 νυμφεύθηκε τὴ δέσποινα Marianna Arace, χήρα τοῦ ἀποθανόντος don Luigi Alvino, καὶ ὁ ὁποῖος τὴν ἐπομένη τοῦ θριάμβου τῶν Σανφεδιστῶν – ὑποστηρικτῶν τοῦ Πάπα καὶ τῆς βασιλείας τῆς Napoli – ἀκριβῶς στὶς 18 Αὐγούστου 1799, ὁμολόγησε τὴ δέουσα πίστη στὸν Βασιλιά, δεσμευόμενος, μέσῳ ἐγγράφου πράξεως, μαζί μὲ ἄλλα “Ἐντιμα καὶ Εὐπορα πρόσωπα τῆς γῆς αὐτῆς τῆς Andretta” νὰ ἐπιναφέρουν ἐνεργῶς μὲ τὰ ἀπαιτούμενα ποσὰ τὸ ἰσοζύγιο πληρωμῶν τοῦ λε-

γόμενου “Μεγαλοπρεποῦς Δήμου” ποὺ εἶχε φθάσει “στὸ κόκκινο” ἐξ αἰτίας τῶν δαπανῶν τῆς ἐπαναστατικῆς Διοίκησης καὶ ἐκείνης μετὰ τὴν παλινόρθωση (βλ. Παράρτημα στοὺς Echi della Rivoluzione Francese, φροντίδι Ν. Di Guglielmo, σελ. 200-201). Ὁ ἴδιος αὐτός, ὁ ὁποῖος ὑπογράφοντας “ἐγὼ ὁ Συμβολαιογράφος Gaetano Iannelli τῆς γῆς τῆς Andretta” καὶ ἐναποθέτοντας τὸ κατάλληλο “Signum tabellonis” – Σφραγίδα τοῦ συμβολαιογράφου – μὲ τὰ γράμματα “N.G.I./P.P.U” (=Συμβολαιογράφος Gaetano Iannelli/Ἐπαρχία τοῦ Πριγκιπάτου Ultra), ἐπεκύρωσε τὶς ὑπογραφὲς προσώπων πολὺ γνωστῶν σ’ αὐτὸν ποὺ ἀναλάμβαναν τὴν ὑποχρέωση τῆς “Κατάστασης Δαπανῶν, ποὺ ἔγιναν στὴν Πτώση τῆς αυτοκαλούμενης Δημοκρατίας στὸν Δῆμο τῆς Andretta”, ὅπως τοὺς ζητήθηκε ἀπὸ τὸν Πληρεξούσιο Φορολογίας τῆς Regia Udienza Provinciale τοῦ Montefusco μὲ διάταξη τῆς 12ης Αὐγούστου 1799, ποὺ ἀπευθυνόταν στοὺς “Algozini e Servienti”.

Τὰ ἄλλα μέλη, στὸ πέρασμα ἀπὸ τὸν ΙΗ’ στὸν ΙΘ’ αἰῶνα, ποὺ πιθανῶς συνέπρατταν πρὸς ὄφελος τοῦ Reo di Stato, μαζί μὲ τοὺς ἰσχυροὺς συγγενεῖς ἐξ ἀγγιστείας, δὲν ὑπῆρξαν λίγα. Ἀνάμεσα σ’ αὐτοὺς οἱ ἀδελφοὶ Iannelli: Pepp’ Angelo καὶ Felice di Francesco (ἔμπειρος ὑποδηματοποιὸς ὅπως καὶ ὁ πρωτότοκός του δεκαεννιάχρονος μὲ τὸ ὄνομα Pasquale), ζωγράφος ὁ πρῶτος καὶ γιατρὸς χειροῦργος ὁ δεύτερος, ἀντιστοίχως 16 καὶ 11 ἐτῶν τὸ 1753 (σελ. 101). Ὁ Felice νυμφεύθηκε σὲ δεύτερο γάμο, στίς 15 Φεβρουαρίου 1790, τῆ δέσποινα Faustina Filionna καὶ ὅτι ὑπῆρξε γιατρὸς τὸ μαθαίνομε ἀπὸ τὸν πανιερώτατο Acoccella (βλ. σελ. 82 στὸ Gli edifici e le opere del culto in Andretta – Τὰ οἰκοδομήματα καὶ τὰ ἔργα τῆς λατρείας στὴν Andretta, Subiaco 1924, σελ. 160), ὁ ὁποῖος μὲ αὐτὸ καθορίζει τὸ ἐπάγγελμα ἀλλὰ παρασιωπᾷ τὸ βαπτιστικὸ ὄνομα, τὸ ὁποῖο ὅμως ἐξάγεται ἀπὸ δυὸ δημόσια ἔγγραφα ἡμερομηνίας 26 Ἰουνίου 1796, ὑπογραμμένα ἀπὸ τὸν χειροῦργο γιατρὸ Felice Iannelli. Στὸ ἓνα, μαζί μὲ τὸν δήμαρχο Franza, συνεπικυρώνει τὸ αἴτημα γιὰ ἐθελοντικὴ ἐπιστράτευση 17 κατοίκων τῆς Andretta, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἓνας Agostino Iannelli, γιὸς τοῦ Luca καὶ τῆς Teodora di Tore, καὶ σὲ ἓνα ἄλλο ἐπιβεβαιώνει ὅτι οἱ ὑποψήφιοι ἐθελοντὲς εἶναι ὑγιεῖς καὶ ρωμαλέοι (βλ. Παράρτημα..., ἔ.ἀ. σελ. 90-91).

Τοῦ “sì Pepp’ Angelo Iannelli” καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του, ὅπως ἀναφέρει ἐπίσης ὁ Acoccella, μπορεῖ κάποιος νὰ θαυμάσει τὶς φυσιογνωμίες ἀπεικονισμένες ἀπὸ τὸν πρῶτο στὰ δυὸ κεφάλια ἀγγέλων τῆς ζωγραφιᾶς Ὁ Ἐσταυρωμένος, πίσω ἀπὸ τὸ μεγάλο θυσιαστήριο – ἀγία τράπεζα – τῆς ἐκκλησίας Madre di Andretta. Πρέπει ἀκόμα νὰ προστεθεῖ στὰ μέλη τῆς οἰκογένειας ὁ ἱερέας Pasquale Iannelli, τοῦ ὁποῖου ἡ ὑπαρξὴ τεκμηριώνεται ἀπὸ πολυάριθμες βαπτίσεις ποὺ τέλεσε τὴν πρώτη δεκαετία τοῦ ΙΘ’ αἰῶνα καὶ τοῦ ὁποῖου εἶναι ἄγνωστη ἡ ἡμερομηνία γέννησης, ἐκτὸς ἂν πρόκειται, πράγμα πιθανόν, γιὰ τὸν ἐπτάχρονο, τὸ 1753, γιὸ τοῦ συμβολαιογράφου Carminantonio Iannelli. Σὲ τέτοια περίπτωσι οἱ ἀπόγονοι τοῦ κοινοῦ γενάρχη Michele μὲ τὸ βαπτιστικὸ ὄνομα Pasquale τὸ ὀφείλουν σὲ ἓνα ἀπὸ τὰ πολλὰ παιδιὰ τοῦ συμ-

βολαιογράφου Giuseppe με τὸ ὄνομα Pasquale (γένν. 1802), εισοδηματία καὶ σύζυγο τῆς Alessandra Di Guglielmo (ἄρραβώνας 4 Σεπτεμβρίου 1831), τοῦ ὁποῖου οἱ πιδὼ κοντινοὶ στὸν γράφοντα σύγχρονοι ἐκπρόσωποι εἶναι ὁ ἀποθανὼν ἱερέας καθηγητῆς Michele τοῦ Pasquale καὶ ὁ τωρινὸς ἀντιπρόεδρος τῆς Pro Loco τῆς Andretta καὶ καθηγητῆς τῶν μαθηματικῶν τοῦ τοπικοῦ γυμνασίου μετὰ τὸ ὄνομα Pasquale τοῦ Giuseppe.

Πράγματι ἡ Giuseppa Di Guglielmo di Angelo (μετὰ ἐπώνυμο ὅπως ἡ μητέρα μου καὶ ὁ προηγουμένως ἀναφερθεὶς ἱακωβίνος ἱερέας Vincenzo di Guglielmo) ἔδωσε στὸν συμβολαιογράφο Giuseppe Iannelli ὀκτώ παιδιὰ (πέντε κορίτσια καὶ τρία ἀγόρια), ἀνάμεσα στὰ ὁποῖα, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν πρὸ ὀλίγου ἀναφερθέντα Pasquale, ὁ προ-προπάππος μου Michele Antonio (γεννημένος τὸ 1797), ὁ ὁποῖος, εισοδηματίας, παντρεύτηκε τὴ Maria Felice Martucci τοῦ Francesco (βλ. ἄρραβώνα ἀρ. 8 τῆς 14 Ἰανουαρίου 1819), ἡ ὁποῖα, ἀνάμεσα στὰ ἄλλα παιδιὰ, τοῦ ἔδωσε καὶ τὸν Gaetano Francesco (γένν. 23 Σεπτεμβρίου 1823, ἔγγραφο ἀρ. 165), ποὺ ἐπρόκειτο νὰ εἶναι ὁ προπάππος μου, στὸν ὁποῖο δόθηκαν κατὰ οἰκογενειακὴ συνήθεια τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ τοῦ πατέρα του συμβολαιογράφου Gaetano, ποὺ πέθανε ἄτεκνος, στὰ πενήντα του χρόνια, δεκαπέντε μέρες πρὶν (8 Σεπτεμβρίου 1823, ἔγγραφο ἀρ. 56), ὅπως καὶ ἐκεῖνο τοῦ ἐκ μητρὸς παπποῦ του. Διατηρεῖται στὴ μνήμη τῆς οἰκογένειας ὅτι ἄσκησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ οἰκοδόμου (οἱ Γάλλοι, μαζί μετὰ τὴν Ἐλευθερία, εἶχαν φέρεῖ καὶ κάποιες ὄχι εὐχάριστες ἀνατροπές), καὶ τοῦ ὁποῖου ἡ σύζυγος Caterina di Carlo τοῦ Michele τοῦ ἔδωσε, ἀνάμεσα σὲ ἄλλα παιδιὰ, τὸν παππού μου Michele Antonio, οἰκοδόμο κι αὐτόν, τοῦ ὁποῖου ἡ γυναίκα Angiola Arocella, στὸν τελευταῖο της τοκετό, λίγους μῆνες μετὰ τὸν θάνατο τοῦ ἀντρα της, ἔφερε στὸ φῶς τὸν Leopoldo Luigi, ποὺ ἐπρόκειτο νὰ ὀδηγήσει στὴν ἐκκλησία τὴ μητέρα μου, πρωτότοκη τοῦ Pasquale Di Guglielmo καὶ τῆς Giuditta, ἡ ὁποῖα ὑπῆρξε ἐπίσης μιὰ Di Guglielmo τοῦ Nicola καὶ τῆς Lucrezia Scarano.

Αὐτὰ τὰ τελευταῖα ἐπώνυμα, οἰκεῖα σὲ μένα, ἀφοῦ οἱ fuochi προσδιορίζουν σχεδὸν πάντα τὴν τοποθεσία τῆς κατοικίας τῶν φορολογουμένων, μὴ θυμίζουσι ὅτι σὲ περισσότερες ἀπὸ μιὰ συνοικίες καὶ περίχωρα ζοῦν σήμερα, σὰν στρεῖδια ποὺ δὲν ἀλλάζουσι βράχο, πρόσωπα ποὺ ἔχουσι τὸ ἴδιο ἐπώνυμο μετὰ ἐκείνους ποὺ κατοίκησαν ἐκεῖ ἔδω καὶ τρεῖς περίπου αἰῶνες. Πάνω ἀπ' ὅλα μοῦ προκάλεσε ἐντύπωση ὅτι ὁ δημοτικὸς σύμβουλος Vincenzo di Guglielmo, ὁ ὁποῖος ἔχει ὑπογράψει μετὰ σταυρὸ τὸ κτηματολογικὸν κατάστιχο, ὡς ἐκπρόσωπος τῆς Διοίκησης τῆς πόλης, εἶχε τὸ σπίτι του κάτω ἀπὸ τὸν Torre Tonda – Στρογγυλὸ Πύργο – ὅπως σημειώνεται στὸ fuoco τοῦ Corvino Carmine, γείτονά του (σελ. 54). Ὅντας, λοιπόν, ὁμώνυμος τοῦ ἤδη ἀναφερθέντος ἱακωβίνου ἱερέα don Vincenzo Di Guglielmo, ἡ ἔνδειξη Sotto la Torre Tonda – τὸ τελευταῖο ἔχνος ποὺ θυμοῦμαι τοῦ ἀρχαίου ἐνδαιτήματος πάνω στὴν κορυφὴ τῆς συνοικίας Castello – ἀποκτᾷ γιὰ μένα μεγάλη σπουδαιότητα. Πράγματι, ἂν ἀναφέρεται στὴν ἀπόκρημνη ζώνη ποὺ βλέπει πρὸς τὸν νότο, δείχνει τὴν εὐρισκόμενη χαμηλότερα via Castello, ὅπου εἶχε τὸ σπίτι του ὁ

ἐκ μητρὸς προπάππος μου Gabriele Di Guglielmo τοῦ Pasquale. Ἄν ἀντιθέτως ἀναφέρεται στὴν ἀπόκρημνη ζώνη μὲ θέα πρὸς τὸν βορρᾶ, ὁ νοῦς στρέφεται πρὸς τὸ σπίτι καὶ τὰ παραρτήματά του στὴ σκιά τοῦ καμπαναριοῦ τῆς Chiesa Madre, ὅπου ἔζησε μὲ τὴ γιαγιά μου καὶ ἑννιά παιδιὰ (δυὸ ἀγόρια καὶ ἑπτὰ κορίτσια!) ὁ παππούς μου Pasquale, πρωτότοκος τοῦ προαναφερθέντος προπάππου μου καὶ ἀδελφοῦ, μεταξὺ ἄλλων, τοῦ Vincenzo, (τελευταίου παιδιοῦ του, ξυλουργοῦ μὲ ἐργαστήριον σὲ ἕνα ἰσόγειο τοῦ Palazzo Mauro, ποὺ πέθανε εἴκοσι μέρες πρὶν συμπληρώσει τὰ ἑκατὸ του χρόνια, ἔπειτα ἀπὸ μιὰ ἀργοπορημένη ἐμπειρία στὸν Καναδά) καὶ τοῦ Alessandro (δευτερότοκου, ράφτη τὸ ἐπάγγελμα), μετανάστη στὶς Ἑνωμένες Πολιτεῖες, ὁ ὁποῖος πέθανε, ἑκατοντάχρονος, στὴν Ἰταλία.

Ὅνόματα σημαντικὰ, ὑπὸ τὸ φῶς τῆς οἰκογενειακῆς παράδοσης νὰ δίνουν τὸ βαπτιστικὸ ὄνομα τοῦ παπποῦ στὸν ἐγγονό. Ὅντως ἀπὸ τοὺς δυὸ ἀδελφοὺς ποὺ ἀναφέρθηκαν ὁ πρῶτος ὑπῆρξε ὁμώνυμος εἴτε ἐκείνου ποὺ ὑπέγραψε μὲ σταυρὸ τὸ Κατάστιχο εἴτε τοῦ ἱακωβίνου ἱερέα, καὶ ὁ δεῦτερος τοῦ massaro Alessandro Di Guglielmo (σελίδες 187-188), κατόχου σπιτιοῦ κάτω ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Annunziata καὶ καταστήματος στὸ Monte καὶ διαφόρων κτημάτων ποὺ συνόρευαν μὲ ἐκεῖνα τῶν ἄλλων Di Guglielmo στὴ Forma, στὸ Formicoso καὶ στὴν Arenara, ποὺ καὶ τῶρα ἀκόμα κατοικεῖται ἀπὸ πρόσωπα ποὺ φέρουν τέτοιο ἐπώνυμο. Ὅπως καὶ ἐνὸς ἄλλου Di Guglielmo Alessandro, 44χρονον μεροκαματιάρη, συζύγου τῆς 40χρονης Agnese Acocella, ἀπὸ τὴν ὁποία, τὸ 1753, δὲν εἶχε μπορέσει νὰ ἀποκτήσει ἀπόγονο, κάτοικου στὸ Cavato del Forno καὶ κατόχου μισθῆς nevera – ἀποθήκης χιονιοῦ – στὴν Teglia, ἀπὸ ὅπου εἶχε ἐτήσιο εἰσόδημα 4 δουκάτα (σελ. 246), ἐνῶ τοῦ ἄλλου μισοῦ τῆς neviera – μεταβλητῆ ἢ ὀρθογραφία ὅπως καὶ τὸ λεξιλόγιον καὶ ἡ γραφὴ τοῦ χειρογράφου – κάτοχος ἦταν ὁ ἱερέας τῆς Chiesa Madre: ὁ Di Guglielmo don Giovanni Battista Nicola (σελ. 277). Ἄλλη περίπτωση ὅχι λιγότερο ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἐκείνη τοῦ σπιτιοῦ τοῦ συμβολαιογράφου Carmine Scarano, ὁ ὁποῖος ζοῦσε μὲ τὴ μητέρα του, μιὰ Tedesco ὀνόματι Laudonia (ἀδελφὴ τῆς Brigida καὶ τῆς Elisabetta, ἡ τελευταία αὐτὴ χήρα τοῦ γιατροῦ Antonio di Guglielmo) καὶ τὸν ἀδελφό του Sabino, δεκαοκτάρχονο μαθητῆ, σὲ ἕνα σπίτι σίγουρα μὲ περισσότερα μέλη (σελ. 39), ἀφοῦ κάποιος Capuano Diego, 24χρονος ἀπὸ τὴν Terra di Cairano, κατοικοῦσε ὡς ἐνοικιαστής “στὸ σπίτι τοῦ ἐξοχώτατου συμβολαιογράφου Carmine Sarano κάτω ἀπὸ τὴν Πλατεία καὶ πλήρωνε γι’ αὐτὸ ὀκτῶ δουκάτα τὸν χρόνον” (σελ. 331). Λοιπὸν στὸ ἐν λόγῳ σπίτι Κάτω ἀπὸ τὴν Πλατεία (τῶρα Piazza Archiprete Antonio Miele, πατριώτῃ τῆς Satta dei Decisi – Αἵρεσης τῶν Ἀποφασισμένων), ἔζησε καὶ πέθανε ὁ σχολικὸς ἐπιθεωρητῆς Carmine Scarano (*1862-1945), ὁ ὁποῖος ἔπαιξε τόσο μεγάλο ρόλον στὴ λαμπρὴ πορεία τοῦ γιοῦ τῆς ἀδελφῆς του, τοῦ διεθνοῦς φήμης αἱματολόγου Giovanni di Guglielmo, τὸν ὁποῖον οἱ γονεῖς του τὸν ἐμπιστεύθηκαν παιδάκι στὸν θεῖον του ἐπιθεωρητῆ, ὅταν ἀδυνατώντας νὰ ἐπαναπατριθοῦν στὸν γενέθλιον τόπον τους, ἐπέστρεψαν, τελειωτικά, τὸ 1894, στὴ Βραζιλία.

Γι' αὐτὲς καὶ περισσότερες πληροφορίες βλέπε Associazione Pro Loco Andretta, Giovanni di Guglielmo – ὁ ἄνθρωπος, ὁ ἐπιστήμονας, ὁ δάσκαλος – μιὰ ζωὴ γιὰ τὴν ἐπιστήμη, Πρακτικὰ τῶν ἑορτασμῶν γιὰ τὴν ἑκατοανταετηρίδα τῆς γέννησής του (Avellino 8 Ὀκτωβρίου – Andretta καὶ Bisaccia 9 Ὀκτωβρίου 1988, Avellino 1998), φροντίδι τοῦ στρατηγοῦ Nicola di Guglielmo. Ἄλλο παράδειγμα εἶναι συνδεδεμένο μὲ τοὺς Pennetta στὰ πρόσωπα τῶν Angelo, Giovanni, Nicola καὶ Giuseppe, κατοίκων τοῦ Codacchio τὸ 1753, ἀναμφίβολα συγγενῶν μεταξύ τους, ἐφ' ὅσον τὰ κτήματα τοῦ ἐνὸς συνορεύουν μὲ ἐκεῖνα τῶν ἄλλων (σελ. 25, 156, 173, 218, 232). Τὸν περασμένο λοιπὸν αἰῶνα οἱ ἀδελφοὶ don Antonio καὶ don Epifanio Pennetta, ὁ ἓνας στὸ διπλωματικὸ σῶμα (θυμοῦμαι τὸν οἰκονόμο του, ἓνα γίγαντα μὲ μαῦρο νουβιανὸ χρῶμα ὅπως τὴν πίσσα, μὲ τὸ ὄνομα Solimanno) καὶ ὁ ἄλλος ὑψηλόβαθμος δημόσιος ὑπάλληλος στὸ ὑπουργεῖο Ἑσωτερικῶν, ἂν δὲν μὲ ἀπατᾶ ἡ μνήμη μου, τοὺς καλοκαιρινοὺς μῆνες περνοῦσαν τὶς διακοπές τους στὸ σπίτι τους στὸ Codacchio.

Τέλος αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκη νὰ διακριβώσω γιατί ἢ γιαγιά μου, ἢ ὅποια ἔμεινε ἀπροσδόκητα χήρα ἐνῶ ἦταν ἐγκυος τὸν πατέρα μου, τὸν βάφτισε Leopoldo Luigi, ἓνα ὄνομα ἐντελῶς ξένο στὸ οἰκογενειακὸ παρελθόν μας. Ἡ μητέρα τῆς γιαγιάς μου Angiola Acocella ἦταν μιὰ Martucci, γι' αὐτὸ ὁ ταχυδρομικὸς διευθυντὴς τῆς ἐποχῆς Leopoldo Martucci, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴ γυναικίκα τοῦ μοναδικοῦ παιδιοῦ του Luigi, δραστήριου δημάρχου γιὰ πολλὰ χρόνια τὴν Εἰκοσαετία τοῦ γιοῦ τοῦ σιδερά (τοῦ Mussolini), δὲν εἶχε ἀποκτήσει οὔτε μιὰν ἐγγονή, παρακάλεσε τὴ γιαγιά μου νὰ δώσει τὸ δικό του ὄνομα καὶ ἐκεῖνο τοῦ γιοῦ του στὸ παιδί ποῦ θα γεννιόταν. Αὐτός, πρὶν ἀκόμα πατήσῃ τὰ δέκα του χρόνια, μαθήτευσε στὸν ἀδελφὸ του Francesco Antonio –τὸν μόνο ἀπὸ τὰ πέντε παιδιὰ ποῦ δὲν εἶχε μεταναστεύσει – νὰ ζυμῶναι ἀσβέστη καὶ ἄμμο καὶ νὰ στερεώνει τὶς πέτρες τῆ μιὰ πάνω στὴν ἄλλη. Ἐπειτα, ἀφοῦ, δεκαεφτάχρονος, ὑπηρετήσε ἀνάμεσα στοὺς “Arditi” τὴν Πατριίδα, μετὰ τὴ μάχη τοῦ Caporetto, ἀποφασισμένος νὰ μὴν ἀφήσῃ νὰ κάνω γιὰ μιὰ ζωὴ τὸ δικό του σκληρὸ ἐπάγγελμα, σαλπάροντας ἀπὸ τὴ Napoli τρεῖς μέρες μετὰ τὴ γέννησή μου, πῆγε νὰ ἐργαστεῖ ὡς οἰκοδόμος στὶς Ἡνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς, συναντώντας τὰ ἀδέρφια του Gaetano, Ciriaco καὶ Antonio, οἱ ὁποῖοι, κατὰ τρόπο διαφορετικὸ ἀπὸ τὸν ἴδιο, πέθαναν στὴ δεύτερη πατριίδα τους.

Γιὰ τοῦτο τὸ ἐπώνυμο Iannelli στὴν Andretta πνέει τὰ λoίσθια καὶ θὰ εἶχε ἤδη ἐξαφανιστεῖ ἂν δὲν κατοικοῦσε ἐκεῖ ὁ καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν στὸ τοπικὸ γυμνάσιο. Ἐντελῶς διαφορετικὴ ὑπῆρξε ἡ μοίρα τῶν Di Guglielmo, οἱ ὁποῖοι, σὲ μεγάλο ἀριθμὸ, ἀντιστέκονται ἐκεῖ, ἀπὸ τὸ Calvario ὡς τὸν San Giovanni, ὅπως καὶ στὰ χωριὰ καὶ στοὺς ἀγροτικοὺς συνοικισμοὺς ποῦ εἶναι σκορπισμένοι στὰ περίχωρα.

Ο ΛΟΡΔΟΣ ΒΥΡΩΝ ΚΑΙ «Η ΚΟΡΗ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ»

Όταν μιλάμε για «ρομαντισμό», αναφερόμαστε σε ένα είδος αρκετά περίπλοκο σε σύλληψη και έκφραση και ιδιαίτερα όσον αφορά στην Ποίηση. Ξεκινώντας από μία αντιδραστική διάθεση απέναντι στην βιομηχανική εξέλιξη της Ευρώπης, κυρίως κατά το δεύτερο μισό του 18ου αιώνα, και απέναντι στην διαμορφωμένη Αριστοκρατία της εποχής των Διαφωτιστών, καθώς και των κοινωνικών και πολιτικών μορφών, οι οποίες επικρατούσαν δίπλα στις επιστημονικές και ορθολογιστικές φιλοσοφικές εκφάνσεις. Ο φόβος της άρνησης των φυσικών πηγών, αλλά και η ανάγκη συγκράτησης των εθνικών ιδεωδών, οδηγεί νέα ανήσυχα πνεύματα σε νέους δρόμους έκφρασης, σαν φύλακες πνευματικών Θερμοπυλών.

Η Γαλλική Επανάσταση με τις νέες ιδέες τις οποίες κυοφορούσε, οπωσδήποτε συνετέλεσε στην δημιουργία του πατριωτικού ρομαντισμού, δίπλα στις επαναστατικές απόψεις του Ζαν-Ζακ Ρουσσώ και βρήκε το καταλληλότερο έδαφος στην πατρίδα, την φύση και τον έρωτα.

Πολλοί είναι αυτοί, οι οποίοι υποστηρίζουν ότι ο κυριότερος ίσως, εκφραστής των πρώτων ανταυγείων του ρομαντισμού στην Ευρώπη του 18ου αιώνα, υπήρξε ο λόρδος Τζωρτζ Γκόρντον Μπάϋρον, ο οποίος φύσει ρομαντικός επηρεάζεται από τον κοινωνικό περίγυρο και άμεσα αντιδρά με μία σχεδόν σκανδαλώδη ζωή με την είσοδό του στο Πανεπιστήμιο του Καίμπριτζ, ενώ παράλληλα μέσα του αναπτύσσεται το συναίσθημα του πατριωτισμού, δίπλα στην αθεράπευτη ερωτική μονομανία του. Ακριβώς, για τις πατρίδες του κόσμου και τις ερωτικές κατακτήσεις του θα πολεμήσει και μέσα από την ποίησή του θα εκφράσει τα όσα αισθάνεται για τα ανθρώπινα δικαιώματα, τις πατρίδες, τον έρωτα και την φύση.

Η ερωτική ζωή του Λόρδου Βύρωνος, οπωσδήποτε δεν υπήρξε άμεμπτη για την εποχή εκείνη, κατά την οποία και το παραμικρό ερωτικό παράπτωμα αποτελούσε σκάνδαλο. Όμως, από τον πρώτο καταγεγραμμένο έρωτά του στο Πανεπιστήμιο του Καίμπριτζ, μέχρι και τον τελευταίο, διακρίνουμε πάντα έναν ρομαντισμό ψυχής, ο οποίος εκφράζεται τόσο στην πράξη όσο και στον στίχο, –τους στίχους, τους οποίους ο ίδιος εμπνέεται από τους έρωτές του, ή τους αφιερώνει σε αυτούς.

Ανάμεσα στους πλέον ρομαντικούς από τους έρωτές του, θα πρέπει να συγκαταλέξουμε και αυτόν τον οποίον ε γνώρισε στην Αθήνα του 1810, αλλά δεν έγινε ποτέ κοινωνός του. Ήταν ακριβώς μετά την επίσκεψή του στο Τεπελένι και την γνωριμία του με τον Αλή-πασά κι αφού ήδη είχε επισκεφθεί τους Δελφούς και είχε παρατηρήσει το φαινόμενο δώδεκα αετών να πετάν πάνω από το κεφάλι του και το οποίο ερμήνευσε σαν καλό οιωνό για το μέλλον της ποίησής του.

Στην Αθήνα ακριβώς, θα γνωρίσει την οικογένεια της Θεοδώρας Μακρή,

χήρας Άγγλου υποπροξένου, με τις τρεις κόρες της, τις Θηρεσία, Μαριάννα και Κατίγκω. Ο Βύρων, ο οποίος τώρα γράφει ελληνιστί το όνομά του σε «Μπάϊρων» και ντύνεται με παραδοσιακές ελληνικές φορεσιές, καταλύει στο σπίτι της «κονσουλίνας», αριστοκρατικό, ψηλό με χαγιάνια και μία γραφική εσωτερική αυλή με λεμονιές και πολλά λουλούδια, και ερωτεύεται αυτόματα τις τρεις κόρες της. Είναι και οι τρεις τους λιγότερο από δεκαπέντε χρόνων η κάθε μία, κι εκείνος μόλις στα είκοσι-δύο. «Πεθαίνω για τις τρεις αδελφές», γράφει. Από τις τρεις, πάντως, φαίνεται πως προτιμά ιδιαίτερα την μεγαλύτερη, την οποία αποκαλεί «Κόρη των Αθηνών», όπως και στο ομώνυμο ποίημά του, του οποίου η κάθε στροφή καταλήγει στον στίχο «Ζωή μου σ' αγαπώ», γραμμένο σε ελληνική γραφή. Ένα βράδυ, απελπισμένος από την άρνηση, χαράζει το στήθος του και το ματώνει με το μαχαίρι του κάτω από το παράθυρο του δωματίου της Θηρεσίας.

Για την «Κόρη των Αθηνών», οι είκοσι-τέσσερις στίχοι του, οι οποίοι την κάνουν διάσημη, αλλά και εκφράζουν τον βαθύ ερωτικό ρομαντισμό, αποκαλώντας την «κόρη γλυκιά... με τα λαφένια μάτια» και προτρέποντάς την: «... έχε με στο νου σου νύχτα μέρα». Ακόμη, στην αγαπημένη του Θηρεσία θα αφιερώσει κι αυτούς τους στίχους: «Κόρη των Αθηνών, πριν φύγω δος μου, αχ ξαναδός μου την καρδιά μου. Μα όχι, μιας κι έχει φύγει από το δικό μου στήθος, κράτησέ-την και πάρε ό,τι απομένει». Ο ίδιος, δεν θα την ξεχάσει ποτέ στην ζωή του. Αυτό όμως, δεν ωφελεί αυτήν, η οποία τον ερωτεύεται με πάθος για να αντιμετωπίσει την πλήρη ψυχρότητά του σαν αυτός λέει πως τον είχαν προσβάλει οι δικοί της. Απογοητευμένη, πολύ αργότερα θα παντρευτεί η ίδια έναν Άγγλο καθηγητή που βρίσκεται στην Ελλάδα και θα τελειώσει τη ζωή της στο Λονδίνο, αφού πρώτα δέχεται την επίσκεψη του μεγάλου συνθέτη Κάρολου Γκουνώ, ο οποίος την βρίσκει γερασμένη και της ζητεί την άδεια να μελοποιήσει το ποίημα του Βύρωνα, το εμπνευσμένο από αυτήν.

Ωστόσο, λίγο πριν γνωρίσει τις τρεις αδελφές, ο ποιητής και «ορμισμένος εραστής», είχε γοητευθεί από την Τουρκάλα Γκιούλ Αϊσέ, αμέσως μετά στην Σμύρνη την Φατμέ, γυναίκα του πλούσιου Αλή Νουρίν εφέντη, ενώ επιστρέφοντας στην Αθήνα δημιουργεί σχέσεις με την Μαριάννα, εξαδέλφη της Τερέζας Μακρή.

Στα 1823, επιστρέφοντας στην Ελλάδα για να πολεμήσει δίπλα στους Μεσολογιότες, αναθυμάται την Τερέζα, αλλά τώρα ένας άλλος έρωτας καίει τα στήθη του, αυτός της απελευθέρωσης των Ελλήνων από τον οθωμανικό ζυγό. «Η Ελλάδα, με έκανε ποιητή», είχε εξομολογηθεί παλαιότερα. Στην Ελλάδα είχε νιώσει δυνατές ερωτικές συγκινήσεις. Για την Ελλάδα «της έδωσα τον χρόνο μου, την περιουσία μου, την υγεία μου. Τώρα, της δίνω και τη ζωή μου. Τί άλλο μπορούσα να κάνω;» λέει.

Συγκινημένος από τα δεινά των σκλαβωμένων, συγκλονισμένος από τον έρωτα μέχρι τελευταίας ρανίδας, η οποία και παραδίδει τη σκυτάλη στον απόλυτο και ποικίλο ηδονισμό, επαναστάτης και απέναντι σε κάθε δυνάστη

ή μορφή απαγόρευσης, ο Μπάϋρον, εμφορείται παντού από το στοιχείο του ρομαντισμού και άλλοτε κυνικός, τις περισσότερες δε φορές επικός και λυρικός, πάντα φλογερός και χειμαρρώδης, γίνεται τρόπαιο της νέας ποιητικής σχολής, η οποία φέρει το αναγνωριστικό του ρομαντισμού.

Στις 21 Ιανουαρίου του 1821, παραμονή των τριακοστών τρίτων γενεθλίων του, ο Μπάϋρον γράφει:

*Χάρη στη ρότα της ζωής, τόσο αδύναμης και αισχρής,
έφτασα μέχρι τα τριάντα-τρία
Τι θα είναι τα χρόνια που μου απομένουν;*

Απελπισμένος, ή ρεαλιστής; Όπως και να έχει, αθεράπευτα ρομαντικός, ακόμη και στις χειρότερες και πιο απάνθρωπες στιγμές της ζωής του, μέσα σε ένα και το αυτό ποίημά-του απαισιόδοξος και σύγχρονα αισιόδοξος, λυπημένος και παράλληλα χαρούμενος, προβληματισμένος και εξ ίσου ευρηματικός, έτσι ή αλλιώς, ο Λόρδος Τζωρτζ Γκόρντον Μπάϋρον, διαμορφώνει ολομειιάς τον τύπο αυτόν, ο οποίος θα σφραγιστεί σαν «ρομαντική ποίηση».

ΝΤΙΝΟΣ Σ. ΚΟΥΜΠΑΤΗΣ

Από τὸ δραματικὸ ποίημα *ΜΑΝΦΡΕΝΤ*

(Πράξη Α, σκηνή 1, στίχοι 110-125)

ΕΒΔΟΜΟ ΠΝΕΥΜΑ

*Το άστρο που την μοίρα σου έχει διακυβερνήσει
κυβερνιόταν από μένα, πριν η γης ζωή αρχίσει:
κόσμος ήταν τόσο φρέσκος και γεμάτος ομορφιά
όπως πάντα στον αέρα πέριξ ήλιου σε τροχιά
λεύτερη η διαδρομή του και κανονική στ' αγέρι,
στου σύμπαντος την αγκαλιά πανέμορφο αστέρι.
Όμως έφτασεν η ώρα κι έγινε μεγάλο κρίμα
μάζα περιπλανημένη από φλόγα δίχως σχήμα,
σαν κομήτης δίχως δρόμο και μian άδικη κατάρα,
απειλή του κόσμου όλου και του σύμπαντος τρομάρα
συνεχώς στριφογυρίζει μ' εσωτερικήν ορμή,
όχι σφαίρα στη θωριά της και με δίχως διαδρομή
δυσμορφία όλο λάμψη που δεσπόζει αφ' υψηλού,
μία τερατομορφία του υπέρτατου ουρανού!*
*Κι από την επιροσή της κάτω, συ γεννήθηκε εδώ –
Σκούληκας που υπακούω, μα και τον περιφρονώ –*

LORD BYRON

Μετάφραση: Μ. ΒΥΡΩΝ ΡΑΪΖΗΣ

ΠΑΡΟΥΣΙΕΣ ΑΠΟΝΤΩΝ*
 ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ – ΝΙΚΟΣ ΓΚΑΤΣΟΣ

Όσο δεν θέλω ν' αναφέρομαι στο παρελθόν, τόσο και με ζυγώνουν νοερά συγγραφείς μας καλοί, που συναστράφηκα και που έχουν φύγει από ανάμεσά μας. Κι ο λόγος είναι ότι συγκρίνοντάς τους με τωρινούς, που πετυχαίνουν ν' ακούγονται και να προβάλλονται ως ξεχωριστοί, εκείνοι όχι μόνο υπερτερούν σε τάλαντο κι αληθινή πνοή δημιουργίας, αλλά κι έχουν αφήσει σε όσους τους πλησίασαν και αύρα γνήσιας ευγένειας, ποιότητας ανθρώπων. Έτσι που πλέον αισθάνομαι ως χρέος ηθικό, κάθε φορά που βρίσκω αφορμή, ν' αναφέρομαι σε αυτούς, στο ανυπόκριτο έργο τους, να επισημάνω και την ανθρώπινή τους ωραιότητα, με την ελπίδα ότι ίσως να συμβάλει η απλή μαρτυρία μου για ν' αλλαχτεί σε αληθινά πνευματική αυτό που αποκαλείται σήμερα πνευματική ζωή του τόπου μας. Γι' αυτό η όποια αναφορά μου σε τούτους, τους πολύπλευρα καλούς, δεν μένει μια θύμηση νοσταλγική, αλλά και ηχεί για σήμερα.

Πολλοί είναι αυτοί που με ζυγώνουν νοερά απ' την αχλή του χθες. Μα ξεχωρίζουν δύο σε αυτό το κείμενο. Κι οι δύο σπουδαίοι ποιητές. Ο Νικηφόρος Βρεττάκος κι ο Νίκος Γκάτσος.

Θ' αρχίσω από τον δεύτερο που τον γνώρισα πρώτο. Ήταν προς το τέλος της άνοιξης του 1948, όταν τον είδα ένα πρωί πρώτη φορά, έξω από το παλιό βιβλιοπωλείο της «Εστίας», στην οδό Σταδίου, δύο ημέρες ύστερα από την «πρεμιέρα», του «Ματωμένου Γάμου» του Λόρκα, που είχε ανεβάσει ο Κάρολος Κουν στο τότε Θέατρο Αλίκης, τώρα Κώστα Μουσούρη. Παράσταση εξαιρετική, σταθμός στα θεατρικά μας χρονικά. Ένας από τους λόγους της επιτυχίας η μεταφραστική ανάπλαση του έργου από τον Νίκο Γκάτσο. Με είχε ενθουσιάσει κι εμένα, προχωρημένο έφηβο, που ήμουν ήδη θεατής το περασμένο βράδυ στην παράσταση. Τον ζύγωσα με δισταγμό, καθώς τον είδα να πηγαίνει βιαστικά προς τον «Λουμίδη», του είπα το θαυμασμό μου, για την ωραία απόδοση του έργου. Φάνηκε πως του έκανε εντύπωση η νεανική φρεσκάδα μου κι η ειλικρίνειά μου.

– Πίνεις καφέ, με ρώτησε.

Κατάλαβα ότι η ερώτησή του ήταν πρόσκληση για ν' ανέβουμε στο θρυλικό πατάρι του Λουμίδη. Και να μην έπινα μέχρι τότε καφέ, θα ήταν για μένα η καλύτερη αρχή να ξεκινούσα με κέρασμα από έναν τόσο άξιο ποιητή. Κι έξιπνα αποκριθήκα.

* Κεφάλαιο από ανέκδοτο τόμο βιοματικών αφηγημάτων με τον τίτλο «Του Μεγάλου Μικρού Κόσμου».

– Πίνω!

– Πάμε! – μου πρότεινε.

Μπήκαμε στο κατάστημα, ανεβήκαμε στο θρυλικό πατάρι, παράγγειλε καφέδες. Ξεκίνησε συζήτηση πρώτα μ' έντυπώσεις από την παράσταση, για την εξαίσια μουσική του Χατζηδάκη, τις λιτές σκηνογραφίες το Τσαρούχη..., ύστερα με άλλα θέματα. Ήταν αυτή η συζήτηση, δίπλα σε συζητήσεις άλλων ποιητών μες σε καπνούς τσιγάρων, κι αρχή της γνωριμίας που θα εξελισσόταν, όσο περνούσε ο καιρός, σε μία φιλία για μένα τιμητική. Πήγαινα από τότε στου Λουμίδη για να τον συναντήσω, να τον ακούω να μιλάει για πολλά. Και το έφερε η ζωή στα άμεσα χρόνια να συναντιόμαστε συχνά και στα γραφεία της Ελληνικής Ραδιοφωνίας στην πλατεία Ρηγίλλης, καθώς τύχαμε να δουλεύουμε ως σκηνοθέτες και παραγωγοί λογοτεχνικών εκπομπών με προϊστάμενο τον άριστα καταρτισμένο Αντρέα Καραντώνη. Βρίσκαμε τότε ώρα για λίγη συντροφιά στους διαδρόμους ή έξω στον κηπάκο της πλατείας. Μα πιο πολύ κάποιες φορές είχαμε, χρόνο στα «στούντιο» στο Ζάππειο, όταν περιμέναμε να τελειώσουν άλλες ηχογραφήσεις για να έρθει η δική μας η σειρά. Κάποτε αυτή η αναμονή κρατούσε ώρες. Κι ήταν για μένα τύχη καθώς με μια αφορμή παρασυρόταν ο Γκάτσος, που έδειχνε συχνά λιγόλογος και, φλεγματικός, ν' αναπτύσσει απόψεις για ονομαστούς ποιητές μας, της παράδοσης, τους «κλασικούς» ας πούμε, καθώς και για μεγάλους ξένους, ως τελευταίους νεοτεριστές. Είχε για όλους κρίση, ήταν για κάθε εξέλιξη ενήμερος. Μα ενώ είχε αποδείξει κιόλας με το ποιητικό του έργο «Αμοργός» πως ήταν μέσα στα ρεύματα της ευρωπαϊκής πρωτοπορίας, χυνόταν απ' τα λόγια του τιμή κι αγάπη απέραντη για τους καθιερωμένους, τους μπροστάρηδες του έντεχνου λόγου μας, τον Σολωμό, τον Κάλβο, τον Παλαμά, τον Σικελιανό, μα και για χαμηλόφωνους λυρικούς, τον Γρυπάρη, τον Πορφύρα, τον Λαπαθιώτη... Του έφταναν στα χείλια στίχοι τους και τους έλεγε. Προ πάντων για τον Παλαμά η αγάπη του άγγιζε τα όρια βαθιάς ευλάβειας και πίστης. Κι αυτή η αγάπη που έφτανε – όπως είχε μελετηθεί – να φέρνει απ' το έργο το αγέρι λυρισμού και λεκτικών συμβόλων και στη δική του ποίηση αργότερα, του άναβε τον ζήλο να μεριμνά για εκπομπές γύρω απ' την προσφορά και τη ζωή του Παλαμά και να σκηνοθετήσει τέλεια την «Τρισευγενή» του.*

Ήταν αυτή η αγάπη και τιμή σε προγενέστερους σημείο της οφειλής του προς εκείνους, δείγμα πνευματικής του αρετής. Κι όχι το μόνο του. Γιατί όση αγάπη έδειχνε για άξιους που προηγήθηκαν, κι άλλη τόση αγάπη φίλευε με τις κρίσεις του για σύγχρονους του τίμιους ποιητές. Δεν ήταν μονάχα για τον φίλο του, τον Οδυσσέα Ελύτη που η συντροφικότητα με τούτον μαρτυρούσε βαθιά, αμοιβαία εκτίμηση, μα και για την Καρέλλη, τον Παπαδίτσα, τον Παπατσώνη, τον Ρίτσο, τον Καρούζο... (Αναφέρω όσους τώρα θυμάμαι). Κι' αυτή η πρόθυμη αποδοχή κι εκτίμησή του για άλλους συγκαιρινούς του ποιητές, πιστοποιεί όχι μονάχα την άφοβη αξία του, μα και τη μεγαλόψυχη ευγένειά του προς ομοτέχνες τους ευσεβείς.

Ίδια θερμά μιλούσε για όλους αυτούς κι όταν περαστικούς μας προσκαλούσε στο τραπέζι του ο άφθονος στο χαρακτήρα Γιώργος Κατσίμπαλης, που συνήθιζε να γευματίζει στου Ζωναρά σαν ήτανε καλός καιρός έξω δίπλα στην είσοδο, απ' τη Βουκουρεστίου.

Μας φώναζε αυτός «Ο Κολοσσός του Αμαρουσίου» – κατά τον Χένρυ Μίλερ – με τη γερή φωνή του, μα κι όποιον φίλο έβλεπε, κι άναβε η συζήτηση με πάθος για αξίες και απαξίες των γραμμάτων μας. Κυριαρχούσε βέβαια σ' εκείνες τις συνάξεις ο οίστρος του πληθωρικού Κατσίμπαλη κι η συνετή κατάρτιση για πρόσωπα και πράγματα του Αντρέα Καραντώνη, αλλά όταν ακουγόταν χαμηλόφωνα η γνώμη του ποιητή της «Αμοργού» ήταν λόγος μ' ευγένεια και ήθος και για παλιούς και νέους συντεχνίτες τους, λόγος της καλοσύνης.

Αυτές οι αρετές του είναι που τον φέρνουν τακτικά ως άνθρωπο ξεχωριστό και μεγαλόψυχο μέσα στην άπνοια ωραίων αισθημάτων της τωρινής πνευματικής ζωής μας. Κι εξηγώ κι όταν κι όπου ακούγονται τραγούδια ωραία με στίχους του, γιατί ρέουν ευαισθησία σε καρδιές. Κρίνω πως και φευγάτος παραμένει. Κι άθελα και μοιραία τον συγκρίνω.

Κι από τον Νίκο Γκάτσο στον Νικηφόρο Βρεττάκο που τον γνώρισα ως άνθρωπο αργότερα, για να κρατάω άσβηστη και τη θύμηση της γνήσιας καλοσύνης του. Μα κι όσοι τον πλησίασαν φυλούν την ίδια εντύπωση. Κι όσοι δεν είχαν την τύχη να τον ζήσουν και λίγο από κοντά, διαβάζοντας βιβλία του ποιητικά παίρνουν αυτή τη ζέστα της ψυχής του.

Παιδί της φτώχιας, από ένα χωριό του Ταΰγετου, προχώρησε με δυσκολίες στη ζωή – όπως διηγείται στην «Αυτοβιογραφία» του – βίωσε λύπες και αγωνίες συνανθρώπων, κι οι εμπειρίες που έπαιρνε ολοένα του γίνονταν θησαύρισμα έγνοιας και τρυφερότητας. Αυθόρμητα τα ποιήματά του ανάβλυζαν αγάπη και στοργή για τον θλιμμένο άνθρωπο, όπου κι αν τούτος πάσχει. Έτσι που κρίνοντας συνολικά το έργο του, τον βλέπουμε μες από αυτό αδελφωμένο ταπεινά με όλους τους λυπημένους της ζωής, συνοδοιπόρο συνετό σε δίκαιους αγώνες τους. Ο Βρεττάκος είναι χωρίς στόμφο και ρητορεία, αλλά με άμεση σαφήνεια και θεία απλότητα, με άσπιλο λυρισμό ποιητής πανανθρώπινος. Η αγάπη του υψώνεται πάνω κι απ' τους ανθρώπους, είναι και για τη φύση, για την πλάση, γίνεται ευλάβεια για την αρμονική ομορφιά του σύμπαντος, όπως αυτή δωρήθηκε παρθενική σε όλα τα έμφυχα πλάσματα.

Αυτά τα αισθήματα της συνανθρώπινης αγάπης κι έγνοιας τα έδειχνε ιδιαίτερα σε καλούς ομότεχνούς του. Έτρεφε σεβασμό σε πιο μεγάλους του άξιους, και ειλικρίνεια, τιμή σε καλούς συνομήλικους, και νεότερους. Είχε ήθος για όλους που άξιζαν. Κι είναι γνωστή η έξαρση του θαυμασμού του για τον Άγγελο Σικελιανό, που τον έφερε ν' αξιωθεί την όμορφη φιλία του. Ουμάμαι, όταν κι εγώ αξιώθηκα τη δική του όμορφη απλή φιλία, με τι πνοή εγκώμιων μιλούσε για τον οίστρο του οραματιστή ποιητή Σικελιανού.

– Είναι πηγή και φως! μου είπε κάποτε γι' αυτόν. Δείχνουν ψυχή πατρίδας όλη η ποίησή του κι ο ζήλος του ν' αναβιώσει τις δελφικές γιορτές.

Είχε τότε κινήσει η συζήτηση με τ' ότι ο Άγγελος Σικελιανός, όταν πραγμάτωνε αυτές τις γιορτές πρωτοστατούσε για να ψυχωθεί και το Ελληνικό Κέντρο του International "PEN" πού σε αυτό ο Βρεττάκος είχε εκλεγεί πρόεδρος, ομόφωνα. Εγώ είχα ήδη εκλεγεί γενικός γραμματέας του, όταν διατελούσαν πρόεδροί του ο άξιος πεζογράφος Γιάννης Μαγκλής και στη συνέχεια ο καλός ποιητής Γιωργής Κότσιρας. Είδε ο Βρεττάκος τον ζήλο μου για προκοπή του ελληνικού «PEN» και ζήτησε να είμαι και πάλι, δίπλα του, με την ίδια αρμοδιότητα. Ήταν επόμενο λοιπόν αυτή η σχέση συνεργασίας να με φέρνει για έναν καιρό συχνά στο σπίτι του, στην οδό Εριφύλλης, στο Παγκράτι, κι εγώ να ζω τον άνθρωπο πιο άμεσα, με όσα έβγαιναν απ' τα χείλια του. Έγνοια για την πατρίδα ήταν τα λόγια του, πίστη στην ιερότητα της γλώσσας μας με την άτρωτη διατήρηση του πολυτονικού, σεβασμός κι ευγνωμοσύνη σε Μορφές της Παιδείας μας, ευγενικές κρίσεις για συναδέλφους του, στοργή για νέους σεμνούς. Από πηγή αστείρευτη ανθρωπιάς η κάθε κρίση του, τ' απλά του λόγια απόσταγμα ευγένειας κι εμπειρίας για αδελφικότητα, κυρίως στους ομότεχνους. Με τον δικό του τρόπο με δασκάλευε. Σκέφτομαι ότι πήρα από τη γνωριμία του πολλά. Μα όταν θυμάμαι κάποιο μικρό ποίημά του από τη συλλογή του «Συνάντηση με τη θάλασσα», που δείχνει απολογία της ζωής του, σκέφτομαι πως πόσα ακόμη δε χούφτωσα απ' την κρήνη του, γιατί ομολογεί:

*Δίπλα στ' άλλα βιβλία μου, άορατος,
βέβαιος όμως, κι ένας τόμος σιωπής.
Σ' αυτόν περιέχονται όλα όσα
Έκρυψα κι όσα δεν πρόφτασαν
να κάνουν τη μέσα μου μακριά
διαδρομή να βγούνε στο φως.
Οι σελίδες τεράστιες, το βάρος του
ασήκωτο. Δεν θα τον διαβάσει
κανείς. Θα τον πάρει, όπως
είναι, ο Θεός να τον βάλει
στην ουράνια βιβλιοθήκη του.*

Μα ωστόσο έχω απάντηση: Κι αν έτσι είναι όπως τα λες, όμορφε Άνθρωπε, πάλι κι από εκεί πάνω θα διαβάζεται αυτός ο τόμος της σιωπής, γιατί κι απ' τη σιωπή και στη σιωπή τα ωραία ακούγονται.

ΚΩΣΤΑΣ ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΡΧΕΤΥΠΙΚΟΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ

Γενικά οι κατηγοριοποιήσεις περιέχουν τον κίνδυνο της αοριστίας και αντί να ξεκαθαρίσουν τα πράγματα, επιφέρουν μάλλον μεγαλύτερη σύγχυση. Ωστόσο κάποτε είναι αναπόφευκτες γιατί βοηθούν στη δημιουργία μιας πρώτης εικόνας, ενός περιεκτικού πλαισίου, μέσα στο οποίο μπορούν να χωρέσουν οι σημαντικές σκέψεις. Από εκεί και πέρα είναι θέμα χρόνου και κόπου να ξεπηδήσουν οι ραφιναρισμένες ιδέες, τα λεπτομερή σχόλια και η καλύτερη γνώση.

Σε αδρές γραμμές, θα μπορούσαμε ν' αναγνωρίσουμε τρία αρχέτυπα ποιητών, με τα αντίστοιχα χαρακτηριστικά τους γνωρίσματα: κάτι σαν προσωπεία με τα οποία εμφανίζονται στον χώρο της ποίησης. Τα αρχέτυπα δεν αναφέρονται μόνο στο ύψος της γραφής, που αποτελεί σήμα κατατεθέν ή καλύτερα το ποιητικό αποτύπωμα, το σημείο αναγνώρισης κάθε ποιητή. Είναι πιο πλατιά και δεν σταματούν στο αν οι ποιητές ασχολούνται με υψηλόφρονη ή χαμηλόφρονη ποίηση, με νοηματική ή υπερλογική αλληλουχία, με κλασική ή νεωτερική ποιητική.

Τον πρώτο αρχέτυπο θα τον καλούσαμε «παραγωγικό ποιητή» γιατί είναι πολυγραφότατος, έχοντας στο ενεργητικό του μια παραγωγή χιλιάδων στίχων, εκατοντάδων ποιημάτων, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι χαμήλωσε την ποιητική στάθμη τους. Πάνω σ' αυτό το ογκώδες και πολύστιχο έργο στέκεται κι' ατενίζει τους άλλους αφ' υψηλού, με την αίγλη που του προσδίδει το πολύτομο έργο. Ακούραστος, γράφει αδιάκοπα και εκδίδει τα έργα του σε τακτά χρονικά διαστήματα. Οι στίχοι του έχουν μεγάλη απήχηση ανάμεσα στο ευρύτερο κοινό γιατί τραγουδούν, συνήθως, τον πόνο και τα οράματα του απλού κόσμου. Τα ποιήματά του ευκολοκατανόητα, γραμμένα σε γλώσσα προσιτή σε όλους, βρίσκονται στα χείλη του κοινού, μελοποιούνται, ανεβαίνουν στο θέατρο. Με λίγα λόγια παρακολουθούν στενά τον ρυθμό της ζωής και αντικατοπτρίζουν την εποχή τους. Το ύψος του λόγου του εξαρτάται απόλυτα από τον βαθμό συναίρεσης του σημαίνοντος και του σημαινόμενου, που οδηγεί αβίαστα σ' αυτό που ο Λογγίνος καλεί «ηδέως κεκραμένον».

Ορθώνεται ο παραγωγικός ποιητής σαν σκιερός πεύκος με τις πευκοβελόνες του, τα έργα του, να καλύπτουν κάθε ίντσα γης από κάτω, εμποδίζοντας (αθέλητα φυσικά) άλλη βλάστηση ν' αναπτυχθεί. Κάτω από τη σκιά του φυτοζωούν πληθώρα μικρών-μικρών ποιητών που αγωνίζονται να ξεμυτίσουν στο λαμπερό φως του ήλιου. Οι «παραγωγικοί» έχουν συνήθως μεγάλη δύναμη λόγου και η ευλύγιστη, δημιουργική φαντασία πολλαπλασιάζει το εγώ τους, καταλήγοντας σ' εκπληκτικό συνδυασμό παραγωγής στίχων. Μέσα στο ποιητικό εργαστήρι του, θιασώτης του ρεμβασμού και του ονείρου, παρασυρμένος από τη φαντασία, τραγουδεί σαν τον κορυδαλλό καθημερινά. Φτεροκοπώντας από κλαδί σε κλαδί υμνεί όλες τις ομορφιές έχοντας να πει για

όλα κάτι. Ούτε η ηλικία αποτελεί εμπόδιο γι' αυτόν και μέχρι τα βαθιά γεράματά του δεν σταματά το άγγιγμα της Λύρας. Η περίπτωση του Παλαμά ταιριάζει απόλυτα μέσα σ' αυτό το καλούπι.

Ο δεύτερος χαρακτηριστικός τύπος ποιητή είναι ο «ιδιότυπος». Τα ποιήματά του ιδιόμορφα, είτε στο περιεχόμενο, είτε στη γλώσσα, τον ξεχωρίζουν από τους άλλους. Δεν έχει πλήθος αναγνωστών αλλά λίγους και εκλεκτούς στους οποίους αρέσει το ιδιαίτερό του στυλ. Η ποιητική του στηρίζεται στην ειδική γωνία από την οποία βλέπει τα πράγματα και στην αιρετική μέθοδο με την οποία εκφράζεται, «Θαυμαστόν δ' όμως αεί το παράδοξον». Τετοιος ήταν ο Καβάφης, με τον προσωπικό τρόπο στιχουργίας, που είναι ιδιαίτερα αισθητός και σταματά λίγο πριν γίνει μανιερισμός. Λέγεται πως όταν είχε επισκέψεις, καθόταν στο μισοσκόταδο, τους δε επισκέπτες κάθιζε κάτω από το άπλετο φως της λάμπας. Έτσι ενώ ήταν μισοκρυμμένος, τους παρατηρούσε, όπως και τα έργα του, υπό ειδική γωνία εξεταστικά χωρίς να εκτίθεται. Αντίθετος με τα παραδοσιακά δρώμενα, εμφανίζεται σαν τροπική καταιγίδα και χάνεται γρήγορα χωρίς ν' αφήσει πίσω του μιμητές ικανούς να δημιουργήσουν σχολή. Τα σημάδια της καταιγίδας όμως παραμένουν ολοφάνερα για πολύ καιρό. Παρά το γεγονός ότι παρουσιάζει την ποίηση με ειδική μορφή, ειδικό περιεχόμενο, ειδική γλώσσα και γενικά μεγάλη εξειδίκευση, φροντίζει να μην ξεπέσει στην επιτήδευση «και γαρ ακρότητες ες κακίαν μη εκπίπτουσιν».

Τέλος, ο τρίτος αρχετυπικός χαρακτήρας είναι ο «προσηλωμένος ποιητής». Αυτός ξεχωρίζει γιατί όλη τη μαστοριά και τη δεξιότητά του την έστρεψε στη διαμόρφωση ενός και μοναδικού στοιχείου. Επικεντρώνεται, εξειδικεύεται σε κάτι και χωρίς ν' απλώνεται σαν την περικοκλάδα, πάει βαθιά σαν δρυς. Αυτή η συγκέντρωση, δημιουργεί θετικούς όρους για την τελειοποίηση του έργου του και χάρις σ' αυτή καταφέρνει να σαρκώσει σε λόγο τις πιο ψηλές σφαίρες του ωραίου.

Δεν είναι διαβατικοί προσκυνητές κάθε ομορφιάς, οι ποιητές αυτού του είδους, αλλά εστιάζουν σαν γεράκια το βλέμμα σ' αυτό που θεωρούν ως προσωποποίηση του Ωραίου. Δεν γράφουν κάτω από την επήρεια της Διονυσιακής μέθης, θεός τους δεν είναι ο Διόνυσος που εύκολα αλλάζει γνώμη, αλλά ομνύουν στον σθεναρό και φωτεινό Απόλλωνα. Με διεισδυτική, καθαρή σκέψη είναι περισσότερο ποιητές του μυαλού παρά της καρδιάς. Όσα η φαντασία γεννάει ανάκατα, καλά ή κακά, τα ξεδιαλέγει η κρίση τους και τα κοσκινίζει, αφήνοντας πολύ λίγα να περάσουν από την απαιτητική κρησάρα της. Οι περιπτώσεις του Σεφέρη, που προσηλώθηκε στην ανάπτυξη του συμβολισμού, καθώς και του ώριμου Σολωμού που στόχευσε σθεναρά να πετύχει την υψηλή ιδέα μέσω ενός «μεικτού τρόπου», οδηγήθηκαν πολύ ψηλά χάρις στην επικέντρωση.

Γενικά όλοι οι γνωστοί ποιητές θα μπορούσαν να καταταγούν σε μια ή και περισσότερες από τις τρεις κατηγορίες και να φορέσουν το «προσωπείο»

του παραγωγικού, του ιδιότυπου ή του προσηλωμένου. Ο Σουρής και ο Σούτσος, για παράδειγμα, με το εκτεταμένο έργο τους ήταν πολύ «παραγωγικοί», ο Κάλβος με τα ιδιόμορφα μέτρα του κτυπητό παράδειγμα ιδιότυπου μετρικού ποιητή, ο Μαβίλης προσηλώθηκε στο σονέτο στο οποίο διέπρεψε. Η υπέροχη «Λήθη» του ξεχωρίζει ως πρότυπο του είδους της. Ο Μόντης με τον στιγμιαίο, τον ακαριαίο στίχο του έλαμψε με τη λιτότητα και τη βραχυλογία του. «Οι στιγμές του», με τον συχνό επανατονισμό των φράσεων, δίνουν μια ιδιαιτερότητα στο έργο του. Ο Καβαδίας μυρίζει θάλασσα, ερωτισμό και εξωτικά νησιά. Σ' αυτό το σύμπλεγμα εστίασε την προσοχή του και γι' αυτό έμεινε στην ιστορία.

Ακολουθώντας οι πιο πάνω ποιητές ένα αρχετυπικό χαρακτήρα, κατάφεραν απλώς να ξεφύγουν από την αφάνεια και τη σκόνη των ραφιών της βιβλιοθήκης. Από εκεί και πέρα, η τελική ώθηση που βοήθησε τους μεγάλους να κατακτήσουν την κορυφή ήταν η συνέπεια: στο συνολικό τους έργο φορούσαν το ίδιο προσωπίο και δεν πέταξαν μετά από μερικούς στίχους. Όπως έλεγε και ο Eliot, μείζων ποιητής είναι εκείνος που αξίζει να διαβάσουμε ένα μεγάλο μέρος του έργου του, αν όχι όλο.

Με το διάβασμα αυξάνεται η απόλαυση και η κατανόηση της δουλειάς του. Μεγάλους στίχους μπορούμε να βρούμε περιστασιακά και σε μικρότερους ποιητές γιατί τους είναι εύκολο ν' αποτολμήσουν ένα τέντωμα της γλώσσας, εκεί που ο άλλος, ο μεγάλος, ο βαθύς γνώστης, έχει λόγους ν' αντιστέκεται, εξηγούσε με σαφήνεια ο Ελύτης. Έτσι ενώ οι ξαφνικές εκφραστικές εξάψεις, ξεχωρίζουν τους ελάσσονες ποιητές και τους βοηθούν να εκτιναχθούν και να μυρίσουν τον αέρα της κορυφής, γρήγορα ξανακυλούν προς την αφάνεια. Δεν ενσωματώνονται στη μεγάλη παράδοση μόνιμα, μιας και το γούστο δεν μένει σταθερό από γενιά σε γενιά και μαζί του κατρακυλά και η παροδική φήμη, που στηρίχτηκε επιφανειακά πάνω του. Ο Σολωμός, ο Παλαμάς, ο Καβάφης, ο Σεφέρης και ο Ελύτης, δεν έζησαν μεμονωμένες στιγμές ποιητικής επιτυχίας. Όλη τους η ζωή είναι σπαρμένη από θαυμάσια κομμάτια που αποτελούν στο σύνολό τους ένα ωραιότατο ψηφιδωτό. Μπορεί κάπου-κάπου ν' αστόχησαν στο κατάλληλο πετραδάκι, ή να σταμάτησαν στιγμιαία στην πορεία τους προς την κορυφή για να θαυμάσουν μια νέα τεχνική, ή τη γοητεία μιας υποσχόμενης θεωρίας, αλλά το αναπτυγμένο αισθητικό όργανό τους παρακινούσε να συνεχίσουν ολοένα προς τα πάνω. Ξέρουν πως «ένας ή δύο πετυχημένοι στίχοι δεν μπορούν να εξάπτουν τη ματαιοδοξία (τους) αφού είναι δωρεά της Τύχης ή του Πνεύματος» έλεγε ο J.L. Borges. Στην Τύχη και στις αναλαμπές του Πνεύματος δεν χρωστούν και πολλά πράγματα.

Τα περισσότερα οφείλονται στην επιμονή τους να εμφανίζονται με τον ίδιο αρχετυπικό χαρακτήρα, με το ίδιο μοτίβο. Αν έγραφαν μ' ένα ιδιότυπο χαρακτήρα, για παράδειγμα, επέμεναν σ' αυτόν μέχρι το τέλος και δεν πεγαλοδρομούσαν, αλλάζοντας πολιτική κάθε τόσο. Ας μη νομιστεί πως δεν

ανανεώνονταν συνεχώς και πώς παρέμεναν στατικοί. Η ανανέωση όμως ήταν τακτικού κι' όχι στρατηγικού τύπου, απλώς για να ενισχύσει την έκφρασή τους. Η μέθοδος εργασίας τους και η πορεία του στοχασμού τους παρέμειναν αναλλοίωτες μέχρι τέλους. Ο τρόπος που συλλαμβάνουν τις ιδέες καθώς και η σημασία που αποδίδουν στη γλώσσα και την έκφραση, είναι στοιχεία αδιαπραγμάτευτα. Ως καταξιωμένοι ποιητές απέδειξαν ότι είχαν τα δύο απαραίτητα στοιχεία. Την ποιητική ευαισθησία και το ρήμα, την αισθητική λεπτότητα και τη γλώσσα. «Μόνη έγνοια η γλώσσα μου στις αμμουδιές του Ομήρου» λέει χαρακτηριστικά ο Ελύτης. Πέραν όμως από την έγνοια ήξεραν τα μυστικά της δουλειάς τους και δεν αστόχησαν στην εφαρμογή τους. Συνειδητοποιημένοι καθώς είναι, ξέρουν τι να προσέξουν στην πορεία και προσέχουν με συνέπεια τους καθοριστικούς παράγοντες που οριοθέτησαν τον δρόμο της επιτυχίας τους.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΤΟΡΝΑΡΙΤΗΣ

ΘΕΕ ΜΟΥ, ΚΑΛΩΤΑΤΕ

Θεέ μου καλώτατε τῆς Κύπρου πῶς
 τὸ μάτι σου ἄντεξε νὰ πέφτουν τὰ κεφάλια
 σὰν τὶς ιδέες μου τοῦ παλιοῦ καιροῦ
 πῶς ἄντεξε τ' αὐτί σου στὶς ἀλλότριες γλώσσες
 Θεέ μου καλώτατε τῆς Κύπρου
 δὲν πῆρες τὰ μάτια σου νὰ πάεις στὴν Ἄπω Ἀνατολή
 δὲν ξέρω ποῦ νὰ κρύψεις τὰ κεφάλια, τὶς ιδέες μας
 τὰ χαλασμένα μας τὰ μάτια
 μὲ συγχωρεῖς ποῦ ὑψώνω τὴ φωνή
 δὲν μᾶς ἀπόμεινε ἄλλο ἀπ' τὴ φωνή
 Θεέ μου καλωσυνάτε τῆς Κύπρου
 εἰρηνικὴ μὲ κομπολόι ἀπὸ κουκούτσια τῶν ἐλιῶν
 προσέφερε σὰν τὸν ἥλιο τῆς πεδιάδας
 πῶς μᾶς ἀντάλλαξες μὲ χορηγίες δολλαρίων
 κι' εὐχές, εὐχές, εὐχές
 Θεέ μου καλώτατε τῆς Κύπρου!

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Η ΠΟΛΥΔΙΑΣΤΑΤΗ ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΤΑΚΗ ΣΚΑΝΑΤΟΒΙΤΣ

Στην εφετινή γιορτή της ποίησης και των ποιητών (15η Οκτωβρίου) η Εθνική Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών Κύπρου επέλεξε να τιμήσει τον πολυγραφότατο, πολύφωνο κι αξιόλογο ποιητή Τάκη Σκανάτοβιτς.

Πριν αναφερθούμε στην ποιητική του δημιουργία μια τυπικά σύντομη γνωριμία του: Γεννήθηκε στη Λαμία από πατέρα Μικρασιάτη και μητέρα Ρουμελιώτισσα, καταγωγής Κυπριακής. Ζει στην Αθήνα, όπου σπουδάζει αγγλική και γαλλική φιλολογία, παρακολουθεί μαθήματα φιλοσοφίας και φοιτά στη Νομική Αθηνών χωρίς να τελειώσει. Μετά πολυετή θητεία στο στρατό απασχολείται στην αρχή ως μεταφραστής και παραδίδει μαθήματα ξένων γλωσσών. Μετά από διαγωνισμό διορίζεται και διατελεί στέλεχος αμερικανικής εταιρείας έργων εξηλεκτρισμού για να ενταχθεί τελικά στη ΔΕΗ.

Με τη λογοτεχνία ο Τάκης Σκανάτοβιτς ασχολείται συνεχώς και διακρίθηκε γράφοντας κατεξοχήν ποίηση. Έχει εκδώσει δεκαοκτώ ποιητικές συλλογές ανάμεσα στο 1970 και το 2011. Μερικοί τίτλοι: «Κύτταρο», «Όμως την Άνοιξη» «Mens rerum», «Η Ακρόπολη των πηγών», «Πέτρα από ψυχή», «Η κιβωτός των Μυστικών». Η τελευταία του ποιητική συλλογή «Το σημείο της έκρηξης» εκδόθηκε το Σεπτέμβριο (2011) και χωρίζεται σε τρία μέρη: το πρώτο ονομάζει «Άθλαστη Εμβύθιση», το δεύτερο «Αφιερωματικό Δεκάπτυχο» και το τρίτο «Ατίθασα Σκέμματα». Σχεδόν όλα τα ποιήματα της συλλογής είναι αφιερωμένα ονομαστικά σε φίλους ομότεχρους του, είναι δηλαδή ένας πνευματικός διάλογος, μια επικοινωνία παρήγορη κι ενισχυτική στους αλλοτριωτικούς καιρούς μας.

Πρωτοποριακός, νεοσουρεαλιστής και ποιητικά πολύτροπος ο Τάκης Σκανάτοβιτς, όπως τον πιο αντιπροσωπευτικό μεγάλο μας πρόγονο, τον Οδυσσέα. Καθώς παρατηρεί ο Δημήτρης Κράνης «στην ποίησή του ο σουρεαλισμός εμφανίζεται και κρύβεται όπως ο ήλιος μέσα στα σύννεφα που τότε προβάλλει και τότε τυλίγεται στην μπαμπακένια αχλή τους με φυσικότητα κι ευλυγισία. Στη συλλογή «Κιβωτός των Μυστικών» ο Σκανάτοβιτς επισημαίνει την ύπαρξη μιας ξεχωριστής ποιητικής έκφρασης με υπερρεαλιστικές επιρροές.

Αποδέχεται δηλαδή αυτό που σωστά διατυπώνει ο Νάνος Βαλαωρίτης «Δεν μπορούμε να μιλάμε πια σήμερα για τον ίδιο τον υπερρεαλισμό, αλλά μόνο για τις επιρροές του».

Εκλαμβάνοντας ο τιμώμενος ποιητής την ποίηση ως απέραντο χώρο ελευθερίας γίνεται ανατρεπτικός, επιστρατεύεται στην ανανέωση της ποιητικής φόρμας, καθώς ανταποκρίνεται μ' επιτυχία στην πρόκληση του υπερρεαλισμού χωρίς ν' αφήνεται στην άναρχη δόμηση της φαντασίας. Μ' επιτυχία

όμως ανταποκρίνεται και στην πρόκληση της φιλοσοφίας όπου τον φέρνει η προσωπική του υπαρξιακή αγωνία κι η φιλοσοφική του παιδεία. Κινείται έτσι «στα μυστηριακά βάθη του ανεξερευνήτου Λόγου το σκοτεινό βυθό του ονείρου» και το συνοπτικό ορισμό της ουσίας:

Ποίηση (μας λέγει)

*είν' η αναπόληση στιγμών που δεν τις έζησες
μιας ευτυχίας που δεν αισθάνθηκες ποτέ σου.
Είναι η νοσταλγία μιας ουτοπίας πραγματικής
και μιας γλυκιάς κι αιώνιας υστεροφημίας
σ' ευφρόσυνες του μέλλοντος καρδιές.*

Είναι φανερό πως η ποίηση τον απασχολεί καθημερινά σαν στάση ζωής, σαν διαρκής αγώνας και μόχθος για το ποθούμενο λυρικό αποτέλεσμα που είναι μια διεργασία βίου κατά το στωικό ιδεώδες. Άλλες φορές βρίσκουμε στις ποιητικές καταθέσεις του πολλές ευρηματικές θέσεις που συνιστούν μικρές φιλοσοφικές θεωρίες, όπως

*Αναρωτιέμαι υπάρχει μέλλον;
Κι αν το «θα»
δεν είναι παρά ένα μόριο του θα-νάτου
ή Παιδικό χαμόγελο
θα διερμηνεύεις τον αυτοσκοπό της ζωής
μένοντας αχνό κι αμπόλιαστο
κι αφάνταστα ανυπόκριτο.*

Ποικίλο το περιεχόμενο της ποίησής του: ζωγραφίζει τη φυσική ομορφιά, φωτογραφίζει με τις λέξεις τα αισθήματα των ανθρώπων, τραγουδά τους ανοιξιάτικους λειμώνες της ζωής, εκστασιάζεται μπροστά στον έρωτα: η γυναίκα, αυτή η σωτήρια διαμεσολαβητική παρουσία πάντα τον εμπνέει και τον κινητοποιεί.

Ανάλογα πολυποικίλη και πολύτροπη με την ποίησή του και η γλώσσα του, η μία κι αδιαίρετη ελληνική σ' όλες τις μορφές της: Λέξεις, φράσεις και σχήματα της καθαρεύουσας συνείρονται αρμονικότερα με τη δημοτική, λέξεις αρχαϊζουσες και αρχαίες ακόμη και ομηρικές μαζί με μια πλούσια λεξιπλασία συγχωνεύονται για ν' αποδώσουν το πρωτότυπο κλίμα του ποιήματος. Πρωτοποριακός και μοντέρνος ο Τάκης Σκανάτοβις τιμά κι εμπνέεται από την ελληνική παράδοση: ελληνική και πανανθρώπινη η ποίησή του, περιέχει μηνύματα που ξεπερνούν το χώρο και το χρόνο.

Αναδεικνύει την ποίηση ως τον πλατύτερο και καθολικότερο χώρο συνομιλίας όλων των τεχνών, αφού εμπνέεται και από τις εικαστικές τέχνες και προπαντός από τη μουσική που έχει σπουδάσει και θεραπεύει

«Όσο μπορείς απόηχο πάρε μουσικής
Ψυχή, μοναδικό σου πλούτο και σοφία
στους ουρανούς, όπου τα επίγεια
δεν μπορείς να κουβαλήσεις

κι αλλού:

Μα εγώ,
άκουγα εσένα κι αισθανόμουνα
ν' αναταράξεις το είναι μου,
.....
πιο καλός να γίνομαι,
δακρύζοντας ευφρόσυνα.

«Τραγικά φλογισμένη η πέννα του, γίνεται παρανάλωμα πυρός για την αυτογνωσία και διέξοδος και κάθαρση κι αποθέωση της λυτρωτικής μας αγωνίας».

ΑΝΔΡΕΑΝΗ ΗΛΙΟΦΩΤΟΥ

ΔΙΠΤΥΧΟ

A'

Υπάρχουν κινήσεις
άόρατες παρουσίες
που μέσ' από τὰ όνειρα
άγγίζουν τις ψυχές·
μηνύματα που φθάνουν
περνώντας τὰ σύνορα του ύπνου
ποιός ξέρει
άπ' τὸ βασίλειο ἴσως του θανάτου
όταν ανοίγουν ευαίσθητα αισθητήρια.

B'

Κι' ἐσύ χαμένη για πάντα
όλο ἐπιστρέφεις
δέν ξέρω από ποῦ
στά όνειρά μου·
κι' ἄν δέν ξυπνοῦσα
θά ξαναζούσαμε μαζί
όνειρο μέσ' στ' όνειρο
τὴ δεύτερη ζωή μας.

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ ΚΥΠΡΟΥ

ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΗΜΕΡΑ ΠΟΙΗΣΗΣ

Η Εθνική Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών Κύπρου γιόρτασε την Παγκόσμια Ημέρα Ποίησης (15η Οκτωβρίου) την Πέμπτη, 6 Οκτωβρίου, στις 8 μ.μ. σε εκδήλωση που οργάνωσε στην Αίθουσα Εκδηλώσεων της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος (Κύπρου) προς τιμήν του Ελλαδίτη ποιητή Τάκη Σκανάτοβιτς. Το έργο του τιμώμενου ποιητή παρουσίασε ο λογοτέχνης, κριτικός και εκδότης Γιάννης Κορίδης κατά τρόπο επαγωγό, γλαφυρό και ουσιαστικό, ώστε να ευχαριστήσει το ακροατήριο χωρίς να το κουράσει.

Το πρόγραμμα περιλάμβανε ακόμη χαιρετισμό από το Διευθυντή των Πολιτιστικών Υπηρεσιών κύριο Παύλο Παρασκευά, σύντομο εισαγωγικό από την Πρόεδρο της Ε.Ε.Ε.Λ.Κ. Ανδρεανή Ηλιοφώτου και απαγγελίες ποιημάτων από τις λογοτέχνιδες Νάσα Παταπίου, Αντιγόνη Μοδέστου και την ηθοποιό Μαρία Μίχα-Χαραλάμπους.

Μετά την επίδοση της Τιμητικής Πλακέτας στον τιμώμενο από το Διευθυντή των Πολιτιστικών Υπηρεσιών, ακολούθησε αντιφώνηση από τον Τάκη Σκανάτοβιτς και προσφορά αντιτύπων της τελευταίας του ποιητικής συλλογής «Το σημείο της Έκρηξης» για τα μέλη της Εταιρείας.

Στην δεξίωση με την οποία έκλεισε η εκδήλωση όσοι παρευρέθηκαν, είχαν την ευκαιρία να γνωριστούν καλύτερα με τους δύο Ελλαδίτες φιλοξενούμενους.

ΑΝΔΡΕΑΝΗ ΗΛΙΟΦΩΤΟΥ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΣΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑ

Η Εθνική Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών Κύπρου ήταν συνδιοργανώτρια στην εκδήλωση που οργάνωσαν η Πρεσβεία της Ιταλίας στην Κύπρο, οι Πολιτιστικές Υπηρεσίες του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού και τα λογοτεχνικά σωματεία Ε.Ε.Ε.Λ.Κ. και Ένωση Λογοτεχνών Κύπρου, στις 24 Οκτωβρίου 2011, ημέρα Δευτέρα στις 7 μ.μ. στην αίθουσα Καστελιώτισσα για την παρουσίαση των Ανθολογιών "Cipro nella Letteratura" (πεζογραφία και ποίηση) σε μετάφραση Michele Iannelli και τριών βιβλίων (ποίησης και πεζογραφίας) σε μετάφραση Daniele Macris του εκδοτικού οίκου Argo (Ιταλία). Το πρόγραμμα περιλάμβανε χαιρετισμούς από τον πρέσβη

της Ιταλίας, το Διευθυντή των Πολιτιστικών Υπηρεσιών, την Πρόεδρο της Ε.Ε.Ε.Λ.Κ. και τον Αντιπρόεδρο της Ένωσης Λογοτεχνών Κύπρου.

Το ποιητικό μέρος των Ανθολογιών παρουσίασε ο ποιητής Γιώργος Μολέσκης και το πεζογραφικό ο συγγραφέας-φιλόλογος Γιώργος Χατζηκωστής.

Τα βιβλία ποίησης και πεζογραφίας παρουσίασε ο φιλόλογος και κριτικός Γιώργος Μύαρης.

ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΑΦΙΕΡΩΜΕΝΗ ΣΤΟΝ ΠΟΙΗΤΗ GIACOMO LEOPARDI

Η Ε.Ε.Ε.Λ.Κ. σε συνεργασία με το Σύνδεσμο Καθηγητών της Ιταλικής Γλώσσας οργάνωσαν εκδήλωση την Πέμπτη, 3 Νοεμβρίου στις 7.30 μ.μ., στο Πολιτιστικό Κέντρο της Marfin Λαϊκής Τράπεζας, αφιερωμένη στο μεγάλο ιταλό ποιητή Giacomo Leopardi.

Ομιλητής ήταν ο φιλόλογος-συγγραφέας Γιώργος Χατζηκωστής με θέμα: «Giacomo Leopardi ο ιδρυτής μιας ποιητικής σχολής», και συμπερίληψη απαγγελίας και στα Ιταλικά. Με γραπτά κείμενα (ποιήματα) έγινε παραλληλισμός με τον νεοελληνικό ρομαντισμό και τους εκπροσώπους της Παλαιάς Αθηναϊκής Σχολής (1830-1880).

Η εκδήλωση έκλεισε με δεξίωση.

ΑΝΔΡΕΑΝΗ ΗΛΙΟΦΩΤΟΥ

ΕΠΟΧΕΣ ΜΕ ΧΑΪΚΟΥ – STAGIONI IN CHAI-KU

Η δίγλωσση έκδοση ΕΠΟΧΕΣ ΜΕ ΧΑΪΚΟΥ – STAGIONI IN CHAI-KU αποτελεί μετάφραση στα ιταλικά βιβλίου της ποιήτριας Ρούλας Ιωαννίδου Σταύρου από τον γνωστό ελληνιστή και μελετητή της Κυπριακής Λογοτεχνίας Michele Iannelli.

Σε προλογικό του κείμενο, ο μεταφραστής, μεταξύ άλλων, γράφει: «Ο αναγνώστης που κρίνει από τον τίτλο της ποιητικής αυτής συλλογής, θα μπορούσε να σκεφθεί ότι η ποιήτρια με τις *Εποχές με Χαϊκού* θέλει να προσφέρει στους αναγνώστες κάτι παιγνιώδες. Ο τόνος στο βάθος είναι σίγουρα τέτοιος, η Ρούλα Ιωαννίδου Σταύρου όμως προσφέρει πολύ περισσότερα. Με ζωνρή φαντασία και μεγάλη ευαισθησία, ζωγραφίζει με αφθονία χρωμάτων την αιώνια πορεία του χρόνου, μέσα στον οποίο όλα παρέρχονται και όλα επανέρχονται, δημιουργώντας ένα καταρράχτη εικόνων, άλλοτε ρομαντικών και άλλοτε ρεαλιστικών, άλλοτε λυρικών και άλλοτε πλαστικών, έκφραση άλλοτε της χαράς και άλλοτε της νοσταλγίας.

Το έργο αποτελείται από δύο μέρη: *Εποχές με Χαϊκού* και *Εποχές της ζωής*. Το πρώτο, που δίνει και τον τίτλο στη συλλογή, υποδιαιρείται σε *άνοιξη, καλοκαίρι, φθινόπωρο και χειμώνα*. Το δεύτερο είναι ένας ύμνος στη ζωή και στον έρωτα, όπου αφθονούν ο καημός για τις χαμένες μέρες, τα σβησμένα όνειρα, τα φιλιά που δεν δό-

Ὁ Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης (Σκιάθος 1851-1911) ἐκφράζει μία μοναδικότητα κύρους στὴν πεζογραφία μας. Ποιὸς τὸ λέει αὐτό; Τὸ ἀξεπέραστο, τὸ ἀνυπέβλητο, τὸ ἀσυναγώνιστο ἔργο του. Ἐργάστηκε στὴν Ἀθήνα ὡς δημοσιογράφος καὶ μεταφραστὴς σὲ ἐφημερίδες καὶ περιοδικά, ὅπου ἐδημοσίευσε καὶ τὰ ἔργα του. Λιτὸς καὶ ἀσκητικός, θρησκευόμενος ὁ «Ἅγιος τῶν Γραμμάτων» ζοῦσε ὡς κοσμοκαλόγηρος.

Ἐγγραφε μυθιστορήματα: Ἡ μετανάστις, 1879. Οἱ ἔμποροι τῶν Ἐθνῶν, 1882. Ἡ Γυφτοπούλα, 1884. Χρῆστος Μηλιῶνης, 1855. Κυρίως εἶναι γνωστὸς γιὰ τὰ διηγήματά του μὲ πρῶτο: Τὸ χριστόψωμο, 1887 καὶ τίς νουβέλες του. Περιγράφει τὴ ζωὴ τῶν ταπεινῶν ἀνθρώπων καὶ τὴ φύση τῆς γενέθλιας Σκιάθου. Ἄλλοτε ἠθογραφικὰ (Οἱ χαλασχωρήδες, 1892, Βαρδιάνος στὰ Σπόρκα, 1893), ἄλλοτε ρεαλιστικὰ (Ἡ Φόνισσα, 1903, Ρόδινα ἀκρογιαλία, 1908), καὶ ἄλλοτε μὲ νοσταλγικὸ αὐτοβιογραφικὸ τόνο (Ὅνειρο στὸ κῦμα, 1900).

Γράφει σὲ μιὰ προσωπικὴ γοητευτικὴ γλῶσσα, ποὺ συνδυάζει τὸ ρεαλισμὸ μὲ τὴν ποίηση. «Ποιητὴς τοῦ πεζοῦ λόγου» ἀναδεικνύει μὲ ψυχολογικὴ ἀλήθεια καὶ κάποτε μὲ σατιρικὲς νύξεις ἢ μὲ λανθάνοντα ἐρωτισμὸ τοὺς ταπεινοὺς ἥρωές του σὲ σύμβολα τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου στὴν οὐσία του.

Αὐτὸς εἶναι ὁ Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης; Αὐτὸ εἶναι τὸ σκαρίφημα, τὸ σκίτσο του. Ὁ μοναδικὸς Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης εἶναι τὸ μεγαλεπήβολο ἔργο του, ποὺ ἐπιδιώκει μεγάλα, τολμηρά, ὑψηλά! Ἴσως ἐρωτηθῶ: Διαβάζεται σήμερα, στὴν ἐποχὴ μας, στὶς μέρες τὸ μέγα ἔργο τοῦ Ἀλέξανδρου Παπαδιαμάντη; Ἀναμφισβήτητα, ναί. Πόσοι τὸ διαβάζουν; Ὅσοι ἐνδιαφέρονται, μποροῦν καὶ θέλουν νὰ χαροῦν κλασικὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία. Τὸ ἴδιο συμβαίνει μὲ ὅλα τὰ εἶδη τέχνης, π.χ. Πόσοι παρακολουθοῦν ὄπερα; Πόσοι διδάσκονται, καταλαβαίνουν ποιητικὲς παραστάσεις τῆς ὄπερας; Μὲ τὸ χέρι στὴν καρδιά, ἐλάχιστοι, ἀλλὰ ὑπάρχουν! Ἡ ἀξιόλογη τέχνη κάθε μορφῆς γιὰ τὴ μεθεξῆ της, τὴν ἔντονη ψυχικὴ συμμετοχὴ τοῦ ἀνθρώπου προϋποθέτει ἀνώτερη ὁρατότητα, γιὰτὶ δὲν πρέπει νὰ μείνουμε στὴν ἐπιφάνεια, τὸ ἐξωτερικὸ μέρος, ἀλλὰ ὀφείλουμε νὰ προχωρήσουμε στὸ ἄδυτο, τὰ πιὸ βαθιὰ καὶ ἀπροσπέλαστα μέρη τῆς ψυχῆς.

Οἱ λαμπρὲς καὶ ζεῖδωρες ἐκδόσεις: «ΠΑΤΑΚΗ» γέννημα καὶ θρέμμα τοῦ συγγραφέα καὶ ρέκτη ἐκδότῃ Στέφανου Πατάκη κυκλοφοροῦν σὲ δευτέρη ἔκδοση τὴν Ἀνθολόγησι: «Ἐρωτικὸς Παπαδιαμάντης», τοῦ Χριστόφορου Λιοντάκη. Σελ. 474. Τὸ ἐξώφυλλο βασίστηκε στὸ ἔργο τοῦ Καραβάτζιο «Καλάθι μὲ φρούτα» (1596;). Σχεδιασμὸς ἐξωφύλλου Βασιλική.

Ὁ Χριστόφορος Λιοντάκης γεννήθηκε στὸ Ἡράκλειο τῆς Κρήτης τὸ 1945. Ποιητὴς καὶ μεταφραστὴς. Σπούδασε Νομικὰ στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν καὶ ἔκαμε μεταπτυχιακὰ στὸ Παρίσι, ὅπου παράλληλα παρακολούθησε μαθήματα λογοτεχνίας. Στὰ γράμματα ἐμφανίστηκε μὲ τὴ συλλογὴ ποιημάτων «Τὸ τέλος τοῦ τοπίου», 1973. Ἐχει πλούσιο συγγραφικὸ ἔργο.

Τιμήθηκε μὲ τὸ Κρατικὸ Βραβεῖο ποίησης (2000) καὶ τὸ βραβεῖο ποίησης τοῦ περιοδικοῦ «Διαβάζω». Ἐχει λάβει εἰδικὸ παράσημο ἀπὸ τὸ γαλλικὸ κράτος, γιὰ τὴ συνεισφορὰ του στὴ γνωριμία τοῦ Ἑλληνικοῦ κοινοῦ μὲ τὴ γαλλικὴ λογοτεχνία.

Ἀπὸ τὰ ἀξιόλογα ἔργα του εἶναι ἡ Ἀνθολόγησι: «Ἐρωτικὸς Παπαδιαμάντης». Στὴν εἰσαγωγὴ του μὲ τίτλο: «Ἡ κρυφὴ πληγὴ», ὁ Χριστόφορος Λιοντάκης γράφει καὶ τὰ ἐξῆς: «... Στὰ διηγήματα αὐτὰ οἱ περιγραφὲς ἀποσπῶνται ἀπὸ τὸν

πεζὸ λόγο καὶ περνοῦν στὸ χῶρο τῆς καθαρῆς ποίησης. Γεμάτες κάλλος, ἔκσταση καὶ δραματικότητα στέκονται πλάι στὶς ὁμηρικὲς περιγραφὰς καὶ τὰ χορικά τῆς ἀρχαίας τραγωδίας. Ἀποσπασματικές, μετέωρες, νεύουν ἀπὸ μακριὰ στὰ σολωμικά θραύσματα. Ἡ γλωσσικὴ ἀλχημεία τοῦ πικραγαπημένου συγγραφέα ἀνασυσταίνει τὸ ἀρχέγονο κάλλος τῶν εἰκόνων μέσα ἀπὸ ἀστραπὲς ποίησης. Ὁ Παπαδιαμάντης μεγαλύνει τὸ ἀσήμαντο τιθασσεύοντας τὸ μεγαλειῶδες. Μέσα ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀλχημεία δημιουργεῖται ἡ μαγεία τοῦ λόγου του. Πρόκειται γιὰ τὴν ἀπόλυτη δοξολογία τοῦ μικρόκοσμου γιὰ τὴν ἀπόλυτη μελωδία τοῦ ἀκραίου καμηοῦ...» (σελ. 17,18).

Ἐν κατακλείδι διαβάζουμε: «Ἡ παροῦσα ἀνθολόγηση εἶναι καθαρὰ προσωπικὴ, ἀποτέλεσμα πολλῶν διαδοχικῶν ἀναγνώσεων. Ἐλπίζω νὰ καταφέρει νὰ μεταδώσει τὴν ἐρωτικὴ αὖρα τῆς γραφῆς τοῦ Παπαδιαμάντη στοὺς ἀναγνώστες της» (σελ. 19).

Παραθέτω τὰ περιεχόμενα τῆς ἀνθολόγησης, διότι συνθέτουν τὸ σκαρίφημα τῆς ὅλης προσφορᾶς.

Περιεχόμενα

«Αὐτοβιογραφούμενος». Ἡ κρυφὴ πληγὴ.

1) Θέρος-ἔρος 2) Ὀλόγυρα στὴ λίμνη 3) Ἡ βλαχοπούλα 4) Ὁ καλόγερος 5) Ἡ νοσταλγός 6) Ὡχ! βασανάκια 7) Ὁ ἔρωτας στὰ χιόνια 8) Χωρὶς στεφάνι 9) Ἐρως-Ἡρως 10) Γιὰ τὴν περηφάνεια 11) Ἀμαρτίας φάντασμα 12) Οἱ μάγισσες 13) Ὁ γείτονας μὲ τὸ λαοῦτο 14) Ὀνειρο στὸ κῦμα 15) Ἀπόλαυσις στὴ γειτονιά 16) Ἡ φαρμακολύτρια 17) Τρελλὴ βραδυὰ 18) Ὑπὸ τὴν βασιλικὴν δρῦν 19) Οἱ κουκλοπαντρεῖς 20) Τὸ τυφλὸ σοκάκι 21) Ἄνθος τοῦ γυαλοῦ 22) Ἐρμη στὰ ξένα 23) Τὸ καμίνι 24) Τὰ ρόδινα ἀκρογιάλια (ἀπόσπασμα) 25) Ἀγάπη στὸν κρεμνὸ 26) Ὁ γάμος τοῦ Καραχμέτη 27) Φλῶρα ἢ Λάβρα 28) Τὸ «ιδιόκτητο». Γλωσσάρι.

Ὁ ἀναγνώστης τῶν διηγημάτων τῆς ἀνθολόγησης: «Ἐρωτικὸς Παπαδιαμάντης», τοῦ Χριστόφορου Λιοντάκη τί βρῖσκει, τί συναντᾷ σ' αὐτά; Μᾶς τὸ λέει ὁ ἴδιος ὁ ἀνθολόγος «τὴν ἐρωτικὴ αὖρα τῆς γραφῆς τοῦ Παπαδιαμάντη». Ἡ ἐρωτικὴ αὖρα εἶναι ψυχισμὸς, ὁ ψυχικὸς κόσμος τοῦ ἀνθρώπου, τὸ σύνολο τῶν ψυχικῶν χαρακτηριστικῶν ἑνὸς ἀτόμου. Εἶναι ἡ διάχυτη, ἡ φυσικὴ, ἡ σύμφωνη μὲ τὸν χαρακτήρα τοῦ ἀνθρώπου ἐρωτικὴ διάθεση. Πρόκειται γιὰ τὸ θαῦμα, ποὺ βιώνουν, ζοῦν μὲ ἔντονο καὶ ἐνσυνείδητο τρόπο κάθε φορὰ ὅσοι ἀγαποῦν πραγματικά, οὐσιαστικά, σοβαρά. Ὅλα αὐτὰ μὲ ὑποδειγματικὴ ἀξιοπρέπεια, εὐγένεια ἤθους, κοσμιότητα, εὐπρέπεια, σεμνότητα.

Μεταφέρω ἓνα ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ διήγημα! «Ὀνειρο στὸ κῦμα» γιὰ νὰ πάρουμε μιὰ κάποια γέυση τῆς πνευματικῆς ἀρχοντιᾶς τοῦ Ἀλέξανδρου Παπαδιαμάντη. «... Ἦτο ἀπόλαυσις, ὄνειρο, θαῦμα. Εἶχεν ἀπομακρυνθῆ ὡς πέντε ὀργυιᾶς ἀπὸ τὸ ἄντρον, καὶ ἔπλεε, κι ἔβλεπε τώρα πρὸς ἀνατολάς, στρέφουσα τὰ νῶτα πρὸς τὸ μέρος μου. Ἐβλεπα τὴν ἀμαυρὰν καὶ ὅμως χρυσιζούσαν ἀμυδρῶς κόμην της, τὸν τράχηλόν της, τὸν εὐγραμμον, τὰς λευκάς ὡς γάλα ὠμοπλάτας, τοὺς βραχίονας τοὺς τορνευτούς, ὅλα συγγεόμενα, μελιχρὰ καὶ ὄνειρῶδη εἰς τὸ φέγγος τῆς σελήνης. Διέβλεπα τὴν ὀσφύν της τὴν εὐλύγιστον, τὰ ἰσχία της, τὰς κνήμας, τοὺς πόδας της, μεταξὺ σκιᾶς καὶ φωτός, βαπτιζόμενα εἰς τὸ κῦμα. Ἐμάντευα τὸ στέρνον της, τοὺς κόλπους

της, γλαφυρούς, προέχοντας, δεχομένους ὄλας τὰς αὔρας τὰς ριπὰς καὶ τῆς θαλάσσης το θεῖον ἄρωμα. Ἦτον πνοή, ἴνδαλμα ἀφάνταστον, ὄνειρον ἐπιπλέον εἰς τὸ κύμα· ἦτον νηρηίς, νύμφη, σειρήν, πλέουσα, ὡς πλέει ναῦς μαγική, ἢ ναῦς τῶν ὄνειρων...» (σελ. 289).

Σωστὰ παρατηρεῖ ὁ ἀνθολόγος Χριστόφορος Λιοντάκης: «... οἱ περιγραφές ἀποσπῶνται ἀπὸ τὸν πεζὸ λόγο καὶ περνοῦν στὸ χῶρο τῆς καθαρῆς ποίησης...» (σελ. 17).

Ὁ «Ἐρωτικὸς Παπαδιαμάντης» ἀνθολόγησι Χριστόφορου Λιοντάκη τῶν λαμπρῶν ἐκδόσεων «ΠΑΤΑΚΗ» εἶναι προσφορὰ κύρους στὴν τεφρὴ καὶ πέτρινη ἐποχὴ μας. Στὶς σελίδες τοῦ ἀπαράμιλλου, τοῦ ἀσύγκριτου, τοῦ ἄφθαστου λόγου τοῦ Παπαδιαμάντη ἀστραπὲς μέσα στὴ νύχτα τῆς ψυχῆς πιδ ἐκτυφλωτικὲς ἀπὸ τὸ ἠλιόφως μέσα στὴ μέρα. Κάτω ἀπὸ αὐτὸ τὸ φῶς, ὁ ἀπαιτητικὸς ἀναγνώστης μπορεῖ νὰ διακρίνει ἕναν καινούργιο κόσμον, ὁμορφιάς (αἰσθητικῆς, ἠθικῆς) καὶ ἀλήθειας.

ΙΩΑΝΝΗΣ Γ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ

τ. Λυκειάρχης

Παύλου Φ. Ιωαννίδη, *Τρίκωμο, το κεφαλοχώρι της Καρπασίας*, Τόμος Β', Λευκωσία 2010.

Ὁ συνταξιούχος εκπαιδευτικὸς, πρῶν ἐπιθεωρητῆς Δημοτικῆς Ἐκπαίδευσης, κυριολεκτικὰ μας ἐξέπληξε με τὴν ἐκδοση τοῦ Β' τόμου τοῦ βιβλίου τοῦ «ΤΡΙΚΩΜΟ, ΤΟ ΚΕΦΑΛΟΧΩΡΙ ΤΗΣ ΚΑΡΠΑΣΙΑΣ, Παράδοση - Ἱστορία - Ἄνθρωποι - 1878-2010».

Ἡ ποικιλία καὶ οἱ λεπτομέρειες τῶν θεμάτων που περιλαμβάνονται στὸν ογκῶδη αὐτὸν τόμον τῶν 1187 σελίδων, μαρτυροῦν καὶ ταυτόχρονα υποδηλοῦν τὸ χρόνο, τὸν κόπον ἀλλὰ καὶ τὴν υπομονή - ἐπιμονή που ὁ συγγραφέας κατέβαλε γιὰ νὰ σταχυολογήσει ἀπὸ γραπτὲς πηγές, ἀπὸ χιλιάδες σελίδες εφημερίδων καὶ ζωντανὲς μαρτυρίες Τρικωμιτῶν, κάθε ἀναφορὰ γιὰ τὸ Τρίκωμο. Ἀσφαλῶς ὁ ἀναγνώστης τοῦ βιβλίου θα ἐκπλαγῆ γιὰ τὴν μετροφυλλῶντας καὶ μόνον τὸ βιβλίον θα ἀντιληφθεῖ πως οἱ σελίδες τοῦ περικλείουν καθετὶ που ἀφορᾶ στὴν Ἱστορία, τὴν Παράδοση καὶ τοὺς Ἄνθρώπους μιᾶς ἀξιόλογης κοινότητος τοῦ νησιοῦ μας, ἀπὸ τὸ 1878-2010.

Τὸ βιβλίον προλογίζει ὁ τέως Διευθυντῆς τοῦ Τμήματος Ἀρχαιοτήτων καὶ Διευθυντῆς τοῦ Ἰδρύματος «Ἀναστάσιος Γ. Λεβέντης», Δρ Βάσος Καραγιώργης, που ἐκτιμᾷ ὅτι τὸ βιβλίον αὐτὸ «ἀποτελεῖ μιᾶ ἀuthenticὴ καὶ σημαντικὴ μελέτη, που δίνει ἀνάγλυφα τὴ σχετικὴ νεότερη ἱστορία τοῦ Τρικώμου, που πρέπει νὰ γνωρίζουν, ὄχι μόνον ὅλοι οἱ Τρικωμίτες, ἀλλὰ καὶ ὅσοι γνιόάζονται γιὰ τὸ πρόσφατον παρελθόν τοῦ τόπου μας».

Ὁ Παύλος Φ. Ιωαννίδης κατάρτισε τὴν ὅλη δομὴ τοῦ βιβλίου με μιᾶ διαισθαντικὴ ικανότητα καὶ κριτικὴ θεώρηση καὶ κατὰταξε κάθε πληροφορία σ' ἕναν ευρὺ κύκλον θεμάτων.

Συνοψίζοντας τοὺς τίτλους τῶν 36 κεφαλαίων, γιὰ σκοποὺς εὐκόλης ἀναφορᾶς, θα τοὺς ομαδοποιούσα σε οκτῶ ἐνότητες:

1. Οἱ κάτοικοι (τὸ χωριὸν καὶ ἡ ἱστορία του, ἡ ἐνασχόληση με διάφορα ἐπαγγέλματα, ἡ οἰκονομία, κοινωνικὴ ζωὴ, γεγονότα κ.ά.) 2. Οἱ υπηρεσίες 3. Ἐπισκέψεις πε-

ριγηγτών και κυβερνητικών υπαλλήλων 4. Η θρησκεία 5. Η παιδεία 6. Αναγνωστήρια, σωματεία, σύνδεσμοι κ.ά. 7. Λαογραφικά κ.ά. 8. Εθνικοί αγώνες.

Το βιβλίο χαρακτηρίζει η ερευνητική ευσυνειδησία και η εξαντλητική παράθεση όλων σχεδόν των δημοσιευμάτων σε εφημερίδες της εποχής. Η εντόπισή τους ήταν ασφαλώς ένα κοπιώδες και χρονοβόρο έργο, που φαίνεται ότι επιτέλεσε με άψογη επιστημονική μεθοδολογία ο συγγραφέας. Αρκετά γεγονότα σχολιάζονται από το συγγραφέα με αφηγηματική ευχέρεια και έναν ιδιάζοντα τρόπο γραφής. Ο στόχος του δε να περισυλλέξει και καταγράψει σ' έναν τόμο, κάθε γραπτή μαρτυρία, να τις εμπλουτίσει με άφθονες αφηγήσεις συγχωριανών του, δημιούργησε ένα έργο ζωντανής μνήμης και νοσταλγίας.

Η κωδικοποίηση αυτή αποτελεί, σε τελευταία ανάλυση, εθνικό έργο, το οποίο πιστεύω θα αναγνωρισθεί και το βιβλίο θα αγαπηθεί για τη ρωμαλέα και πληθωρική παράθεση γεγονότων, που καταμαρτυρούν το βίο της τρικωμίτικης κοινωνίας από το 1878-2010.

Το βιβλίο αυτό, ένα εθνικό έργο, ενδιαφέρει κάθε Κύπριο, ιδιαίτερα όμως αποτελεί απαραίτητο και μοναδικό μέσο για να μάθουν τα παιδιά που κατάγονται από το Τρίκωμο και που δεν είχαν την τύχη να γνωρίζουν, λόγω της τουρκικής κατοχής, τη γενέτειρα των γονιών και των προγόνων τους, τη μακρόχρονη ιστορία του. Γνωρίζοντας τον τόπο σου, έστω κι από γραπτές πηγές, δένεσαι μαζί του, τον αγαπάς και θεριεύει μέσα σου η επιθυμία για επιστροφή.

Το βιβλίο εμπλουτίζεται με άφθονο και σπάνιο φωτογραφικό υλικό. Η εκτύπωσή του έγινε στα Λιθογραφεία Χ. Κυριακίδη, Λευκωσία.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΜΙΝΑΡΙΔΗΣ

Μάριου – Βύρωνος Ραϊτζη: *Η Αρκαδία στην Αγγλική Ποίηση. Περιοδική Έκδοση Συλλόγου προς Διάδοση Ωφελίμων Βιβλίων*, τόμος στ', Αθήνα 2010.

Ο ομότιμος καθηγητής Αγγλικής Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, Μάριος – Βύρων Ραϊτζης στην 34-σέλιδη μελέτη του αυτή περιγράφει και επεξηγεί την εξελικτική πορεία μέσα από τους αιώνες που ακολούθησε το τοπωνύμιο *Αρκαδία* στη λογοτεχνία και στην τέχνη γενικότερα φθάνοντας μέχρι την Αναγέννηση να αποτελεί συνώνυμο με την έννοια του επίγειου Παράδεισου. Αυτή η Αναγεννησιακή αντίληψη της Αρκαδίας ως επίγειου Παράδεισου, εκφράζεται μέσα από τις εθνικές λογοτεχνίες των Ευρωπαϊκών χωρών και κατά συνέπεια και μέσα από την Αγγλική λογοτεχνία και την Αγγλική ποίηση ιδιαίτερα.

Στην αρχή της μελέτης του ο καθηγητής τοποθετεί την Αρκαδία γεωγραφικά και ιστορικά. Ως γνωστό η Αρκαδία είναι μια περιοχή στην Πελοπόννησο που αποτελείται από πολλές κοιλάδες οι οποίες περικλείονται από ψηλά βουνά. Η πρόσβαση σ' αυτήν κατά την αρχαϊκή εποχή ήταν δύσκολη. Κατά την ίδια εποχή οι κάτοικοι που ζούσαν εκεί ήταν κτηνοτρόφοι, βοσκοί με πρόβατα, κατσίκες και αγελάδες, και ζούσαν μian ήσυχη, απλοϊκή αλλά ευτυχημένη ζωή. Ο τοπικός θεός τους, συμφωνα με την Ελληνική Μυθολογία, ήταν ο θεός Παν, ένα παράξενο ον, μισό άνθρωπος και μισό τράγος, ο οποίος είχε επινοήσει τη λεγόμενη φλογέρα του Πανός (panpipes). Η

φλογέρα αυτή αποτελείτο από επτά άνισα κομμάτια κούφιου καλαμιού τοποθετημένα το ένα δίπλα στο άλλο και στερεωμένα με κορδόνι και κερί. Οι ποιμένες, οι βοσκοί καθώς και ο θεός τους, έπαιζαν τη φλογέρα αυτή καθώς πρόσεχαν τα ζώα τους αλλά και στις τελετές τους. Η γλυκεία και συγκινησιακή αυτή μουσική σύντομα διάδόθηκε σε όλο τον Ελληνικό Κόσμο.

Με την πάροδο του χρόνου αυτή η μουσική και αυτός ο τρόπος ζωής εξιδανικεύτηκαν και απετέλεσαν πηγή έμπνευσης για ορισμένους ποιητές τής αρχαιότητας, οι οποίοι έγραψαν ποίηση μέσα από την οποία οι βοσκοί, οι βουκόλοι διηγούνταν και περιέγραφαν τους έρωτές τους και επαινούσαν την ποίηση που αγαπούσαν και τους τραγουδιστές που εθαύμαζαν.

Κύριοι εμπνευστές και εκφραστές αυτού του είδους της ποίησης, η οποία αργότερα ονομάστηκε *βουκολική ποίηση* (στα λατινικά και στις λατινογενείς γλώσσες *pastoral*), απετέλεσαν ο Θεόκριτος, Έλληνας ποιητής της Σικελίας (3^{ος} αιώνας π.Χ.) και ο Ρωμαίος ποιητής Βιργίλιος (1^{ος} αιώνας π.Χ.). Ο πρώτος έγραψε ποιήματα με το γενικό τίτλο *Ειδύλλια*. Ο δεύτερος χρησιμοποίησε τα *Ειδύλλια* του Θεοκρίτου ως πρότυπο και έγραψε στίχους με τον γενικό τίτλο *Eclogae* ή *Bucolica*.

Οι *Εκλογές* (*Eclogae*) τού Βιργιλίου ήταν πολύ δημοφιλείς καθόλη τη διάρκεια του Ευρωπαϊκού Πολιτισμού. Είχαν τεράστια επίδραση στις εθνικές λογοτεχνίες των Ευρωπαϊκών χωρών. Κατά συνέπεια, το είδος της ποίησης που αναπτύχθηκε, δηλαδή η βουκολική ποίηση, έχασε μεγάλης εκτίμησης μέσα στους κύκλους της Τέχνης και της διάνοησης των χωρών αυτών.

Οι εικαστικές τέχνες και ιδιαίτερα η ζωγραφική δεν μπορούσαν να μείνουν αμέτοχες στην έκφραση της πιο πάνω αντίληψης. Αυτή η Αναγεννησιακή αντίληψη της Αρκαδίας ως επίγειου Παράδεισου βρήκε έκφραση και ενισχύθηκε μέσα από τις ζωγραφικές παραστάσεις μεγάλων Ευρωπαίων ζωγράφων. Γνωστός είναι ο πίνακας του Γάλλου ζωγράφου Nicolas Poussin που αναπαριστάει ένα ειδυλλιακό τοπίο με τέσσερις ποιμένες, ένας από τους οποίους είναι γονατισμένος στο έδαφος και διαβάζει την επιγραφή πάνω σ' ένα μνήμα που λέει: *Et in Arcadia Ego*, φράση που στην κυριολεξία σημαίνει *Και εγώ στην Αρκαδία*. Αυτός είναι και ο τίτλος του ζωγραφικού πίνακα (1647). Ο τίτλος αυτός έτυχε δύο διαφορετικών ερμηνειών, μιας μελαγχολικής, ότι δηλαδή «ακόμα και εγώ [ο θάνατος] [υπάρχω] σ' αυτόν τον ειδυλλιακό τόπο, στην Αρκαδία» και μιας ευχάριστης, ότι δηλαδή «και εγώ [ο νεκρός που κείτομαι εδώ] [έζησα] σ' αυτό τον επίγειο Παράδεισο, στην Αρκαδία». Πολλοί συγγραφείς, ανάμεσα στους οποίους οι Γκαίτε, Νίτσε, και Σίλλερ χρησιμοποίησαν την πιο πάνω λατινική φράση, προσδίδοντας σ' αυτήν όχι τη μελαγχολική αλλά την ευδαιμονική και ευχάριστη ερμηνεία.

Μια άλλη αντίληψη της Αρκαδίας είναι αυτή που περιγράφει την Αρκαδία ως έναν χαμένο πια κόσμο ειδυλλιακής ευδαιμονίας και μακαριότητας. Για τον καθορισμό της πρώιμης αυτής Αναγεννησιακής αντίληψης της Αρκαδίας συνέβαλε σε μεγάλο βαθμό το ποίημα *Arcadia* του Ιταλού ποιητή Jacopo Sannazaro (1502), στο οποίο περιγράφεται αυτός ο χαμένος κόσμος με νοσταλγία, θλίψη και πόνο. Το ποίημα αυτό είχε μεγάλη επίδραση στις Ευρωπαϊκές λογοτεχνίες και κατά συνέπεια και στην Αγγλική, όπως για παράδειγμα στο ποίημα *Η Αρκαδία της Κόμησας του Πέμπροουκ* (*The Countess of Pembroke's Arcadia*) του ποιητή Sir Philip Sidney (1520). Το ποίημα αυτό με τη σειρά του είχε τεράστια επίδραση στους μεταγενέστερους Άγγλους λογο-

τέχνες. Ωστόσο, η Αρκαδία στην Αγγλική λογοτεχνία δεν είναι πια η Αρκαδία της Πελοποννήσου, ούτε η Σικελία του Θεόφραστου αλλά ούτε και η βουκολική Αρκαδία με τοπία της βόρειας Ιταλίας του Βιργιλίου. Η Αρκαδία αναφέρεται τώρα σε μοντέρνες αγγλικές τοποθεσίες, όπως για παράδειγμα στο θεατρικό έργο *Arcadia* του Άγγλου δραματουργού Tom Stoppard, του οποίου η δράση, με πρωταγωνιστή τον Λόρδο Βύρωνα, διαδραματίζεται στα 1809 στο Sidley Park, μια φανταστική τοποθεσία έξω από το Λονδίνο. Η Αρκαδία αναφέρεται επίσης και σε άλλες τοποθεσίες, ακόμη και Αυστραλιανές, όπως περιγράφονται στο ποίημα *The New Arcadia* (2006) του Αυστραλού ποιητή John Kinsella.

Στη συνέχεια η μελέτη επικεντρώνεται στις αναφορές στην Αρκαδία μέσα από την Αγγλική ποίηση, είτε με την έννοια της κλασικής Αρκαδίας, δηλαδή ενός τόπου ποιμενικής απλότητας και ευτυχίας, ή με την έννοια του επίγειου Παράδεισου, είτε ακόμα με την έννοια ενός χαμένου κόσμου ειδυλλιακής ευδαιμονίας και μακαριότητας. Ο συγγραφέας της μελέτης μεταφράζει τις αναφορές αυτές σε έμμετρο στίχο, τις περιγράφει και τις επεξηγεί.

Για παράδειγμα, ο ποιητής John Milton στο ποίημά του *Αρκάδες* (*Arcades*, 1634), με την Ελληνομάθεια και Ελλαδογνωσία που τον διακρίνει, περιγράφει με λεπτομέρεια την ποιμενική Αρκαδία και καλεί τους Αρκάδες, βοσκούς και νύμφες, να έρθουν και να ζήσουν εκεί για να «βρουν θεία χάρη και ευλογία».

Αναφορές στην κλασική Αρκαδία κάνει και ο Λόρδος Βύρων σε μερικά ποιήματά του, όπως για παράδειγμα στο ποίημά του *Το Πρώτο Φιλί του Έρωτα* (*The First Kiss of Love*, 1806), όπου περιγράφει αγνούς έρωτες, ερωτικές εμπειρίες που διαδραματίζονται στην Αρκαδία, στη «γη ονειρεμένη», όπως την αποκαλεί.

Σύντομες αναφορές στην Αρκαδία υπάρχουν επίσης και σε ποιήματα άλλων Άγγλων ποιητών, είτε αυτές αποτελούν απλές μνείες του τοπωνυμίου, όπως για παράδειγμα στο ποίημα του Geoffrey Chaucer *Περί Παρηγορίας της Φιλοσοφίας* (14^{ος} αιώνας), και στο ποίημα του Robert Frost *Πηγάδι των Ευχών* (*A Wishing Well*, 20^{ος} αιώνας), είτε είναι περιγραφές του τοπίου σε συνδυασμό με αγνούς έρωτες, όπως για παράδειγμα στο επικολυρικό ποίημα *Ενδυμίον* (*Endymion*, 1817) του ρομαντικού ποιητή John Keats, ο οποίος αναφέρει: «θα σου προσφέρω απόλαυση .../ γύρω σε δάση Αρκαδικά...»

Τέλος ο μεγαλύτερος ποιητής της Ιρλανδίας William Butler Yeats στο ποίημά του *Το Τραγούδι του Ευτυχισμένου Βοσκού* (*The Song of the Happy Shepherd*, 1889) αναφέρεται στην Αρκαδία με την έννοια του χαμένου τόπου ειδυλλιακής ευδαιμονίας και μακαριότητας σε αντίθεση με την πεζότητα της εποχής του. Αναφέρει χαρακτηριστικά: «Της Αρκαδίας οι δρυμοί έχουν νεκρωθεί / και η αρχαϊκή χαρά είναι πλέον τελειωμένη / όνειρα στα παλιά είχε ο κόσμος για τροφή, / γκριζωπή αλήθεια τώρα για διασκέδαση του μένει».

Ως φυσικό επακόλουθο των αναφορών στην Αρκαδία στην Αγγλική ποίηση αποτελούν οι αναφορές και στον τοπικό της θεό, τον θεό Πάνα, ο οποίος με τη φλογέρα του έπαιζε τη γλυκεία συγκινησιακή μουσική του, τραγουδούσε και υμνούσε την απλοϊκή, ήσυχη, ευτυχισμένη ζωή, καθώς και τους έρωτες του, και ο οποίος είχε τολμήσει να συναγωνισθεί στη μουσική ακόμη και τον θεό Απόλλωνα. Η Mary Shelley, σύζυγος του ποιητή Percy Bysshe Shelley, στο ποίημά της *Μίδα* (*Midas*, 1820) αναφέρεται

στο διαγωνισμό μουσικής μεταξύ των δύο θεών και βάζει στο στόμα τού θαυμαστή τής μουσικής τού Πανός, βασιλιά της Φρυγίας Μίδα, τα εξής λόγια: «Ὁ Παν, θεέ αθάνατε, στα φτωχικά αυτιά μου, / το ζωηρό τραγούδι σου περνά σε μελωδία / το νυσταλέο του σκοπό· μ' έχει αποκοιμήσει... Μνείες για τον θεό Πάνα υπάρχουν και σε άλλα ποιήματα των Shelley, όπως για παράδειγμα στο ποίημα *Ἕμνος του Πανός* (*Hymn of Pan*), όπου ο θεός Παν εξηγεί ότι παλαιότερα τραγουδούσε και εξυμνούσε τα μεγάλα και τα σπουδαία πράγματα, τώρα όμως τραγουδά για τα απλά πράγματα και τα συνηθισμένα, ακόμα και για τους αποτυχημένους έρωτές του «...εκυνήγησα μια κόρη· μα αγχάλιασα καλάμι...», όπως λέει. Τους έρωτες του θεού Πάνα περιγράφει επίσης και ο ποιητής Robert Browning στο ποίημά του *Παν και Λούνα* (*Pan and Luna*, 1880). Παρουσιάζει σ' αυτό την κόρη της Σελήνης (Λούνα) να αγκαλιάζει με πάθος, να χαϊδεύει και να φιλά τον θεό Πάνα.

Αναφορές στον Πάνα, αλλού σύντομες και αλλού μακροσκελείς, με ιστορικό, συμβατικό και φυσιολατρικό πνεύμα, υπάρχουν άφθονες στα ποιήματα τού Robert Browning, καθώς και της συζύγου του Elizabeth Barrett Browning. Παρόμοια φυσιολατρία, με αυτήν που προβάλλεται σε μερικά ποιήματα τους, εκφράζει και ο John Keats στο ποίημά του *Ενδυμίον* (*Endymion*), στο οποίο εκθειάζεται το παρθενικό φυσικό περιβάλλον της υπαίθρου μέσα στο οποίο ο άνθρωπος αποκτά ευγενικά αισθήματα και ειρηνική συμπεριφορά.

Ο Lord Byron κάνει αναφορές στον θεό Πάνα σε διάφορα ποιήματά του, όπως για παράδειγμα στα ποιήματά του *Δον Ζουάν* (*Don Juan*), *Αριστομένης* (*Aristomenis*, 1823), *Το Νησί, ή ο Χριστιαν και οι Σύντροφοί του* (*The Island, or Christian and His Comrades*, 1823). Στο ποίημά του *Αριστομένης* αναφέρεται στο θάνατο του Πανός, τον οποίο συσχετίζει με τον ηγέτη των Μεσσηνίων, πολέμαρχο Αριστομένη, ο οποίος τον 8^ο αιώνα π.Χ. κατόρθωσε να ενώσει και να συσπειρώσει τους Μεσσηνίους και άλλους Πελοποννησίους να αγωνιστούν και να αποτινάξουν το ζυγό των Λακεδαιμονίων. Κατά την Επανάσταση των Ελλήνων εναντίον των Τούρκων ο Byron πληροφόρηθηκε με λύπη του για τις αντιζηλίες και τις συγκρούσεις ανάμεσα στους οπλαρχηγούς και τους τοπικούς πολιτικούς ηγέτες, γι' αυτό έγραψε τους στίχους αυτούς για το θάνατο του θεού Πάνα, θέλοντας να δώσει το μήνυμα ότι η διχόνοια από την έλλειψη ενός ηγέτη απέκλειε τη δυνατότητα της νίκης εναντίον των Τούρκων... «Ο τρανός ο Παν εχάθη!» ξέσπασε άγρια κραυγή. / Πόσα χάθηκαν μαζί του! Ψεύτικα, αληθινά –

Για το θάνατο του θεού Πάνα καταπιάνεται και η Elizabeth Barrett Browning στο μακροσκελές ποίημα της *Ο Νεκρός Παν* (*The Dead Pan*, 1844), το οποίο αποτελείται από 39 εξάστιχα, όλα με πρόσθετο στίχο την επωδὸ «Ο Παν, ο Παν απέθανε». Ωστόσο, η ποιήτρια προσδίδει ένα διαφορετικό νόημα στο θάνατο του θεού Πάνα, παρόμοιο με τον επί του Σταυρού θάνατο του Ιησού Χριστού. Σύμφωνα με το κείμενο του Πλουτάρχου, όταν πέθανε ο Παν ακούστηκε η κραυγή «Ο Μέγας Παν απέθανε!». Αργότερα, οι Χριστιανοί πρόσθεσαν ότι τη στιγμή που ο Χριστός ξεψυχούσε πάνω στο Σταυρό ακούστηκε μια δυνατή κραυγή.

Παρομοίωση του θεού Πάνα με τον Ιησού Χριστό επιχειρεί εκτεταμένα και ο ποιητής Edmund Spenser στις *Εκλογές* (*Eclogues*) από το ποιητικό του έργο *Το Καλεντάρι του Βοσκού* (*The Shepherd's Calendar*, 1579). Στην *Εκλογή* για το μήνα Μάιο ο θεός Παν έχει την ιδιότητα του Θεού κριτή. Στις *Εκλογές* Ιουλίου και Σεπτεμβρίου ο Μέ-

γας Θεός Παν βρίσκεται στο Όρος των Ελαιών «ως ο μεγάλος ποιμένας που αγόρασε το κοπάδι του ακριβά», παίζοντας το ρόλο του Ιησού Χριστού του Σωτήρος, ο οποίος πλήρωσε πολύ ακριβά με τα πάθη του τη σωτηρία του κόσμου. Ο Spenser μνημονεύει επίσης και το θάνατο του θεού Πάνα – αφού και ο Ιησούς Χριστός ο Σωτήρ απέθανε. Ο John Keats στο ποίημά του *Ενδυμίων* (*Endymion*), που είδαμε πιο πάνω, παρομοιάζει τον θεό Πάνα με τον Ιησού Χριστό. Λέει ο John Keats «...Εντολή ο Παν μας δίνει / να ζήσουμε ειρηνικά, μ' αγάπη και γαλήνη / στις δασικές ανάμεσα τις ερημιές του...». Αυτή η συμβουλή, χωρίς αμφιβολία, μας θυμίζει το «Αγαπάτε αλλήλους» του Ιησού Χριστού.

Αναφορές στον θεό Πάνα υπάρχουν πολλές και σε άλλα ποιήματα γνωστών Άγγλων ποιητών. Ο Andrew Marvell μνημονεύει συχνά τον Πάνα σε ποιήματά του, όπως στο ποίημά του *Ο Κήπος* (*The Garden*). Ο Ben Johnson, στο ποίημά του *Η Επέτειος του Πανός* (*Pan's Anniversary*), παρουσιάζει σε κάθε στροφή μια ειδική λειτουργία του θεού ως δασάρχη, ποιμένα, κυνηγού, αρχηγού σατύρων και επίδοξου εραστή. Ο William Wordsworth αναφέρει τον θεό Πάνα στα ποιήματά του *Αββαίον Τίντερον* (*Tintern Abbey*), *Λίμνη Γκράσμιερ* (*Grasmere Lake*), *Η Δύναμη του Ήχου* (*On the Power of Sound*), *Η Εκδρομή* (*The Excursion*), *Το Πρελούδιο* (*The Prelude*). Στο τελευταίο ο Wordsworth πρωτοτυπεί, γιατί περιγράφει τον θεό με μια Χριστιανική ίσως διάσταση ως αόρατο, άρα πανταχού παρόντα. Ο Αμερικανός ποιητής Ralph Waldo Emerson, στο ποίημά του *Παν* (*Pan*), προσπαθεί να απαλλάξει τον θεό από σεξουαλικές και οργιαστικές υπερβολές και τον παρουσιάζει πιο εγκρατή και συνετό. Ο Robert Bridges μνημονεύει τον θεό Πάνα στο ποίημά του *Ωδή στον Πάνα* (*Ode to Pan*). Ο Algernon Charles Swinburne, στο ποίημά του *Θαλάσσιος* (*Thalassius*), αναφέρεται σε ένα δικανικό αγώνα μεταξύ στεριάς και θάλασσας όπου ο θεός Παν δημηγορεί υπέρ της γης, ενώ ο Θαλάσσιος υπέρ του πελάγους. Τέλος, τόσο ο Robert Browning στο ποίημά του *Φειδιππίδης* (*Pheidippides*, 1879) και η σύζυγός του Elizabeth Barrett Browning στο ποίημά της *Η Μάχη του Μαραθώνα* (*The Battle of Marathon*, 1820), όσο και άλλοι Βικτωριανοί ποιητές με φαντασία συνδέουν το ιστορικό γεγονός της μάχης του Μαραθώνα με τον θεό Πάνα να εμφανίζεται μπροστά στον μαραθωνοδρόμο Φειδιππίδη και να τον ενθαρρύνει.

Σκοπός της μελέτης του αυτής, τονίζει ο καθηγητής Μάριος Βύρων Ραϊζης, δεν είναι η εξαντλητική και πλήρης επισκόπηση της Αγγλόφωνης ποίησης, που αναφέρεται στο μύθο της Αρκαδίας και του τοπικού της θεού Πάνα, αλλά η παρουσίαση μιας αντιπροσωπευτικής εικόνας του πλούτου της ανθρώπινης φαντασίας, η οποία ανταποκρίνεται δημιουργικά στα ερεθίσματα του πιο πάνω μύθου. Χωρίς αμφιβολία, ο συγγραφέας, άριστος γνώστης της Αγγλικής Λογοτεχνίας, πετυχαίνει άνετα το στόχο του, δίνοντας πληθώρα παραδειγμάτων και εκθέτοντας αυτούσια αποσπάσματα. Με τον τρόπο αυτό, καταφέρνει να μας δώσει μια μικρή έστω, αλλά χαρακτηριστική εικόνα της Αγγλικής ποίησης που αναφέρεται στην Αρκαδία και στον τοπικό της θεό Πάνα.

Δρ ΑΝΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΧΑΤΖΗΟΔΥΣΣΕΩΣ

Γ. Μπαμπινιώτη, *Λεξικό συνώνυμων ἀντωνύμων τῆς νέας ἑλληνικῆς γλώσσας. λεξιλογικὸς θησαυρὸς.*

Ἡ Ἑλληνικὴ γλώσσα εἶναι πολιτιστικὸ ἀγαθὸ οἰκουμενικῆς ἀκτινοβολίας. Ἄρδευσε καὶ ἀρδεύει τοὺς δυνάμει δέκτες μορφωτικά, ἀφυπνίζοντας συνειδήσεις, ξεκάθαρες αἰσθήσεις γιὰ τὸν γύρω καὶ τὸν μέσα μας, τὸν ψυχικὸ χῶρο. Στὸν κλειστὸν ὀρίζοντα τοῦ πνεύματος τοῦ καθένα μας μετὰ τὴ γλώσσα ὁ Πήγασος τῆς δημιουργίας μας λαμβάνει σάρκα καὶ ὀστά, δηλαδὴ πραγματοποιεῖται, ὑλοποιεῖται. Ἴσως νὰ μὴ τὸ ξέρουμε, τὸ ὑποψιαζόμαστε. Ὁ μηχανισμὸς στὴν ἀντίσταση τοῦ κακοῦ στὴν ἐποχὴ μας ἀκόμα παραπαίει. Δὲν ἔχει μπεῖ σὲ κίνηση, σὲ ἐνέργεια, σὲ πράξη. Ἡ ἀφύπνιση τῆς συνείδησης γίνεται μετὰ τὴ γλώσσα, τὸν προφορικὸ καὶ τὸ γραπτὸ λόγο.

Ἡ μόρφωση, εἶχε καὶ πρέπει νὰ ἔχει δύο σκέλη τὸ πνευματικὸ καὶ ἠθικὸ. Στις ἡμέρες μας τὸ πνευματικὸ σκέλος παρουσιάζει καταπληκτικὴ, ἀξιοθαύμαστη προκοπή, τὸ ἠθικὸ παραμένει ἀτροφικὸ, ἄρρωστο. Ἔτσι ὁ ἄνθρωπος τῆς ἐποχῆς μας παγκόσμια καὶ στὴ χώρα μας εἶναι χωλός, κουτσὸς στὴ σκέψη, στὴ σωστὴ ἀπόφαση, στὴ θετικὴ πράξη. Τὸ κατάντημα πασιδὴλο, πασιφανές, λαγαρό: οἰκονομικὴ κρίση, ποὺ δὲν εἶναι ἄλλη ἀπὸ κρίση ἀνθρωπιᾶς. Φεῦ στὶς πέτρινες ἡμέρες μας γκρεμίστηκε μέσα μας ὁ ἐλεύθερος, ὁ τίμιος, ὁ ἀξιοπρεπὴς ἄνθρωπος.

Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος βλέπει τὸν κόσμον καὶ τὸν ἑαυτὸ του ὑπὸ τὸ πρίσμα, ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς ὑλιστικῆς σκέψεως. Ἀξία ἔχει γιὰ τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον τὸ στομάχι, οἱ ἀπολαύσεις, οἱ σαρκικὲς ἡδονές, Ἀρχές καὶ ἀξίες, ἠχηρὲς λέξεις γιὰ λογύδρια καὶ χαζοχαρούμενος ἐνθουσιασμὸς σὲ ἀνοιχτοὺς καὶ κλειστοὺς χώρους.

Στὰ κεφαλοχώρια μας στὴν Πίνδο κάθε αὐγὴ, ξημέρωμα, γλυκοχάραμα ξυπνᾷ ὁ ξωμάχος μετὰ καθαρὴ ψυχὴ, ἀλαφρωμένη ἀπὸ τὸν ὄρεινὸ ὕπνον, ποὺ ἔχει ἄλλη ποιότητα, μετὰ ξεκούραστο ἀνανεωμένο τὸ σῶμα καὶ ξεκινᾷ γιὰ τὶς δουλειές του, σκληρές, ἀλλὰ τίμιες. Βγαίνοντας ἀπ' τὸ σπίτι ἀνοίγει τὴν αὐλόπορτα τῆ μοσχοβολισμένη ἀπ' τὸ ἀγιόκλημα, σηκώνει τὰ μάτια στὸν οὐρανὸ, μετὰ κατευθύνει τὴ ματιὰ του στὴν ἐκκλησίαν τοῦ χωριοῦ, τὸν Ἄι-Νικόλα καὶ κάνει τὸ σταυρὸ του. Στὴν ἔξοδο, στὸ ἔβγα τὸν συνοδεύουν τὰ βλέμματα, οἱ θωριές τῆς γυναίκας καὶ τῶν παιδιῶν του. Ἡ εἰκόνα ξεχύνει ἄρωμα ἀποβροχιάτικης γῆς καὶ μουσκεμένων ἴων, ἴα εἶναι τὰ ὄχι τόσο γνωστὰ μανουσάκια.

Κάτω ἀπὸ αὐτὸ τὸ φῶς τοῦ Θεοῦ, τῆς φαμίλιας, γυναίκας, παιδιῶν ὁ ξωμάχος ξεκινᾷ γιὰ τὴ δουλειὰ του μετὰ ἕνα πάθος τιμιότητος, ἐντιμιότητος, ἀκεραιότητος. Ἡ τίμια ἐργασία, ἴσως γιὰ πολλοὺς σήμερα νὰ εἶναι οὐτοπία, χίμαιρα, δονκιχωτισμὸς, ἀλλὰ γιὰ ἐλάχιστους εἶναι τρόπος, ἐμπειρικὴ μέθοδος ζωῆς. Ἄν ρωτηθῇ ὁ ξωμάχος τῆς Πίνδου γιὰ τὸ ἰδανικὸ, ποὺ ὑπηρετεῖ, θὰ ἀπαντήσῃ. «Ἔτσι τὰ βρήκαμε, ἀπὸ τοὺς γονεῖς μας, τοὺς δασκάλους μας!».

Θυμήθηκα αὐτὸ τὸ βίωμα, ποὺ χάρηκα, ἔζησα μετὰ ἐντονον καὶ ἐνσυνείδητο τρόπο καὶ τὸ παραλληλίζω: οἱ συνθήκες τοῦ τίμου πάθους ὑπάρχουν στὰ σχολεῖα κάθε βαθμίδας τῆς χώρας μας; Ἡ ἀπάντηση δική σας μετὰ τὸ χέρι στὴν καρδιά, εἰλικρινῶς, τίμια. Τὸ φαινόμενο, ὅποιο κι ἂν εἶναι ἐπιδέχεται πολλὰς ἐρμηνείας. Τί βγαίνει ἀπὸ ὅποια διαπίστωση, ποὺ εἶναι τὸ πρακτικὸ ἀποτελεσμα; Τὸ ἀποτελεσμα εἶναι προσωπικὸ, ἀτομικὸ, ἀφορᾷ μόνον ἐμᾶς, ἀλλὰ οἱ συμπεριφορές μας, σαφῶς οἱ θετικὲς ἀπὸ τὴν ἀπόφασή μας ἀφοροῦν τὰ παιδιὰ μας, τοὺς συνανθρώπους μας, τὴν Πατρίδα καὶ ἐμᾶς τοὺς ἴδιους.

Τὸ ἐγὼ μας, ὁ ἑαυτὸς μας, ἡ ἀφεντιά μας ἀκολουθεῖ τὴ δική του πορεία. Ἡ ἀνάβασή του πρὸς τὴν ἰδέα, οἱ ψυχικὲς του περιπέτειες χάνονται, σβήνουν, ὅταν προσφέρει ἔργο ἀξιόλογο, σημαντικό, ποὺ μένει γιὰ πάντα: «ἐς αἰεί». Στὴν ψυχὴ του κάθε τίμιος δημιουργὸς ζεῖ ἕναν Ἀπόλλωνα!

Ὁ ἄοκνος, ὁ διαπρεπὴς καθηγητὴς τῆς Γλωσσολογίας στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν Γεώργιος Μπαμπινιώτης ἐργάστηκε σκληρά, μόχθησε, ἀγάπησε τὸν ἄνθρωπο καὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἔδωσε ἔργο «ἐς αἰεί». Θυμίζω τὰ Λεξικά: 1) Λεξικὸ τῆς νέας Ἑλληνικῆς γλώσσας 2) Λεξικὸ γιὰ τὸ Σχολεῖο καὶ τὸ γραφεῖο 3) Ὁρθογραφικὸ Λεξικὸ τῆς νέας Ἑλληνικῆς γλώσσας 4) Μικρὸ Λεξικὸ τῆς νέας Ἑλληνικῆς γλώσσας 5) Ἑτυμολογικὸ Λεξικὸ τῆς νέας Ἑλληνικῆς γλώσσας 6) Τὸν περασμένο μῆνα, Σεπτέμβριο τοῦ 2011 το «Λεξικὸ Συνωνύμων Ἀντωνύμων τῆς νέας Ἑλληνικῆς Γλώσσας». Πρόκειται γιὰ Λεξιλογικὸ θησαυρὸ. 250.000 συνώνυμα καὶ ἀντώνυμα παραδείγματα γιὰ τὴ σωστὴ χρῆση τῶν συνωνύμων. 500 σχόλια γιὰ τὶς διαφορὲς τῶν συνωνύμων. Γεωργίου Δ. Μπαμπινιώτη Καθηγητὴ τῆς Γλωσσολογίας στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν. Ἔκδοση: Κέντρο Λεξικολογίας. Ἀθήνα. Σεπτέμβριος 2011. Σελίδες 1246. Ἔκδοση ὑποδειγματικὴ.

Παραθέτω τὰ περιεχόμενα τοῦ χρήσιμου Λεξικοῦ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος

Εἰσαγωγή

Ἡ δομὴ τοῦ Λεξικοῦ

Βραχυγραφίες

Σύμβολα

Ὁδηγὸς ἀνάγνωσης λημμάτων

Λεξικὸ Α-Ω

Ἐπιλεγμένη Λεξικογραφικὴ Βιβλιογραφία

Στὸν κατατοπιστικὸ του πρόλογο ὁ φίλεργος καθηγητὴς Γεώργιος Μπαμπινιώτης γράφει καὶ τὰ ἑξῆς:

«... Τὸ παρὸν λεξικὸ φιλοδοξεῖ νὰ προσφέρει στὸν ἀναγνώστη τὸν λεξιλογικὸ θησαυρὸ τῶν συνωνύμων, ἀντωνύμων καὶ συναφῶν λέξεων τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας ὀργανωμένο, ταξινομημένο καὶ κατάλληλα ἐπεξεργασμένο γιὰ πρακτικὴ ἐφαρμογὴ. Τὸ ἐντυπωσιακὸ αὐτὸ λεξιλογικὸ ὕλικό, ποὺ ἀνέρχεται συνολικὰ σὲ 250.000 καταχωρίσεις (συνωνύμων, ἀντωνύμων καὶ συναφῶν λέξεων), προσφέρεται σὲ αὐτοτελῆ λήμματα, χωρὶς νὰ περιπλανᾶται ὁ ἀναγνώστης ἀπὸ τὸ ἓνα λῆμμα στὸ ἄλλο γιὰ νὰ ἐπιτύχει συνολικὰ πληροφόρηση γιὰ τὴ λέξη ποῦ ἀναζητεῖ. Αὐτὸ ποὺ ἀξίζει νὰ τονισθεῖ ἰδιαίτερα καὶ ποὺ ἀποτελεῖ ἀντικείμενο σκληρῆς πνευματικῆς ἐργασίας εἶναι ἡ παράθεση τῶν συνωνύμων, ὄχι κατὰ ἀπλὴ ἀλφαβητικὴ τάξη, ἀλλὰ μὲ κριτήριό τὴ σημασιολογικὴ ἐγγύτητα τῶν συνωνύμων σὲ κάθε λῆμμα τοῦ λεξικοῦ... Ἕνα τεράστιο πλῆθος παραδειγμάτων φωτίζει καὶ διακρίνει τὴ συνωνυμικὴ σχέση τῶν λέξεων, ἐνῶ ἓνα ἐπίσης μεγάλο πλῆθος Σχολίων (φθάνουν τὰ 500) περιγράφει τὴ σημασιολογικὴ διαφοροποίηση καὶ χρῆση συνωνύμων ἢ ὁλόκληρων σημασιολογικῶν καὶ ἐννοιολογικῶν ἐνίοτε πεδίων...» (σελ. 9).

Γιὰ νὰ πάρουμε μιὰ τέτοια γεύση τῆς ἐπιστημονικῆς προσφορᾶς τοῦ Λεξικοῦ, παραθέτω λίγα λήμματα.

ἐργασία 1 (α) π.χ. πνευματική/χειρωνακτική- δουλειά, ἀπασχόληση, ἀσχολία, ἐνασχόληση, ἔργο, ὑπηρεσία, τέχνη. ANT. ἀργία, ἀπραξία, ἀδράνεια, ἀκίνησία//ραστώνη (λόγ.), ραθυμία, ὀκνηρία, τεμπελιά, καθισιό (οἰκ.) (β) εἰδικοτ. ἐπάγγελμα, δουλειά, ἀπασχόληση: νέες θέσεις ἐργασίας//βρίσκομαι στὸν χῶρο ἐργασίας μου ANT. ἀνεργία, ἀεργία//λαϊκ.) ἀναδουλειά, κεσάτια. 2 ἔργο, ἀποστολή, ὑποχρέωση, ὑπηρεσία: τοῦ ἀνέθεσαν δύσκολη -//ἐργασίες ἀσφαλτόστρωσης τοῦ ἐπαρχιακοῦ δρόμου. 3 (εἰδικότ. π.χ. πτυχιακή/ἐπιστημονική-) μελέτη, ἄσκηση, διατριβή. Σχόλιο λ. δουλειά, μελέτη (σελ. 450).

ἀξιοπρέπεια 1 (π.χ. πλήττω/προσβάλλω/θίγω τήν-) ὑπόληψη, τιμή, ὄνομα (μτφ.). 2 εὐπρέπεια, κοσμιότητα, ἀρχοντιά, ὑπερηφάνεια, σοβαρότητα, ἦθος, εὐγένεια: δέχτηκε τὴν ἤττα μέ-, χωρὶς μεμψιμοιρίες καὶ παράπονα. ANT. ἀναξιοπρέπεια, μικροπρέπεια, ποταπότητα, εὐτέλεια (σελ. 145).

ζωή 1 (ὡς κατάσταση τῶν ὄντων) τὸ εἶναι (ἀρχαιοπρ.) τὸ ζῆν, ὑπαρξή ANT. θάνατος, τέλος (τῆς ζωῆς), τελευτή (λογ.), θανή (λαϊκ.), πεθαμός, χαμός, νέκρωση. 2 (ἀνθρώπου) (α) βίος (λόγ.), ζήση (λαϊκ.), βιοτή (λογοτ.), διαβίωση: πέρασε ἐκεῖ ὄλη του τῆ - (β) (π.χ. ἄστατη/ὑγιεινή-) τρόπος ζωῆς, διαβίωση, βιοτή (λογοτ.). 3 (α) ζωντανία, ζωτικότητα, ἐνεργητικότητα σφριγηλότητα, ἰκμάδα (λογ.): ἕνας νέος γεμᾶτος - καὶ αἰσιοδοξία ANT. μαλθακότητα, νωθρότητα, ὑποτονικότητα, ἀτονία (β) κίνηση, δραστηριότητα, ζωικότητα: τὸ καλοκαίρι τὰ θέρετρα σφύζουν ἀπὸ - ANT. ἀτονία, ὑποτονικότητα. 4 Βίος (λόγ.), βιογραφία, πολιτεία, συναξάρι (γιὰ ἅγιο): ἱστορίες ἀπὸ τὴν καθημερινή - στὴν ἀρχαιότητα. 5 ἄνθρωπος, ἄτομο, ψυχή: στὸν πόλεμο χάθηκαν χιλιάδες -, σχόλιο λ. βιώνω.

Τὸ λαμπρὸ «Λεξικὸ Συνωνύμων Αντωνύμων τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Γλώσσας» τοῦ Γεωργίου Δ. Μπαμπινιώτη Καθηγητῆ τῆς Γλωσσολογίας στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν ἀποτελεῖ σταθμὸ στὴ βαθύτερη ἐπικοινωνία μὲ τὸ λεξιλογικὸ θησαυρὸ τῆς γλώσσας μας. Συνθέτει τὴν πνευματικὴ ζωφόρο τῆς ἀρχοντιᾶς τῆς γλώσσας μας. Ὁ Καθηγητῆς Μπαμπινιώτης, μὲ τὴν εὐρύτατη ἐποπτεία στὴ γλώσσα μας καὶ οἱ μαθητὲς ἐπιστήμονες γλωσσολόγοι συνεργάτες του μᾶς ἔδωσαν ἀνάγλυφα καὶ σὲ διερευνητικὸ βάθος τὴ νοηματικὴ συγγένεια καὶ τὴ σχέση τῶν ὄρων τῆς. Τὸ λαμπρὸ ἀπόκτημα δὲν πρέπει νὰ λείψει ἀπὸ κανένα Ἑλληνικὸ σπίτι τοῦ ἑλλαδικοῦ καὶ ἐξελλοδικοῦ χώρου, ὅπου γῆς.

ΙΩΑΝΝΗΣ Γ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ
τ. Λυκείαρχης

Ἄννυς Αχειλαρά, *Ευοί - Φλόγιστον*, ἐκδόσεις Δωδώνη, Αθήνα 2007.

Και μόνο ἀπὸ τὴν ἀνάγνωση τῶν λακωνικῶν τίτλων καὶ στὴ συνέχεια με τὴν προσεκτικὴ ἀνάγνωση τῶν 39 ποιημάτων τῆς συλλογῆς, ὁ μελετητῆς διαπιστώνει τὸν ἀνετο χειρισμὸ τοῦ ἐλληνικοῦ λόγου, τὸ πλούσιο λεξιλόγιο τῆς ποιήτριας, ἀλλὰ συνάμα τὴν ευαισθησία, τὸν προβληματισμὸ καὶ τὴν ἐντονη φιλοσοφικὴ καὶ κριτικὴ τῆς διάθεση πάνω σε θέματα που ἀπασχολοῦν τὸν σύγχρονο πνευματικὸ ἄνθρωπο· με τὴ διαφορὰ ὅμως ὅτι ἡ λογοτέχνηδα τα ἀνάγει σε θέματα διαχρονικά, ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴ χριστιανικὴ τῆς πίστη, τὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ φιλοσοφία (Ἡράκλειτος-Σωκράτης) καὶ

μυθολογία και με τη δική της γραφίδα-σφραγίδα μας τα χαρίζει, ως τροφή πνευματική και ποιοτική, για να κάνει κι εμάς κοινωνούς μιας ξέχωρης ψυχαγωγίας, με την αρχαία ελληνική σημασία του όρου.

Με παρρησία καταδικάζει μέσ' από τους στίχους της το σύγχρονο «σύστημα της τρέλας, που όλους μας πρόδωσε» την αδικία, τη διχόνοια, την κάθε μορφή βίας και καταπίεσης, την καταπάτηση των ιερών μας θεσμών που καταρρακώνει τον άνθρωπο ή τον κάνει απάνθρωπο και φίλαυτο στην αγωνιώδη του προσπάθεια να επιβιώσει. Πονεί για την κατάπτωση της ελληνικής πατρίδας, αναλογίζεται το πνευματικό σκότος στις ψυχές των σύγχρονων Ελλήνων και οραματίζεται την πνευματική και πολιτική ελευθερία, που θα αναγεννηθεί μέσ' από την ορθή παιδεία. Διερωτάται «πού την πάνε την πατρίδα» και σε τι είδους μέλλον οδηγούν τα παιδιά. Παρηγοριέται όμως με την πίστη της στο θένος της ελληνικής ψυχής και την αγάπη της για την πατρώα γη, τη λασπωμένη από το αίμα των ηρώων, αλλά και λουσμένη στο φως (Σεφέρης-Ελύτης), ελπίζοντας ότι θα 'ρθουν καλύτερες μέρες. Στήριγμά μας και ιερή κληρονομιά μας, ας είναι η διαχρονική μας γλώσσα, η εθνική μας μοναξιά και η επαγρουπνούσα μνήμη.

Αλλού η ποιήτρια υμνεί τον έρωτα, που ταξιδεύει τον άνθρωπο ως τα σύννεφα κι ας κρατά για λίγο μόνο, αφήνοντας στο διάβα του «μια μυρωδιά εγκαταλελειμμένων αναμνήσεων» και μια μοναξιά απέραντη. Πιστεύει στη δύναμη του πεπρωμένου, χαιρετίζει το μυστήριο, μα συνειδητοποιεί και το βραχύ της ζωής, φοβάται τον θάνατο κι ελπίζει στην αθανασία της ψυχής «της υψηλόρευτης». Θέλει να αποδράσει από «τις συναισθηματικές, νοητικές και κοινωνικές συμπληγάδες» του καιρού μας και να πορευθεί προς το εξαγνιστικό φως και τον Δημιουργό. Ατενίζει με θαυμασμό τον Άνθρωπο, «μια μικρογραφία του λειτουργικού σύμπαντος», που όμως σβήνει στο πέρασμα του αδυσώπητου χρόνου, αντίθετα προς το όντως Ον, την πηγή του φωτός και της ζωής.

Απορεί ο μελετητής για τον άθλο της ποιήτριας να συμπυκνώσει μέσα στους λίγους στίχους των λιγοστών αλλ' εκλεχτών ποιημάτων μιας συλλογής τόσο μεγάλο πλούτο και ποικιλία θεμάτων, δουλεμένων μέσα στο καμίνι του νου και της ψυχής της με τόση ειλικρίνεια κι αμεσότητα, «με λογισμό και μ' όνειρο».

ΣΩΤΗΡΟΥΛΑ Γ. ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ

Γιάννη Ανδρικόπουλου Στην απέναντι όχθη.

Ο δημοσιογράφος-ποιητής, και όχι μόνο, Γιάννης Ανδρικόπουλος συνεχίζει εύσυνεϊδητα να υπηρετεί τον καλό Λόγο. Η τελευταία ποιητική του συλλογή «Στην απέναντι όχθη» έχει να μάς πει πολλά και να μάς διδάξει άλλα τόσα. Είναι μιὰ ποίηση καθαρή, βγαλμένη εκ βαθέων, μ' εκείνη την εύγενική έκφραση που συναντάται μόνο στους γεννημένους ποιητές.

Κι άλλοτε μου δόθηκε ή ευκαιρία να έκφραστῶ για την ποίηση του Γιάννη Ανδρικόπουλου, του τροβαδούρου του Αιγίου, του Ανθρώπου που μάς έμαθε να αγαπάμε τή μουσικότητα του στίχου και την εύγένεια τῆς ψυχῆς του.

Η νέα συλλογή του (έκδοση «Φιλολογική Φωνή», Αίγιο 2005) περιλαμβάνει είκοσι πέντε ποιήματα έμπνευσμένα από τή σύγχρονη πραγματικότητα. Στην ουσία είναι ανάτυπο από τὸ λαμπρὸ περιοδικὸ «Σχεδία» τῆς Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης Αἰγίου, τοῦ ὁποῦ εἶναι καὶ ὑπεύθυνος ἐκδότης.

Ὁ στίχος του λιτός, μᾶς κερδίζει. Ἐτσι ἀπλά, ὁμορφα, χωρὶς τὴν παραμικρὴ ἐπίδειξη, ἀγγίζει τὰ ἐσώψυχά μας:

.....

*Δός μου, Κύριε, τὴν κραταιὰ βούληση
Νὰ μείνω στὴ μοναξιά τῆς ὄχθης μου
Ὅσο κι ἂν μὲ προκαλοῦν οἱ ἀπέναντι!...*

Αὐτὸς ὁ θρησκευτικὸς τόνος ποὺ πλημμυρίζει ὅλη τὴν ποίηση τοῦ Γιάννη Ἀνδρικόπουλου δὲν εἶναι κραυγὴ ἀπελπισίας, δὲν εἶναι διαμαρτυρία, οὔτε μετάνοια. Εἶναι ὁ ὠριμος καρπὸς ἑνὸς δημιουργοῦ ποὺ ἔχει τὸ χάρισμα νὰ ἐπικοινωνεῖ μὲ τὸ θεῖο καὶ νὰ ὑμνεῖ τὴν ὁμορφιά τῆς ζωῆς, ὅπως συμβαίνει καὶ μὲ τὸ μεγάλο Ρίλκε, ἐν μέρει μὲ τὸν Παλαμᾶ, τὸν Οὐγκῶ καὶ τὴ Μελισσάνθη.

Στίχοι, ὅπως τοὺς παρακάτω, σπάνια συναντᾶμε σὲ νεοέλληνα ποιητὴ. Τίτλος τους εἶναι «Τὸ σεντούκι τοῦ Ἐλέους Σου». Τοὺς ἀντιγράφω:

*Πότε ἐπίμονος κι ἐνοχλητικὸς ἐπαίτης
Καὶ πότε ἀδίσταχτος διαρρήκτης
Ἐπιχειρῶ νὰ πάρω τὸ κρυφὸ σεντούκι σου.
Μ' ὄλους τοὺς θησαυροὺς τοῦ Ἐλέους Σου...*

*Μὴ μὲ χαρακτηρίσεις πλεονέκτη ἢ κλέφτη.
Νηστικὸς καὶ διψασμένος ἀπὸ στοργὴ καὶ μέριμα εἶμαι.
Σὲ παρακαλῶ μὴ παρεξηγήσεις τὶς προθέσεις μου
Καὶ μὴ σταθεῖς φειδωλὸς στὴ ζητιανιά μου!*

Εἶναι, τὸση ἔντονη ἢ λυρική διάθεση στὴν ποίηση τοῦ Ἀνδρικόπουλου, ποὺ θαρρεῖς νὰ φιλτράρονται ὅλα μὲ μια τεχνική ποὺ δὲν προέρχεται ἀπὸ γήινη φωνή, ἀλλὰ ἀπὸ ἄνωθεν προσταγή. Σπάνια δίνεται αὐτὸ τὸ χάρισμα καὶ σπάνια ἐξωτερικεύεται. Ἐδῶ ὁμως ἔχει τὴν ἐξήγησή του. Δὲν μᾶς ἐκπλήσσει τὸ γεγονός.

Ὁ Γιάννης Ἀνδρικόπουλος σὲ ὅλη του τὴ ζωὴ ὑπῆρξε καὶ συνεχίζει νὰ ὑπάρχει ὡς ἓνα φαινόμενο, ταγμένο στὴν ὑπηρεσία τῆς Τέχνης, γιὰ νὰ ὑπηρετεῖ καὶ νὰ κουράρει μὲ τοὺς εὐλύγιστους στίχους τῆς τὸν ἀνθρώπινο πόνο.

Δὲν γνωρίζω ἄλλο ποιητὴ τῆς μεταπολεμικῆς γενιᾶς ποὺ νὰ ἐκφράστηκε μὲ τὸση εἰλικρίνεια. Δὲν θὰ τὸν συνέκρινα ποτὲ μὲ τὸ Νίκο Καροῦζο, γιὰτὶ ὁ ποιητὴς αὐτὸς ἄλλοῦ στοχεύει καὶ ἄλλοῦ καταθέτει τὶς προσευχές του. Ἡ θρησκευτικότητα τοῦ Γιάννη Ἀνδρικόπουλου δὲν βαρύνεται μὲ τίποτα τὸ ἐπιλήψιμο, μὲ τίποτα τὸ ἀνορθόδοξο ἢ καλύτερα μὲ τὸ ἀπέραντο κενὸ ποὺ συναντᾶμε στὸν Καροῦζο καὶ σὲ δυο-τρεῖς ἄλλους τῆς ἴδιας γενιᾶς ποιητές.

Γιὰ παράδειγμα ἀντιγράφω ἓνα ἄλλο ποίημα τῆς συλλογῆς ποὺ τιτλοφορεῖται «Κράτησε τὴν ἀρετὴ μου». Εἶναι ἐνδεικτικὸ:

*Τὸν ἀγώνα γιὰ κατάκτηση
Τῆς ἀρετῆς καὶ τὸν ἐξαγνισμό τῆς ψυχῆς*

Θά τὸν κάνω μόνος μου
 Στὴν ἀφιλόξενη ἀρένα τῆς ζωῆς.
 Ἐσύ, Κύριε, βοήθησέ με μόνο
 Νὰ κρατήσω ἀμόλυπτη τὴν ἀρετή, νὰ τὴν καταχωνιάσω
 Ἀθέατη στὰ ἐσώτερα τῆς καρδιάς μου
 Καὶ ν' ἀποφύγω τὴ δαιμονικὴ ἔπαρση!

Αὐτὴ ἡ δαιμονικὴ ἔπαρση, τὰ λέει ὅλα. Δὲν χρειάζονται ἄλλες συγκρίσεις. Τὰ γεγονότα μιλοῦν ἀπὸ μόνα τους. Κυρίως τὰ καθημερινὰ γεγονότα τῶν ὁποίων γινόμαστε μάρτυρες καὶ τὰ ὁποῖα πλέον ἀποτελοῦν μέρος τῆς ὑπαρξῆς μας. Κάτι, βέβαια, πὸ δὲν μποροῦμε καὶ νὰ ἀποφύγουμε.

Ὁ πνευματικὸς ἐργάτης – γιὰ ἐργάτη πρόκειται – ὀφείλει σὲ κάθε στιγμή τῆς δημιουργίας του νὰ εἶναι εἰλικρινὴς μὲ τὸν ἑαυτό του. Δὲν μπορεῖ νὰ παρασύρεται ἀπὸ κείμενα εὐκολῆς εὐδαιμονίας τοῦ τύπου προβολῆς ἄνευ διαχρονικότητας.

Ἡ ποίηση αὐτὴ τοῦ Γιάννη Ἀνδρικόπουλου δὲν ξεκινᾷ ἀπὸ τὸ πουθενά. Ἔχει βαθεῖες ρίζες, διαθέτει γερὸ κορμὸ πὸ μπορεῖ καὶ θρέφει τὰ βλαστάρια, τὰ κλαδιὰ καὶ τὰ φύλλα κάτω ἀπὸ τὸν ἐλεύθερο οὐρανό. Τὰ πάντα ἐν σοφίᾳ ποιοῦνται ἀπὸ τὸν ποιητὴ. Καὶ πάντα ὀδεύουν σ' ἓναν προορισμὸ πρὸς δόξαν τοῦ Ἀνθρώπου.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΟΡΙΔΗΣ

Μιχάλη Δελησάββα - Νικία Λειβαδά, Σταυροφόροι Σταυρωτήδες και η Δεσποσύνη της Κύπρου, σχήμα 80, σελ. 309, εκδόσεις ΠΑΡΟΥΣΙΑ, Αθήνα 2002.

Πρόκειται για ἓνα σπουδαῖο ιστορικό μυθιστόρημα, γραμμένο ἀπὸ δύο γιατροὺς - λογοτέχνες, οἱ ὁποῖοι χειρίζονται τὴν πέννα με τὴν ἴδια ευχέρεια καὶ γνώση που χειρίζονται καὶ τὸ στηθοσκόπιο, κάτι βέβαια που δὲν εἶναι πολὺ συνηθισμένο.

Τὸ μυθιστόρημα πλέκεται γύρω ἀπ' τὸ πολυβασανισμένο νησί, τὴν Κύπρο, που οἱ περιπέτειές της - λόγω τῆς γεωγραφικῆς τῆς θέσης - ξεκινοῦν πρὶν ἀπὸ πολλοὺς αἰῶνες, ἴσως καὶ χιλιετίες, ἀπὸ τότε που ἀρχισαν τὰ ἐμπορικὰ πλεούμενα με σημαία πάντα... τὸ θεὸ τοῦ κέρδους, νὰ διασχίζουν τὴ Μεσόγειο. Ἡ Κύπρος ἐγίνε τὸ μῆλο τῆς ἐριδος μεταξύ κρατῶν, που ὁ πλοῦτος καὶ ἡ δύναμή τους ἦταν ἡ θάλασσα.

Αξίζει ἐπίσης ν' αναφερθεῖ ἰδιαίτερα, ἡ λεπτομερὴς γεωγραφικὴ ἀναφορά τῶν τόπων που γίνονται θέατρα τῶν ἐπεισοδίων τοῦ μυθιστορήματος, τόσο τῆς Κύπρου ὅσο καὶ τῶν ἀπέναντι ακτῶν τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου. Ασφαλῶς σ' αὐτὸ συνετέλεσε ἡ κατάγωγὴ τοῦ δεύτερου τῶν συγγραφέων.

Οἱ περιγραφές τῶν προσώπων, τῶν συναισθημάτων τους, τῶν κρυφῶν τους πόθων καὶ τῶν ανομολόγητων ἐπιδιώξεών τους, οἱ ἀνομες συναλλαγές τῶν κρατούντων, ἀποτελοῦν τὴ μία ομάδα προσώπων που ἀναφέρονται, ἐνὸς ἀντίπερα ὄχθη βρίσκονται οἱ λίγοι, που παίζουν πάντοτε καθαρὸ παιχνίδι στὴ ζωὴ, σεβόμενοι τὶς ἀξίες τῆς, τὰ ἰδανικά καὶ τὶς υποσχέσεις τους. Σ' αὐτὸ τὸ δίπολο, που σχεδίασαν οἱ συγγραφεῖς καὶ διατρέχει ὅλο τὸ ιστορικό μέρος τῆς ὑπόθεσης που ἐξελίσσεται με ἀριστη πλοκή, ἡ Δεσποσύνη τῆς Κύπρου, γόνος βυζαντινῶν ευγενῶν στὸν ἓνα πόλο καὶ

στον άλλο οι εκπρόσωποι συμφερόντων πανίσχυρων ευρωπαϊκών κρατών της Βενετίας, της Γαλλίας, κυρίως της Αγγλίας, ακόμη και του πανίσχυρου άρχοντα του Βατικανού, του Πάπα Ιννοκέντιου μη εξαιρουμένου.

Άφθονα τα ιστορικά στοιχεία, με μαεστρία τοποθετημένα, με λεπτομερή αναφορά των τόπων στους οποίους τα τοποθετούν.

Εκτός από τα ιστορικά γεγονότα, τα ήθη, έθιμα των κατοίκων, ο οπλισμός των πολεμιστών, οι συνήθειες των σταυροφόρων, στους οποίους ευφυέστατα δίνουν το προσωνύμιο «Σταυρωτήδες» που βέβαια οι ίδιοι έμπρακτα το βεβαιώνουν με τη συμπεριφορά τους στους κατοίκους των τόπων απ' όπου περνούσαν.

Στα νιτερέσσα των βασιλιάδων της Ευρώπης για την κυριαρχία στο νησί της Κύπρου, δεν απουσιάζει ούτε ο Πάπας Ιννοκέντιος.

Διαβάζοντας το μυθιστόρημα, που ανάγεται στην εποχή των σταυροφοριών, πολλά από τα τερίπια των ηγετών της Ευρώπης φαίνονται σαν «πιστόν αντίγραφο» της δικής μας εποχής.

Στο τέλος όμως η δύναμη κι κι η ψυχική λεβεντιά των Κυπρίων θα νικήσει, όπως και στο μυθιστόρημα, έστω κι αν στοιχίσει «βιος και αίμα».

Θα νικήσει όπως και τότε, που το λυσσασμένο λιοντάρι της Ευρώπης, ο Ριχάρδος ο Λεοντόκαρδος, ξεδοντιάζεται στην Κύπρο, γυρίζει στην Αγγλία με κομμένα φτερά και όπως οι συγγραφείς αναφέρουν (σελ. 300) απομυθοποιείται. «Ο Ριχάρδος πέθανε ξαφνικά κι απρόσμενα... Δεν πέθανε στο πεδίο της μάχης, όπως του άξιζε, αλλά σ' ένα κυνήγι θησαυρού κλεμμένου, σαν ένας κλέφτης, σαν ένας ληστής. Είχε εγκαταλείψει την Αγγλία στην τύχη της, μέσα στις στάχτες και στα ερείπια που προκάλεσαν οι εξεγερμένοι Άγγλοι πατριώτες κι έφυγε για την Γαλλία. Εκεί περνούσε πια τις μέρες του σέρνοντας τις κατάρες και τ' αναθέματα των συμπατριωτών του. ...Πέθανε άδοξα κι ανόητα. Ήταν αρχές τ' Απρίλη του 1199 κι εκείνος μόλις 42 ετών».

ΣΕΒΑΣΤΗ ΧΑΒΙΑΡΑ-ΚΑΡΑΧΑΛΟΥ

Αντώνη Δελώνη, 30 χρόνια στο χώρο της Λογοτεχνίας για παιδιά. (Ο εκπαιδευτικός – ο λογοτέχνης – ο άνθρωπος. Συλλεκτικός Τόμος: Επιμέλεια: Θανάσης Καραγιάννης Εκδόσεις: Νέος Αργοναύτης, Αθήνα 2010, σ.σ. 205)

Πρόκειται για ένα εξαιρετικά ενδιαφέρον βιβλίο, έναν συλλεκτικό τόμο, καλύτερα, για την πολυσιχιδή και ανήσυχη προσωπικότητα του Αντώνη Δελώνη, ο οποίος τόμος κυκλοφόρησε το 2010, με την ευκαιρία της συμπλήρωσης 30 χρόνων προσφοράς τού τιμώμενου εκπαιδευτικού, παιδαγωγού και λογοτέχνη στη λογοτεχνία για παιδιά και εφήβους.

Ο τιμητικός αυτός τόμος φέρει τη σφραγίδα της αγάπης και της εκτίμησης τόσο του Θανάση Καραγιάννη, ο οποίος ανέλαβε την επιμέλεια της έκδοσης όσο και του Βασίλη Δ. Αναγνωστόπουλου, ομότιμου καθηγητή του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, ο οποίος τον προλόγισε με τον πάντοτε εύστοχο, μεστό και ευγενικό του λόγο.

Το βιβλίο, εκτός από τον προαναφερθέντα πρόλογο του καθηγητή Αναγνωστόπουλου, περιέχει στην εισαγωγή του την “απόπειρα” αυτοβιογραφίας, που έγραψε με μεγάλη πρωτοτυπία και χιούμορ ο Α. Δ. και ένα σύντομο, αλλά πολύ δηλωτικό άρθρο της Λότης Πέτροβιτς – Ανδρουτσοπούλου με τίτλο “Μια θάλασσα που τη λένε “Αντώνης Δελώνης””.

Στο υπόλοιπο βιβλίο εννέα μελετητές εκπαιδευτικοί και των τριών βαθμίδων της εκπαίδευσης και ακόμα δύο λογοτέχνιδες, δίνουν με τις ουσιαστικές και αναλυτικές τους μελέτες, όλο το εύρος και όλο το βάθος του λογοτεχνικού έργου και της πολλαπλής προσφοράς του Α. Δ. στη λογοτεχνία για παιδιά και εφήβους, αλλά και γενικότερα στη μελέτη, τη θεωρία και την κριτική της λογοτεχνίας.

Αναλυτικότερα, στο Α' Μέρος διαβάζουμε επτά μελέτες ισάριθμων πνευματικών ανθρώπων για τον Α. Δ., περιεχόμενο των οποίων είναι το πεζογραφικό του έργο, ειδικότερα η συμβολή του στο εφηβικό μυθιστόρημα, η γλώσσα του, ο δάσκαλος και το σχολείο στο έργο του, το ερωτικό, αλλά και το θρησκευτικό στοιχείο στο έργο του, καθώς και για το διάχυτο και αναπτυγμένο χιούμορ που υπάρχει σε όλα τα έργα του Α. Δ. Οι επτά αυτές μελέτες ανήκουν στη Χρύσα Κοζανιτά, τον Παναγιώτη Ράπτη, τη Νίκη Σαλπαδήμου, τον Κωσταντίνο Δ. Μαλαφάντη, την Ελένη Α. Ηλία, την Αγγελική Βαρελά και τη Ζωή Κανάβα.

Στο Β' Μέρος, παρουσιάζονται και άλλες πτυχές της πνευματικής δραστηριότητας του Α. Δ. με τέσσερις αξιολογικές εργασίες, που είναι: η έκδοση περιοδικών, η δραματοουργία για παιδιά και εφήβους, το θεωρητικό και κριτικό του έργο, καθώς και το άρθρο που αναλύει το ότι ο λογοτέχνης υπήρξε πάντοτε ονειροπόλος και πρωτοπόρος. Τις μελέτες αυτές υπογράφουν ο Β.Δ. Αναγνωστόπουλος, ο Θανάσης Καραγιάννης, ο Γιάννης Σ. Παπαδάτος και ο Γιάννης Δ. Μπάρτζης.

Στο Γ' Μέρος βρίσκουμε τέσσερις συνεντεύξεις που έδωσε κατά καιρούς ο Α.Δ., οι οποίες αποκαλύπτουν ανάγλυφα τον άνθρωπο Α.Δ., καθώς και τις θέσεις του ως λογοτέχνη και εκπαιδευτικού.

Στο Δ' Μέρος έχουμε μια πλήρη καταγραφή της εργογραφίας του, τόσο για το έργο του για παιδιά και εφήβους όσο και για ενήλικες αναγνώστες.

Για το είδος της συλλεκτικής και επετειακής έκδοσης ο καθηγητής Αναγνωστόπουλος τονίζει με τα εξής λόγια τη μεγάλη σημασία της: “... έχει πολλαπλή σημασία, τόσο για το πρόσωπο στο οποίο αναφέρεται όσο και για την Ελληνική Γραμματεία. Κυρίως αποτελεί μια πολυεδρική και πολυφωνική αποτίμηση του συγγραφικού έργου, ώστε ο αναγνώστης να έχει μια ολοκληρωμένη εικόνα του συγγραφέα”. Και ολοκληρώνοντας το προλογικό του σημείωμα δίνει τον καταληκτικό – παραινετικό του λόγο: “Αυτός ο τόμος είναι μια ιστορική κατάθεση για τα παιδικά Γράμματα και να ευχηθούμε να ακολουθήσουν και άλλες παρόμοιες μελέτες για τους συγγραφείς της Παιδικής και Νεανικής Λογοτεχνίας. Χρειάζονται όχι μόνο για το παρόν, αλλά και για το αύριο, όταν θα έχουν σβήσει τα πολλά φώτα τού σήμερα”.

Δρ. ΜΑΡΙΑ ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ

Χρυσοθέμιδας Χατζηπαναγή *Το λογοτεχνικό έργο του Μ.Ι. Μαραθεύτη* – Λευκωσία 2011 – σσ 372

Το βιβλίο της Χρυσοθέμιδας Χατζηπαναγή «Το λογοτεχνικό έργο του Μιχαλάκη Ι. Μαραθεύτη», μάς προσφέρει την ευκαιρία και τη χαρά να γνωρίσουμε την πτυχή της πολυσχιδούς και προικισμένης προσωπικότητας του κ. Μαραθεύτη, που δεν έχει, ακόμα, τύχει της κατάλληλης αξιολόγησης και αξιοποίησης, και δεν είναι άλλη, από τη λογοτεχνική του εργασία.

Η κα Χατζηπαναγή με συγκινητική αφοσίωση, με στοργή και αγάπη προς το λογοτεχνικό έργο του Μιχαλάκη Ι. Μαραθεύτη, δεν φείσθηκε κόπου και μόχθου, αλλά αντίθετα, έδωσε αφειδώλευτα τον χρόνο, τις φιλολογικές γνώσεις και την ευαισθησία της στη μελέτη και στην κριτική αποτίμηση του έργου αυτού. Παίρονοντας την πρωτοβουλία να συγκεντρώσει όλη αυτή την εργασία της σ' έναν τόμο, δεν έμεινε μόνο σ' αυτό. Αλλά, ανθολόγησε κιόλας από το πλούσιο λογοτεχνικό έργο του Μαραθεύτη και μας παρουσιάζει αντιπροσωπευτικά δείγματα από το σύνολο της λογοτεχνικής δουλειάς του, συνέλεξε δημοσιεύσεις και κριτικά σημειώματα άλλων πνευματικών ανθρώπων, σχημάτισε λεπτομερές βιογραφικό και εργογραφικό σημείωμα, φρόντισε να απομαγνητοφωνηθούν συνεντεύξεις που έχει δώσει ο λογοτέχνης μας, ανέλαβε τη σύνταξη και την επιμέλεια του βιβλίου, παρακολούθησε όλη την εκδοτική εργασία στενά και γενικά έδωσε όλο το ψυχικό σθένος της, ώστε να υπάρξει ένα άρτιο και αξιοδιάβαστο αναγνωστικό αποτέλεσμα, που τώρα αρχίζει το ταξίδι του στον κόσμο των αναγνωστών, μελετητών και ερευνητών, το πολύτιμο αυτό βιβλίο των 372 σελίδων. Ευχόμαστε να ικανοποιήσει πλήρως τον αγαπητό μας δάσκαλο και να 'ναι καλοτάξιδο στον χώρο των εκδόσεων. Τη φιλοτέχνηση και καλλιτεχνική επιμέλεια του εξωφύλλου ανέλαβε ο εξάίρετος εικαστικός Ανδρέας Λαδόμματος. Το βιβλίο εκδόθηκε με την ευγενή χορηγία της Ελληνικής Τράπεζας.

Το βιβλίο, εκτός από τον χαιρετισμό του προέδρου του Συμβουλίου της Ελληνικής Τράπεζας δρα Ανδρέα Παναγιώτου και το προλόγισμα της συγγραφέως, περιέχει τέσσερα μεγάλα κεφάλαια.

Στο Α' κεφάλαιο (το εκτενέστερο) δημοσιεύονται έξι μελετήματα της Χ.Χ., που αναλύουν πολλές και ενδιαφέρουσες όψεις του λογοτεχνικού έργου του Μ.Ι. Μαραθεύτη, όπως την ανάλυση του ποιητικού και πεζογραφικού του έργου, τη λογοτεχνία του που αναφέρεται στον Αγώνα του 1955-59, το θρησκευτικό και παιδαγωγικό στοιχείο στη λογοτεχνία του και το δοκιμιακό του έργο.

Στο Β' μέρος η συγγραφέας επιλέγει και ανθολογεί κείμενα τόσο ποιητικά όσο και πεζά του Μ.Ι. Μαραθεύτη, για να έχουν οι αναγνώστες, μια πρώτη γεύση από το έργο του. Δίνονται ενδεικτικά 15 ποιήματα, αποσπάσματα από 4 θεατρικά έργα, αποσπάσματα από την πεζογραφία του λογοτέχνη (νουβέλα, παραμύθι, διήγημα, ιστορικό μυθιστόρημα), 3 αποσπάσματα από δοκίμια του Αγώνα 1955 -1959, 1 απόσπασμα από το Χρονικό – Μαρτυρία, 6 αποσπάσματα από δοκίμια για την Παιδεία, την Κοινωνία, τη Φιλοσοφία του Προσωπισμού, τον σύγχρονο κόσμο μας, 2 αποσπάσματα από δοκίμια λογοτεχνικής κριτικής.

Στο Γ' μέρος συγκεντρώνονται βιβλιοπαρουσιάσεις και κριτικά σημειώματα, που έχουν κατά καιρούς δημοσιευτεί για τον Μ.Ι. Μαραθεύτη. Φιλοξενούνται οι απόψεις 17 πνευματικών ανθρώπων με 20 κείμενα. Μερικά από τα ονόματα των πνευματικών

αυτών ανθρώπων είναι: Κύπρος Χρυσάνθης, Θεοκλής Κουγιάλης, Ανδρέας Χριστοφίδης, Γιώργος Μποζώνης, Β.Χ. Χαραλαμπίδης, Νίκος Παναγιώτου, Χρίστος Κολιού, Γιώργος Πετρόπουλος, Κυριάκος Χαραλαμπίδης κ.ά.

Στο Δ' και τελευταίο μέρος παρουσιάζονται απομαγνητοφωνημένες πέντε πρόσφατες, αλλά και παλαιότερων χρόνων συνεντεύξεις που έχει δώσει ο Μ.Ι. Μαραθεύτης.

Στο Επίμετρο δίνεται η ομιλία της Χ.Χ. κατά την τιμητική εκδήλωση για τον Μ.Ι. Μαραθεύτη, που οργάνωσε ο Όμιλος Φίλων Δημοτικής Βιβλιοθήκης Στρόβολου, στις 20 Οκτωβρίου 2011, με θέμα: "Επισημάνσεις και αποστάγματα από το λογοτεχνικό έργο του Μιχαλάκη Ι. Μαραθεύτη".

Το βιβλίο ολοκληρώνεται με το ευρητήριο προσώπων.

Ο Μ.Ι. Μαραθεύτης, έχει αγκαλιάσει όλα τα λογοτεχνικά είδη και δίνει έργα ποιητικά, πεζογραφικά (με νουβέλα, διήγημα και μυθιστόρημα, και για ενήλικες και για παιδιά / έφηβους), θεατρικά, χρονικό – μαρτυρία, λογοτεχνική κριτική, δοκίμια, (κυρίως για τον Αγώνα της ΕΟΚΑ 55-59, για την Παιδεία και την Κοινωνία) και σύνθεση ανθολογιών (ποίησης και πεζογραφίας). Στο ερώτημα από πού αντλεί τη θεματογραφία του ο ίδιος σε συνέντευξή του διευκρινίζει πως: «τα γνωρίσματα που διακρίνουν το λογοτεχνικό μου έργο είναι η χριστιανική θεώρηση των πραγμάτων όσο και ο προσανατολισμός μου προς την ιδέα της προσωπικής και της εθνικής ελευθερίας».

Η Χ.Χ. στα εκτενή κριτικά της κείμενα χαρακτηρίζει τον Μ.Ι. Μαραθεύτη «ακόμητο φρουρό των Θερμοπυλών της πατρίδος, χαλκέντερο πνευματικό εργάτη, σκαπανέα των ελληνικών και πανανθρώπινων ιδεωδών της παιδείας». Τον θεωρεί «πρότυπο καλού καγαθού ανδρός» και μας διαβεβαιώνει ότι αναδεικνύεται σε κάθε κείμενό του ο χαρίεις άνθρωπος του ανθρωποκεντρικού φιλοσοφικού στοχασμού και της οικουμενικής ανθρωπιστικής σκέψης». Για το λογοτεχνικό του έργο το αφιερωμένο στον Αγώνα 1955 – 1959 επισημαίνει τα εξής: «Εκλεκτός αγωνιστής ο ίδιος και υπέρμαχος εραστής της θεάς Ελευθερίας, άναψε τη φλόγα της έμπνευσης του από το θυσιαστήρι της πίστης και τον βωμό της πατρίδας σε προμηθεϊκό πυρσό και άσβεστη δάδα, για να φωτίζουν στις τωρινές και επερχόμενες γενιές τις υποθήκες της έντεχνης αγωνιστικής του κατάθεσης».

Αυτό που σταθερά, διακρίνει και το λογοτεχνικό του έργο, όπως φυσικά όλο το υπόλοιπο, είναι πάντοτε ο άνθρωπος και μάλιστα ο άνθρωπος, ως πρόσωπο. Η Χ.Χ., το τεκμηριώνει με τα εξής: «Έτσι σκιαγραφεί και σμιλεύει μα και χαλκεύει ταυτόχρονα το πνεύμα και την ψυχή του ανθρώπου, που τον θέλει να παλεύει για να μεταμορφωθεί σε αληθινό πρόσωπο».

Η Χ.Χ., μας προτρέπει να αφουγκραστούμε όσο πιο βαθιά μπορούμε τούτη τη γνήσια αυθεντική φωνή του ποιητή, που μας μιλά όχι μόνο για τα μεγάλα ζητήματα αλλά και τα απλά καθημερινά προβλήματα, καθώς με περίσκεψη και στοχαστική διάθεση φιλοσοφεί πάνω σ' αυτά. Για την ποίησή του συμπεραίνει: «Οι σελίδες της λιγιστής αλλά εκλεκτής ποίησής του αναδίδουν το άρωμα τούτης της αφειδώλετης προσφοράς εις οσμήν ευωδίας πνευματικής για τον συνάνθρωπο της υπέρτατης αγάπης».

Για τη γλώσσα που αξιοποιεί στο έργο του η Χ.Χ., εκτιμά ότι είναι: «λαγαρή και καθάρια, που λάμπει με τις αποκρυσταλλώσεις της σαν το διαμάντι στον ήλιο, τραγυοδά, ζωγραφίζοντας «λυρικές πινελιές», ψάλλει με τα «αντίφωνα» μιας βαθιά ρι-

ζωμένης πίστης, που μερικοί τα θεωρούν και τα σημαντικότερα της συλλογής, γνωματεύει μέσα από τα «αποστάγματα» της συσσωρευμένης πείρας και ενός ευαίσθητου φιλοσοφικού ψυχισμού, οδηγώντας τις «πτώσεις» του ανθρώπου στους «αναβαθμούς» των υψηλών ανατάσεων”.

Αν διαβάσουμε το βιβλίο της κας Χατζηπαναγή, σίγουρα θα γνωρίσουμε τον πνευματικό άνθρωπο, που κυρίως είναι γνωστός για το εκπαιδευτικό – παιδαγωγικό, φιλοσοφικό, φιλολογικό και εθνικό του έργο, αλλά θα γνωρίσουμε, επίσης, την πάντοτε ευαίσθητη ψυχή του λογοτέχνη, που εμπνέεται και γράφει τόσο από τον φυσικό υπαρκτό γύρω του κόσμο, όσο και από τον ιδεατό κόσμο των ιδεών και αξιών, τον άνθρωπο που δημιουργεί λογοτεχνικό έργο αξιόλογο, με λαλούσα λογοτεχνικότητα και με ευδιάκριτη παντού τη φιλοσοφική και αγωνιστική του σκέψη.

Δρ ΜΑΡΙΑ ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ

BIBΛΙΑ

Ρούλας Ιωαννίδου-Σταύρου: Εποχές με Χαϊκού, στα Έλληνικά και Ιταλικά, μεταφρασμένα από το Michele Iannelli. Ο μεταφραστής αφιερώνει την μετάφραση στη μνήμη Κύπρου Χρυσάνθη της Κύπρου, του πιο μεγάλου τεχνίτη της γλώσσας του.

Σεβαστή Χαβιαρά-Καραχάλιου: Σελίδες Ιατρικής από την Κόρινθο του 20ού αιώνα.

Δελτίο Ιδρύματος Κορινθιακών Μελετών

Γιώργου Μαυρομαμάτη: Όλβια διδόναι.

Παντελή Στεφάνου: Ανάπαιστο Εξαπτέρυγοι.

Τάκη Σκανάτοβιτς: Το «σημείο» της έκρηξης. Ποίηση.

Αντώνη Δελώνη: 30 χρόνια στο χώρο της Λογοτεχνίας για παιδιά. Ο Εκπαιδευτικός, ο Λογοτέχνης, ο Άνθρωπος.

Θανάση Παπαθανασόπουλου: Άγιος Νεκτάριος, Θεατρικά Σκηνάρια 2010.

Θανάση Παπαθανασόπουλου: Το Ανθισμένο Δέντρο

Χρυσόθεμης Χατζηπαναγή: Το λογοτεχνικό έργο του Μιχ. Μαραθεύτη 2011.

Εθνικής Εταιρείας Ελλήνων λογοτεχνών Κύπρου: Μνήμη Κωστή Παλαμά (εκατό χρόνια από την έκδοση της Φλογέρας του Βασιλιά).

Εθνικής Εταιρείας Ελλήνων λογοτεχνών Κύπρου: Ανθολογία Κυπριακής Ταξιδιωτικής Λογοτεχνίας

Γ. Χατζηκωστή: Για τον μόχθο των άλλων, κρίσεις και σχόλια σε 125 βιβλία κυπρίων, ελλαδικών και ξένων 2011

Γ. Χατζηκωστή: Για τον δικό μου μόχθο, κρίσεις και σχόλια άλλων στα βιβλία μου 2011

Γ. Χατζηκωστή: Η παρουσία της Ιταλικής Γλώσσας στο Ελληνικό Κυπριακό Ιδίωμα 2011

Μιχαλάκη Ι. Μαραθεύτη: Ένας κόσμος που μεταβάλλεται (Δοκίμια 2011)

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Ελληνορθόδοξη Οικογένεια, τεύχος 131 (2011).

Cyprus To Day, Ιανουάριος-Μάρτιος 2011

Θέματα, τεύχος 10 (2011). Αφιερωμένο στον Σόλωνα Μιχαηλίδη.

Σύνδεσμος, Αύγουστος-Σεπτέμβριος-Οκτώβριος-Νοέμβριος 2011

Νέα Εποχή, τεύχος 309, Καλοκαίρι 2011, τεύχος 310, Φθινόπωρο 2011, Αφιέρωμα στον Βασίλη Μιχαηλίδη

Άνευ, τεύχος 41, Καλοκαίρι 2011

Κυπριακή Βιβλιοφιλία: Αφιερώματα: Παπαδιαμάντης και Κύπρος

Ανέμη: Αφιέρωμα στη Μαρία Πυλιώτου

Πειραϊκά Γράμματα, τεύχος 68, Ιούλιος-Αύγουστος-Σεπτέμβριος 2011

Κυπριακή Βιβλιοφιλία, τεύχος 19, Φθινόπωρο 2011. Αφιερώματα στον Οδυσσέα Ελύτη και Κύπρος Ιωάννης Περδίας και Τύπος.

Cyprus to Day, Απρίλιος-Ιούνιος 2011

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ (Συνέχεια)

Άνδρεανή Ήλιοφώτου: <i>Η πολυδιάστατη ποίηση του Τάκη Σκανάτοβιτς</i>	265
Νίκος Ζανόπουλος: <i>Δίπτυχο</i>	267

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ: Παγκόσμια Ήμέρα ποίησης - Λογοτεχνία της Κύπρου στην Ίταλία - Έκδηλωση αφιερωμένη στον Giacomo Leopardi - Έποχές με Χαϊκού, *Stagioni in Chai* - Κυ - Ίωάννης Γ. Θεοχάρης: Έρωτικός Παπαδιαμάντης, ανθολόγηση Χριστόφορος Λιοντάκης - Γεώργιος Καμναρίδης: Παύλου Φ. Ίωαννίδη «Τρίκωμο, τὸ Κεφαλοχώρι τῆς Καρπασίας» - Δρ. Άντης Παναγιώτου Χατζηοδυσσέως: Μάριου - Βύρωνος Ραΐζη «Ἡ Ἀρκαδία στὴν ἀγγλικὴ ποίηση» - Ίωάννης Γ. Θεοχάρης: Γ. Μπαμπινιώτη «Λεξικὸ συνωνύμων καὶ ἀντωνύμων τῆς νέας ἑλληνικῆς γλώσσας» - Σωτηρούλα Γ. Ίωαννίδου: Άννυς Άχειλαρά «Ευοί-Φλόγιστον» - Γιάννης Κορίδης: Γιάννη Άνδρικόπουλου «Στὴν ἀπέναντι ὄχθη» - Σεβαστὴ Χαβιαρά Καραχάλιου: Μιχάλη Δελησάββα, Νικία Λειβαδά «Σταυροφόροι Σταυρωτῆδες καὶ ἡ Δεσποσύνη τῆς Κύπρου» - Δρ. Μαρία Μιχαηλίδου: Άντώνη Δελώνη «30 χρόνια στὸ χῶρο τῆς Λογοτεχνίας γιὰ παιδιὰ», Χρυσόθεμιδος Χατζηπαναγιῆ «Τὸ λογοτεχνικὸ ἔργο τοῦ Μ.Ι. Μαραθεύτη» - Βιβλία - Περιοδικά.

Προσάρτημα: Νίκος Παναγιώτου: Δημιουργοὶ τῶν ὁποίων ἔργα δημοσιεύτηκαν στὴν Πνευματικὴ Κύπρο (1960-2010)

ΠΡΟΣΑΡΤΗΜΑ

ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΙ ΤΩΝ ΟΠΟΙΩΝ ΕΡΓΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΤΗΚΑΝ ΣΤΗΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟ (1960-2010)

Στα πενήντα χρόνια ζωής του περιοδικού Πνευματική Κύπρος πολλοί ήταν εκείνοι που κατέθεσαν την εισφορά τους υπό ποικίλες μορφές (ως πρωτότυπη συγγραφική εργασία, ως μετάφραση, ως αναδημοσίευση, αλλά και ως απεικόνιση εικαστικών ή μουσικών έργων), ώστε να συναπαρτιστούν οι 13316 σελίδες του περιοδικού. Όλοι αυτοί περιλαμβάνονται στον πιο κάτω αλφαβητικό κατάλογο, όπου δίπλα από το όνομα εμφανίζονται με έντονα στοιχεία οι τόμοι (Χρονιές), όπου βρίσκεται δημοσιευμένη η συμβολή του καθενός. Προηγούνται τα ονόματα με ελληνικούς χαρακτήρες – έστω κι αν οι δημιουργοί είναι ξένοι, επειδή έτσι παρουσιάζονται στο περιοδικό - κι ακολουθούν εκείνοι με λατινικούς χαρακτήρες. Στις περιπτώσεις των μεταφράσεων παρατίθενται τα ονόματα τόσο των συγγραφέων των πρωτότυπων έργων όσο και των μεταφραστών.

Προς διευκόλυνση των μελετητών δίνονται στη συνέχεια μερικά στοιχεία (έτος και τεύχη) για τον κάθε ένα από τους πενήντα τόμους. Σημειωτέον ότι το περιοδικό δεν χρησιμοποιεί τον όρο τόμος, αλλά χρονιά. Τα πρώτα 22 χρόνια, ο τόμος (χρονιά) άρχιζε από τον Οκτώβρη και τέλειωνε το Σεπτέμβρη του επομένου έτους. Έτσι, η πρώτη χρονιά (Α΄) άρχιζε τον Οκτώβρη 1960 και τέλειωνε το Σεπτέμβρη 1961 και η εικοστή δεύτερη (ΚΒ΄) κάλυπτε την περίοδο από τον Οκτώβρη 1981 ως το Σεπτέμβρη 1982. Από τη χρονιά ΚΓ (1983) και εξής οι μήνες που καλύπτονται είναι Γενάρης-Δεκέμβρης.

A	1-12 (1960/1961)	ΙΓ	145-156 (1972/1973)
B	13-24 (1961/1962)	ΙΔ	157-168 (1973/1974)
Γ	25-36 (1962/1963)	ΙΕ	169-180 (1974/1975)
Δ	38-48 (1963/1964)	ΙΣΤ	181-192 (1975/1976)
E	49-60 (1964/1965)	ΙΖ	193-204 (1976/1977)
ΣΤ	61-72 (1965/1966)	ΙΗ	205-216 (1977/1978)
Z	73-84 (1966/1967)	ΙΘ	217-228 (1978/1979)
H	85-96 (1967/1968)	K	229-240 (1979/1980)
Θ	97-108 (1968/1969)	KA	241- 251/252 (1980/1981)
I	109-120 (1969/1970)	KB	253/254-262/264 (1981/1982)
IA	121-132 (1970/1971)	KΓ	265-274/276 (1983)
IB	133-144 (1971/1972)	KΔ	277/278-286/288 (1984)

ΚΕ 289/292-298/300 (1985)

ΚΣΤ 301/302-310/312 (1986)

ΚΖ 313/314-321/324 (1987)

ΚΗ 325/326-334/336 (1988)

ΚΘ 337/339-346/348 (1989)

Λ 349/352-359/361 (1990)

ΛΑ 362-364 (1991)

ΛΒ 365-368 (1992)

ΛΓ 369-372 (1993)

ΛΔ 373-376 (1994)

ΛΕ 377-379/380 (1995)

ΛΣΤ 381/382-383/384 (1996)

ΛΖ 385/387 (1997)

ΛΗ 388/390 (1998)

ΛΘ 391-393 (1999)

Μ 394-396 (2000)

ΜΑ 397-399 (2001)

ΜΒ 400-402 (2002)

ΜΓ 403-405 (2003)

ΜΔ 406-408 (2004)

ΜΕ 409-411 (2005)

ΜΣΤ 412-414 (2006)

ΜΖ 415-417 (2007)

ΜΗ 418-420 (2008)

ΜΘ 421-423 (2009)

Ν 424-426 (2010)

Αβέρωφ, Γεώργιος Γ
Αβρααμίδου, Μ. Θ, ΙΒ, ΙΖ, ΙΗ
Αγαθίας ο Σχολαστικός Θ
Αγγελίδης, Γ.Χ. Ι
Αγγελίδης, Ηρακλής Ν. Γ, Ι, ΙΗ,
ΚΓ, ΚΔ, ΚΕ, ΚΣΤ
Αγγελίδου, Κλαίρη ΣΤ, Ζ, Η, Θ, ΙΑ,
ΙΒ, ΙΓ, ΙΣΤ, ΚΔ, ΚΣΤ, ΚΗ, ΛΒ,
ΛΔ, ΛΕ
Αγγελίδου, Μαρία ΙΓ, ΙΔ
Αγγελίδου, Χρ. Β
Αγγελουπούλου, Βιτώ ΚΕ
Αγιορείτης, Κυριακός ΜΣΤ
Άγνωστος ΙΑ
Άγρας, Τέλλος ΣΤ
Αγριδιώτου, Λυγία Η
Αδαμίδης, Αδάμος ΚΣΤ, ΚΖ, ΚΗ
Αδαμίδης, Πάνος ΣΤ
Αδάμου, Ηλιάδα ΜΘ, Ν
Αθάνας, Γεώργιος ΙΕ, ΙΣΤ, ΙΖ, ΙΘ,
ΚΖ
Αθανασάκης, Απόστολος ΙΒ, ΜΑ
Αθανασιάδης, Νίκος ΙΣΤ
Αθανασιάδης, Τάσος ΙΣΤ, ΚΓ
Αθανασόπουλος, Ιωάννης Κ. ΣΤ
Αθανασούλης, Κρίτων Β, Ε, Ζ, ΙΔ,
ΙΗ
Αθηναίου, Λίζα Β
Αισχύλος Ι, ΚΣΤ
Ακρίτας, Λουκής Ε
Αλεξανδράκης, Αλέξανδρος Δ. Η,
ΙΑ
Αλεξανδράκης, Μενέλαος Δ. Ε, ΣΤ,
Ζ, Θ, Ι, ΙΑ
Αλεξίου, Έλλη ΙΣΤ
Αλιθέρης, Γλαύκος Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ,
Η, ΙΓ

Αλκαίος ΚΔ
Αλκαίος Μεσσήμιος Ι
Αλκμάν Ι, ΚΣΤ
Αμάνης, Α. Α
Αμαριώτου, Μαρία ΙΓ
Αμίλκας, Γ. Β
Αναγνωστόπουλος, Γεώργιος ΜΒ,
ΜΓ
Αναγνωστόπουλος, Δ. ΚΖ
Αναγνώστου, Γιώργος ΜΔ, ΜΕ,
ΜΣΤ, ΜΖ, ΜΗ, ΜΘ
Αναστασάκος, Σέφης ΛΣΤ
Αναστασόπουλος, Κ. ΚΔ
Ανδρικόπουλος, Γιάννης ΜΣΤ, ΜΖ,
ΜΗ, ΜΘ, Ν
Ανδριώτης, Νικόλαος ΙΔ
Ανεζίνη-Λεράκη, Γεωργία ΚΕ
Ανθίας, Τεύκρος ΚΓ
Άντζακα, Σοφία ΚΓ
Αντίπατρος Θεσσαλονικεύς Ι
Αντρέου, Αντρέας Ι
Αντωνιάδης, Ανδρέας Δ, Ε, ΣΤ, Ζ,
Ι, ΙΑ, ΙΗ
Αντωνιάδης, Γλαύκος ΚΓ, ΚΔ, ΛΓ,
ΛΖ, ΛΘ, Μ, ΜΓ, ΜΔ, ΜΕ, ΜΣΤ,
ΜΖ, ΜΗ, ΜΘ, Ν
Αντωνιάδης, Ι.Δ. Ι, ΙΒ, Κ
Αντωνιάδης, Κώστας Ν. Δ, ΣΤ, Ι,
ΙΑ, ΙΒ, ΙΔ
Αντωνίου-Ρούσου Νάγια ΣΤ, Ζ, Η,
Ι, ΚΒ, ΛΔ
Ανύτη Μυτιληναία Ι
Ανώνυμος Θ
Απανωμεριτάκης, Κώστας Η
Απέργης, Παντελής ΛΘ, Μ, ΜΑ
Αποστολάκης, Σταμάτης Απ. Ν
Αποστολάτος, Μάκης Ν

Αποστολίδης, Ανδρέας ΚΑ
 Αποστολίδης, Ηρακλής Α, ΙΒ
 Αποστολίδης, Ρένος Ηρ. ΙΒ
 Αποστολίδου, Έλενα ΚΓ
 Αποστολόπουλος, Χρήστος Β. ΜΒ
 Αποστολοπούλου, Μαρία ΙΣΤ
 Αρβανιτάκης, Γιώργος Α, Θ, ΛΗ
 Αρβανίτης, Ι.Μ. Γ
 Αρβανίτης, Ν. ΚΗ
 Αργεντάριος, Μάρκος Ι
 Αριστοδήμου, Γιάννης ΙΘ
 Αριστοδήμου, Θεοχάρης ΜΘ, Ν
 Αριστοτέλης Ι
 Αριστοτέλους, Τάσος ΚΑ, ΚΒ, ΚΕ,
 ΚΗ, ΛΗ, ΛΘ, Μ, ΜΑ, ΜΒ, ΜΓ,
 ΜΕ, ΜΖ, Ν
 Αρίφρων ΚΕ
 Αρνόκουρου- Κερεσετετζή, Υβόννη
 ΜΣΤ, ΜΖ, ΜΗ, ΜΘ
 Αρότης, Σπύρος Κ. Ζ, Η
 Αρρεόλα, Χουάν Χοσέ ΙΣΤ
 Αρτεμάκης, Στέλιος Ι. ΙΣΤ
 Αρχίας Ι
 Αρχίλοχος ΚΔ
 Ασημακόπουλος, Κώστας ΙΣΤ, Μ,
 ΜΣΤ, ΜΘ, Ν
 Ασκληπιάδης Σάμιος Ι, ΙΔ
 Ατακτίδου, Μαρία ΙΖ
 Αυγουστής, Ντίνος ΜΘ, Ν
 Αυξεντίου, Εύη ΜΔ, ΜΕ, ΜΖ
 Αχιλλέως, Σάββας Γ, ΛΕ, ΜΑ, ΜΓ
 Β., Ε. Α
 Βάγης, Πολύγνωτος ΕΒαζιντάρης,
 Αντώνης ΜΣΤ, ΜΖ, ΜΗ, ΜΘ
 Βαϊάνος, Μάριος Η
 Βακχυλίδης ΚΣΤ
 Βαλδασερίδης, Παύλος Β, ΙΓ
 Βαλέτας, Γιώργος Θ, ΙΣΤ, ΚΑ
 Βαλέτας, Κώστας Γ, ΣΤ, Ζ, Η, Θ, Ι,
 ΙΑ, ΙΒ, ΙΓ, ΚΑ
 Βαλιούλης, Στέργιος Ζ
 Βαρβούνης, Μανώλης Γ. ΛΓ, Ν
 Βάρναλης, Κώστας ΙΕ
 Βασιλειάδης, Χριστόδουλος ΛΓ
 Βασιλείου, Αλέκος ΚΘ
 Βασιλείου, Ανδρούλα ΛΗ
 Βασιλείου, Ιωάννης ΙΣΤ, ΙΘ
 Βασιλείου, Κώστας Θ, Ι, ΙΑ, ΙΒ, ΙΓ,
 ΙΔ, ΙΕ, ΙΖ
 Βαφόπουλος, Γ. Θ. ΙΔ, ΙΕ, ΙΣΤ, ΙΖ,
 ΙΗ, ΚΒ
 Βελάζης, Γιάννης ΜΕ
 Βενέζης, Ηλίας Η
 Βενιζέλος, Ελευθέριος Α
 Βέργη, Βιοργινία ΜΕ
 Βίκης, Π. Γ
 Βικοπούλου, Ερμιόνη ΜΑ, ΜΕ, ΜΖ
 Βιολάρη-Ιακωβίδου Μαρούλα Β,
 ΛΖ, ΛΗ, ΛΘ, Μ, ΜΑ, ΜΒ
 Βιολάρης, Γλαύκος Π. Β, Γ, Δ, Θ,
 ΛΗ, ΜΣΤ
 Βίων ΙΔ, ΚΕ
 Βλάχου-Καράμβαλη, Μαριάννα ΜΗ
 Βογιατζή- Χαραλάμπη, Ειρήνη ΛΔ
 Βόκοβιτς, Ν. Γ
 Βορεάδης, Άγης Ζ, Η, Θ, Ι, ΙΑ, ΙΒ,
 ΙΕ
 Βοσκός, Ανδρέας ΜΗ
 Βοσνιάκωφ, Ντ. Κ. Ε
 Βότση, Όλγα Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ι,
 ΙΘ, ΚΣΤ
 Βότση, Στέλιος Α, Β
 Βουρβέρης, Κωνσταντίνος Ι. ΙΒ

Βράχα, Μαρία Φρ. Θ, Ι
Βράχας, Ιωάννης Κ, ΚΕ
Βράχας, Φρίξος Α, Β, Γ, Δ, Ε, Η, Θ,
Ι, ΙΑ, ΙΕ, ΙΖ, ΚΑ, ΚΘ, Λ, ΛΑ
Βρεττάκος, Νικηφόρος ΙΒ, ΚΑ, Λ

Γαβριηλίδης, Ανδρέας Σ. Α
Γαβριηλίδου-Ζαφείρη, Βέρα Β, Γ
Γαλάζη, Πίτσα Ε, Η, Θ
Γαλανός, Γιάννης ΛΓ
Γαρυφαλάκη- Νικολάου, Λίνα ΛΕ,
Μ, ΜΑ
Γενακρίτου, Ήρα Κ, ΚΑ, ΚΒ, ΚΓ
Γεραλής, Γιώργος Γ
Γεωρβασάκης, Γιώργης Η
Γεωργής, Γιώργος ΛΑ
Γεωργιάδης, Κλεάνθης Α
Γεωργιάδης- Κυπρολέων, Ανδρέας
Α, Β, Γ, Θ, ΙΒ, ΙΓ, ΙΔ, Κ, ΚΔ
Γεωργιάδης, Κώστας ΙΗ, ΙΘ, ΚΔ
Γεωργιάδης, Πεύκιος ΜΕ
Γεωργιάδου, Ανδρούλα Ν
Γεωργιάδου, Λούλα Κ. Δ, Η
Γεωργιάδου, Πόλα ΙΑ
Γεωργιάδου-Λαμπίρη, Ηρώ ΣΤ, Θ, ΙΘ
Γεώργιος, επίσκοπος Νικαίας ΙΖ
Γεωργίου, Α. Α
Γεωργίου, Κλάρα ΙΘ
Γεωργοπούλου-Μπακονικόλα, Χα-
ρούλα ΚΓ, ΛΘ
Γεωργουσόπουλος, Κώστας ΛΖ
Γιαγκουλλή, Αγάθη Μ, ΜΖ
Γιαγκουλλή, Χριστούλα ΙΓ, ΙΔ, ΙΣΤ,
ΙΖ, ΙΘ, ΚΘ, ΛΘ, Μ
Γιαγκουλλής, Κωνσταντίνος Γ. Θ,
ΙΑ, ΙΘ, ΚΑ, ΚΕ, ΚΣΤ, ΚΗ, ΚΘ,
ΛΒ, ΛΓ

Γιάκομπσον, Ρόμαν ΙΖ
Γιάκος, Δημήτρης Α, Β, Γ, Δ, Ε, Η,
Θ, ΙΑ, ΙΓ, ΙΣΤ, ΙΘ, ΚΑ, ΚΔ, ΚΕ,
ΚΣΤ, ΚΘ, ΛΑ
Γιαλλουρίδης, Κωνσταντίνος ΛΗ
Γιάλουκας, Κωνσταντίνος Γ. ΜΗ,
ΜΘ, Ν
Γιαλουράκης, Μανώλης ΙΒ, ΙΣΤ, ΙΘ
Γιαννάκη-Παπαστυλιανού, Κατίνα
ΛΓ, ΛΕ, ΛΣΤ, Μ, ΜΑ, ΜΔ,
ΜΣΤ, ΜΗ, ΜΘ, Ν
Γιαννίδης, Λευτέρης ΚΒ
Γιασεμίδου-Κάτζη, Μαρούλα Ι, Ν
Γιορνάς, Γ. ΚΖ
Γιορνάς, Ο. ΚΗ
Γιοφύλλης, Φώτος Β
Γιωργαλλίδης, Κώστας Γ, Ζ, Η, ΙΑ,
ΙΒ, ΙΔ, ΙΕ, ΙΣΤ, ΙΘ, ΚΑ, ΚΗ,
ΛΕ, ΜΣΤ, ΜΖ, ΜΗ, ΜΘ, Ν
Γκάλμπε, Χοζέ Λουΐς ΙΣΤ
Γκαστών, Γεώργιος Σ. ΙΖ, ΙΗ
Γκέτσιεφ, Στέφαν ΣΤ
Γκοσιόπουλος, Τάκης ΙΔ, ΙΖ
Γκότοβος, Αθανάσιος Ν. Λ
Γκότσης, Δημήτρης ΛΑ
Γκρόσλυ-Χόλλαντ, Κέβιν ΚΑ, ΚΓ
Γλέζος, Πέτρος Β, ΣΤ, ΙΑ, ΙΔ, ΙΕ,
ΙΘ, ΚΕ
Γληνός, Γιώργος ΣΤ
Γουλιμή, Άλκη Κ, ΚΕ
Γράβαρη-Πρέκα, Αλέκα ΙΣΤ, ΙΘ,
ΚΒ
Γρηγόρης, Γ. Β
Γρηγόριος, αρχιεπίσκοπος Θυατεί-
ρων και Μεγάλης Βρετανίας ΜΒ
Γρουπάρης, Ιωάννης ΚΣΤ

Δαβίδ, προφητάναξ ΚΑ, ΚΕ
 Δάινερ, Γ. ΙΔ
 Δαλμάτη, Μαργαρίτα Α, Β, Γ, Ε, Ζ,
 Η, Θ, ΙΖ, Κ, ΛΑ
 Δαμιανάκη, Χρύσα Ν
 Δαμιανού-Παπαδοπούλου, Γιόλα
 ΚΓ, ΚΣΤ, ΜΑ, ΜΒ
 Δαμούλη- Φίλια, Ευαγγελία Ν
 Δαφέριμου, Δημήτρης Γ. Η
 Δάφνης, Ανδρέας ΜΖ, Ν
 Δεδούση, Ασημίνα ΜΔ
 Δεκαβάλλες, Αντώνης ΙΣΤ, ΚΔ
 Δεληγιάνη-Αναστασιάδη, Γεωργία ΙΘ
 Δέλιος, Γ. ΙΔ
 Δέλφης, Φοίβος Ε, ΣΤ, Ζ, Η, Θ, Ι,
 ΙΑ, ΙΒ, ΙΘ, ΚΑ, ΛΘ, ΜΑ
 Δελώνης, Αντώνης Θ, Ι, ΙΓ, ΛΘ, Μ,
 ΜΑ, ΜΒ, ΜΓ, ΜΕ, ΜΗ
 Δεμερτζής, Κωνσταντίνος Π. ΙΗ, ΙΘ
 Δετζώρτζης, Νάσος Δ
 Δημάκης, Μηνάς ΙΔ, ΙΣΤ
 Δημαράς, Κ.Θ. ΙΣΤ
 Δημητρακόπουλος, Φώτης ΛΑ
 Δημητριάδης, Ανδρέας Δ. ΚΒ
 Δημητριάδης, Δημ. Μ. Γ, ΚΓ, ΚΔ
 Δημητριάδης, Λέλλος ΛΣΤ
 Δημητρίου Άγγελος ΚΗ, ΚΘ
 Δημητρίου, Ανδρέας ΛΑ, ΛΣΤ
 Δημητρίου, Ανδρέας ΜΗ
 Δημητρίου, Κ. Ε
 Δημητρίου, Ναδίνα Θ, ΚΘ, ΛΗ
 Δημητρίου, Νίκος Γ. Η
 Δημητρίου- Σεβέρη, Ρίτα Ι, ΜΑ
 Δήμου, Δημήτρης Γ. ΛΔ, ΛΕ, ΛΖ,
 ΛΘ, Μ, ΜΑ, ΜΒ
 Δημούλης, Στέργιος ΚΓ, ΚΕ, ΚΖ,
 ΚΗ, ΛΑ

Διακογιάννης, Θεοδόσης ΜΣΤ
 Διαμαντής, Αδαμάντιος Β, Ζ, Ι, ΙΓ
 Δίκαιος, Νίκος ΙΖ, ΚΓ
 Δίκαιος, Χαρίλαος Ε
 Δόξας, Τάκης Α, Β, Δ, Ε, ΙΒ
 Δούκαρης, Δημήτρης ΚΑ
 Δούντας, Μιχάλης ΙΣΤ, ΙΖ, ΙΗ
 Δραγούμης, Ίων Γ
 Δράκος, Κώστας Θ
 Δρουσιώτης, Πυθαγόρας Ν. Α, Β, Δ,
 Ζ, Η, Θ, Ι, ΙΒ, ΙΓ, ΙΔ, ΙΗ, ΙΘ,
 ΚΑ
 Δυμιώτης, Νίκος Β, Ε, ΛΑ, ΛΒ, ΛΓ,
 ΛΔ

Εγγλεζάκης, Βενέδικτος ΙΖ, Κ
 Εγγονόπουλος, Νίκος Β
 Είκοση, Μαρία Γ
 Ειρήνη, πριγκίπισσα της Ελλάδας Γ
 Ελευθερίου, Χρυστάλλα ΜΘ
 Έλιнос, Ανδρέας ΜΖ
 Εμφιετζής, Γ. Θ
 Έξαρχος, Αχιλλέας Γ
 Επαμεινώνδας, Σπύρος ΙΕ, ΙΗ, ΙΘ,
 Κ, ΚΕ
 Ερωτοκρίτου, Ηρακλής ΜΕ, ΜΣΤ,
 Ν
 Ευαγγελίδης Κωνσταντίνος ΚΣΤ
 Ευαγγελίδης, Δημήτριος Σ. Η, ΚΒ,
 ΚΕ, ΚΣΤ, ΚΘ, Λ, ΛΒ, ΛΣΤ
 Ευαγγελίδης, Στέφανος Δ. ΛΕ, ΛΣΤ
 Ευαγγελίδης, Σωκράτης Ε
 Ευαγγέλου, Ιάσων ΙΒ, ΙΓ, ΙΔ, ΙΖ,
 ΛΓ, ΛΖ, Μ, ΜΑ, ΜΒ, ΜΣΤ
 Ευγενίου, Αντωνάκης Α, Γ, ΛΕ,
 ΛΘ, Μ, ΜΑ, ΜΒ, ΜΔ
 Ευγενίου, Ελευθέριος ΛΗ

Ευδόκας, Τάκης Α
Ευελπίδης, Χρήστος Α
Ευελπίδης, Χρυσός Α
Ευθυβούλου, Δ.Μ. Α
Ευθυβούλου, Λώνιας Α, Γ
Ευθυμίου, Χαράλαμπος ΚΕ
Ευθυμίου, Χρήστος ΛΣΤ, ΛΘ, Μ,
ΜΒ, ΜΓ, ΜΔ, ΜΕ
Ευριπίδης ΙΔ, ΚΕ
Ευσταθίου, Ζήνων Μ. Ι, ΚΖ

Ζάγκαγιατς, Μίλε ΙΒ
Ζαγκλιβερινός, Πέτρος ΜΕ
Ζαδές, Δημοσθένης ΙΓ, ΙΔ, ΙΕ, ΙΘ,
ΚΔ, ΚΗ, ΚΘ, ΛΣΤ
Ζακχαίος, Σώτος ΙΕ
Ζαμάγιας, Κωνσταντίνος ΛΣΤ
Ζαννέτος, Ζήνων ΛΔ
Ζανόπουλος, Νίκος ΜΗ
Ζάππας, Τάσος ΙΘ
Ζαφείρης, Γ. Β, Γ
Ζαχαράκις, Χρήστος Κ
Ζαχαριάδης, Πέτρος Δ. ΛΗ
Ζαχαριάδης, Τ. Ε
Ζαχαρίου, Ανδρέας ΛΗ
Ζάχος, Πωλ ΚΕ
Ζέλιου- Μαστοροκώστα, Ερατώ ΛΓ,
ΛΔ, ΛΕ, ΛΣΤ
Ζευγώλη-Γλέζου, Διαλεκτή Ε, ΣΤ, Η
Ζήρας, Αλέξης ΛΑ
Ζιτσαία, Χρυσάνθη Β, Ζ, Θ, Ι, ΙΑ,
ΙΒ, ΙΓ, ΙΖ, ΙΗ, Κ, ΚΑ, ΚΓ, ΚΕ,
ΚΗ, ΚΘ, ΛΔ
Ζόλδερ, Ανθούλα ΙΣΤ
Ζορμπάς, Απόστολος Ε, ΙΒ, ΚΑ,
ΚΣΤ, ΚΗ
Ζυμπουλάκης, Στέφανος ΙΑ, ΚΕ,

ΜΓ
Ζωγράφος, Ν. Γ
Ζώρας, Γεώργιος Θ. ΙΣΤ

Ηλιάδης, Ηλίας ΙΔ
Ηλιόπουλος, Σπύρος ΚΗ
Ηλιοφώτου, Ανδρεανή ΙΒ, ΙΓ, ΛΘ,
Μ, ΜΑ, ΜΒ, ΜΓ, ΜΔ, ΜΕ,
ΜΣΤ, ΜΖ, ΜΗ, ΜΘ, Ν
Ηρακλείδου, Ήρα ΙΘ
Ησαΐα, Νανά ΙΣΤ
Ησίοδος Ζ, Ι

Θέμελης, Γ. ΙΔ
Θεμιστοκλέους, Μαρία Κ. ΙΘ
Θεμιστοκλέους, Νίκος Γ
Θέογνις Ι
Θεοδούλου, Γιώργος Α
Θεοδούλου, Δώρος ΙΒ, ΙΣΤ, ΙΖ, ΛΘ,
ΜΑ
Θεοδωρακόπουλος, Ιωάννης Ν. Α
Θεοδωρίδης Συρακόσιος Ι
Θεόκριτος Ι, ΙΔ
Θεοδοκάς, Γιώργος Α, Β, Δ
Θεοφυλάκτου, Άννα ΜΑ, ΜΕ, ΜΖ
Θεοφυλάκτου, Παντελής ΙΣΤ, ΙΖ
Θεοχάρης, Αγησίλαος Ρ. ΙΖ
Θεοχάρης, Ιωάννης Γ. ΣΤ, Κ, ΚΑ,
ΚΔ, ΚΖ, ΚΗ, ΚΘ, ΛΓ, ΛΕ, ΛΘ,
ΜΒ
Θεοχαρίδης, Ιωάννης Η
Θεοχαρίδου, Αίγλη Ε
Θεοχαρίδου, Ιάνθη Βλέπε Λυκούρ-
γου-Θεοχαρίδου, Ιάνθη
Θεοχάρους, Θέμις Κ, ΚΑ, ΚΔ, ΚΕ,
ΚΣΤ, ΚΖ, ΚΗ, ΛΓ, ΛΕ, ΛΣΤ,
ΛΖ, ΛΗ, ΛΘ, Μ, ΜΒ, ΜΕ

Θουκυδίδης Α
Θρακιώτης, Κώστας Α
Θωμά, Χρυστάλλα Λ, ΛΓ
Θωμάς, Ανδρέας Γ. ΙΓ, ΙΔ, ΙΕ, ΙΣΤ,
ΙΖ, ΙΘ, Λ

Ιακωβίδης, Μίμης Δ, Ε, ΣΤ, Ζ, Η, Θ,
Ι, ΙΑ, ΙΒ, ΙΓ, ΙΔ, ΙΕ, ΙΣΤ, ΙΗ, ΛΒ,
ΛΓ, ΛΔ, ΛΣΤ, ΛΖ, ΛΘ, ΜΑ, ΜΒ,
ΜΓ, ΜΔ, ΜΕ, ΜΣΤ, ΜΖ, ΜΘ

Ιακωβίδου, Λιλή ΙΣΤ

Ιακώβου, Ανδρέας Β, ΙΕ, ΙΘ

Ιεροκηπιώτης, Κώστας ΚΔ, ΚΣΤ,
ΚΖ, Λ

Ιωακείμ, Ζαχαρίας ΛΣΤ

Ιωαννίδης, Α. Ε

Ιωαννίδης, Βίκτωρ Γ

Ιωαννίδης, Γεώργιος Κ. ΙΔ, ΙΕ, ΙΣΤ,
ΙΖ, ΙΗ, Κ, ΚΑ, ΚΒ, ΚΔ, ΚΣΤ,
ΚΗ, ΚΘ, ΛΓ, ΛΗ

Ιωαννίδης, Γεώργιος Ξ. ΙΖ, ΙΘ

Ιωαννίδης, Γιάννης Π. ΜΕ, ΜΣΤ,
ΜΘ, Ν

Ιωαννίδης, Κλείτος Ζ, Κ, ΚΑ, ΚΒ,
ΚΣΤ

Ιωαννίδης, Κώστας Δ. Θ

Ιωαννίδης, Πάνος Α, Δ, ΣΤ, Ζ, Η, Ι

Ιωαννίδης, Πάνος Κλ. Α

Ιωαννίδης, Πετράκης Μ. ΣΤ

Ιωαννίδης, Στέφανος Β

Ιωαννίδου-Σταύρου, Ρούλα ΛΑ, ΛΓ,
ΛΕ, ΛΣΤ, ΛΖ, ΛΘ, Μ, ΜΑ, ΜΒ,
ΜΓ

Ιωαννίδου, Καλομοίρα Ο. ΜΓ

Ιωαννίδου-Αδαμίδου, Ειρένα Α, Η,
Θ, ΙΕ, ΙΣΤ, ΚΔ, ΚΣΤ, ΜΣΤ

Ιωαννίδου, Σωτηρούλα Γ. Βλέπε

Παλαντζή- Ιωαννίδου, Σωτηρούλα

Ιωάννου, Γιάννης ΚΣΤ, ΚΖ, ΛΑ

Ιωάννου, Κώστας ΛΣΤ

Ιωάννου, Μαρία Π. Ε, Θ, ΙΕ

Ιωάννου, Νίκος ΛΣΤ

Ιώβ Β

Ιωσηφίδης, Ιωσηφ ΜΕ

Καβάφης, Κ.Π. Α

Καδή, Χρυστάλλα ΜΒ

Καζαντζάκη, Ελένη Δ, Ε

Καζαντζάκης, Νίκος Δ, ΙΣΤ

Κάζινος, Γιώργος ΚΓ

Κακογιάννης, Χρύσανθος Θ

Κακολής, Παντελής Ι, ΙΑ, ΙΒ, ΙΗ, Κ,
ΚΒ

Κάκουρου-Χρόνη, Γεωργία Λ

Καλένης, Γ. ΙΗ

Καλησπέρας, Νίκος Χρ. ΙΣΤ

Καλλέγιας, Γιώργος ΛΘ, ΜΑ, ΜΓ,
ΜΗ

Καλλής, Νίκος ΛΔ

Καλλίνος ΚΓ

Καλλιστράτου, Ελένη Α. Θ

Καλογήρου, Αντώνιος Γ. ΙΖ

Καλογήρου, Γεωργία Λ

Καλομενόπουλος, Γιώργης Η

Καλομοίρης, Μανώλης Η, ΙΓ

Καλφιώτης, Σταύρος ΙΘ, ΚΑ, ΚΒ

Καμέρης, Χρήστος Γ, Δ, Ε

Καμηλλέρη, Σπύρος Μ. ΙΣΤ

Καμιναρά, Χρυσάνθη ΙΑ

Καμιναρίδης, Γεώργιος Σ. Α, ΜΓ,
ΜΗ, ΜΘ, Ν

Κανακάκης, Ιωάννης Η

Κανελλόπουλος, Παναγιώτης ΙΒ,
ΙΣΤ, ΙΖ, ΚΖ

Κάνθος, Θεόδωτος Α

Κάνθος, Τηλέμαχος **A, I, ΚΓ, ΛΒ, ΛΕ**
Κανικλίδης, Νικηφόρος **ΚΗ**
Καννάουρος, Ανδρέας **ΛΗ**
Καπαρής, Σόλων **ΙΕ**
Καπίτων **Ι**
Καραβίας, Πάνος **ΙΣΤ**
Καραβία-Χατζοπούλου, Λεία **A, B, ΚΕ**
Καράγιωργας, Παύλος **ΛΘ**
Καραγιώργη, Καλλιόπη **Z**
Καραγιώργη, Νίκη **ΜΕ**
Καραγιώργης, Ανδρέας **Γ. Κ, ΚΒ, ΚΕ**
Καραγιώργης, Βάσος **Γ, Δ, Ε, Η, ΙΔ, ΙΖ, Κ**
Καραγιώργης, Δημήτρης **N**
Καραγιώργης, Ευαγόρας **ΛΕ**
Καραγιώργης, Χριστάκης **ΚΒ, ΚΓ**
Καραϊσκάκη, Σίτσα **ΙΒ**
Καράμβαλης, Δημήτρης **Ι. ΛΗ, ΛΘ, ΜΗ**
Καρανίκας, Κίμων **ΚΘ, Λ**
Καραντώνης, Ανδρέας **ΙΣΤ, ΙΗ, ΙΘ, ΛΑ**
Καραπατάκης, Νίκος **ΣΤ, Θ, Ι**
Καρασάββας, **Γ. Α**
Καραφωτιάς, **Γ. Ε, ΣΤ**
Καρβέλη, Δέσπω **ΛΘ**
Καργάκος, Σαράντος **Ι. ΜΖ**
Καρέλλη, Ζωή **Β, Η, ΙΕ, ΙΣΤ, ΙΖ**
Καρζής, Λίνος **Δ, Ε**
Καρθαίου, Ρένα **Ε, ΙΗ**
Κάρμιος, Χρήστος **A, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ, ΚΕ, ΚΘ, Λ, ΛΒ, ΛΖ**
Κάρτερ, Γιώργος **N. Ι, ΙΔ**
Καρυδάς, Θεοδόσης **ΜΑ**

Καρυκίδης, Μιχάλης **A. ΜΒ, ΜΓ, ΜΔ, Ν**
Καρυτινού, Στ. (Ρουθ) **Ε**
Καρυωτάκης, Κ.Γ. **Γ, ΙΕ**
Κάσδαγλη, Ελένη **Ι. ΜΕ, ΜΖ**
Κάσδαγλη, Λίνα **ΚΔ**
Κασιμάτης, Γρηγόρης **ΙΣΤ, ΙΘ**
Κασουλίδης, Γλαύκος **Ι. Β, ΛΓ**
Κατσαλίδας, **N. ΛΓ**
Κατσαμπάς, Χριστάκης **ΙΔ, ΙΖ, ΚΔ, ΛΗ**
Κατσελλή, Ρήνα **Γ, Δ, ΙΔ**
Κατσελλής, Στέλιος **ΚΑ, ΚΓ**
Κατσιγιάννης, Χρήστος **ΛΕ**
Κατσικάδη, Νίκη Μιχ. **ΛΘ**
Κατσίκη- Γκίβαλου, Άντα **ΜΘ**
Κατσογιάννης, Ηλίας **Π. Β**
Κατσούρη, Ντίνα **Βλέπε Παριάση-Κατσούρη, Ντίνα**
Κατσούρης, Γιάννης **Λ, ΛΗ**
Κατσώνης, Κώστας **Ι, ΙΓ, ΙΖ, ΜΔ, ΜΖ**
Καχατάκη, Ειρήνη **ΛΘ**
Κελεσίδου-Γαλανού, Άννα **ΚΓ**
Κελίρης, Χριστόφορος **Κ. ΙΒ, Ν**
Κερασιώτου, Ξένη **Κ**
Κέττηρος, Σπύρος **ΚΗ**
Κεφάλια, Σόφη **ΚΔ**
Κεχαγιόγλου, Γιώργος **ΛΓ**
Κηπιάδης, Γεώργιος **Ι. ΙΑ**
Κιλέ, Μαρία **ΙΗ**
Κινάνης, Αλέξανδρος **ΛΑ, ΛΓ**
Κισσονέργης, Ιωάννης **Γ**
Κιτρομηλίδης, Γιώργος **ΙΗ, ΛΖ, ΛΗ, ΛΘ, ΜΒ, ΜΓ, ΜΔ, ΜΗ**
Κιτρομηλίδης, Μίχης **Β**
Κιτρομηλίδης, Πασχάλης **Θ, ΙΑ, ΛΔ**

Κλεάνθους, Κώστας Α
Κληρίδης, Γλαύκος ΛΣΤ, ΛΘ
Κληρίδης, Λεύκος Α, ΛΣΤ, ΛΘ,
ΜΣΤ
Κληρίδης, Νέαρχος Α, Β, Γ, Ε, ΣΤ,
Η, Θ, ΙΕ, ΚΒ
Κληρίδης, Φοίβος Α, ΛΒ, ΛΘ, Μ,
ΜΑ, ΜΒ, ΜΓ, ΜΕ
Κλιάφα, Μαρούλα Κ, ΚΕ
Κοζάκου-Μαρκουλή, Ερατώ ΙΣΤ
Κοιρανίδης, Στέλιος Α
Κοκκινέλης, Παναγιώτης ΛΗ
Κοκκίνης, Σπ. Β
Κόκκινος, Δημοσθένης Γ. Β, ΙΔ, ΙΗ
Κοκκινόφτας, Κωστής ΜΓ, ΜΣΤ
Κοκόροβιτς, Κωστής Γ, Δ, ΚΔ
Κολάργιος, Χρίστος ΜΘ, Ν
Κολιός, Χρίστος Ι. Θ, Ι, ΙΑ, ΙΖ, ΙΘ,
ΚΑ
Κολιού, Ιωάννα ΙΖ
Κολώτας, Φρίξος ΛΑ
Κόντης, Δ. Α
Κοντιάδου, Ελένη ΚΔ
Κόντογλου, Φώτης Α
Κοντού, Νανά Π. Δ, Ε, ΣΤ, Ι
Κορέλας, Χρήστος ΜΖ
Κόρφης, Τάσος Β, Ε
Κορφιώτου, Βέρα ΙΔ, ΙΣΤ, ΚΓ, ΛΕ,
Μ, ΜΑ, ΜΓ, ΜΔ, ΜΕ, ΜΖ, ΜΗ,
Ν
Κορωνάκис, Κ. Η
Κορώνης, Μ. Ι
Κόσμος Ε. Γ
Κοστ, Μπερνάρ ΚΓ
Κοτζαμάνης, Παναγιώτης Ζ
Κοτζιάς, Αλέξανδρος Β
Κοτζιούλας, Γ. Β

Κότσιρας, Γιώργης ΚΓ
Κοτσώνης, Άγγελος ΙΘ, ΚΣΤ
Κοτσώνης, Γιώργος Δ
Κούβελας, Γ.Δ. ΜΕ, ΜΖ, Ν
Κουγιάλης, Θεοκλής Β, Η, ΚΑ, ΚΒ,
ΚΓ, ΚΕ, ΚΘ, ΛΓ, ΜΒ
Κουδουνάρης, Αριστείδης ΚΣΤ,
ΚΗ, ΚΘ, ΛΗ
Κουκούλας, Λέων Ζ
Κούλας, Δημήτρης Α
Κουλούρης, Χρήστος Ν. ΙΣΤ
Κούμα, Γεωργία Μ
Κουμίδου- Ερέλ, Ρέα ΚΣΤ, ΚΗ,
ΛΑ
Κουμουλής, Α.Μ. Α, Η
Κουμπαρίδου, Αναστασία ΛΖ
Κούνιος, Ανδρέας ΜΔ
Κουππάρη-Πανοπούλου, Γεωργία
ΜΒ, ΜΓ, ΝΓ
Κουρμούλης, Γεώργιος ΙΔ
Κούρος, Ανδρέας Α, Β, ΙΣΤ
Κουρτέλλας, Ανδρέας ΜΑ
Κούση Παπαδάκη, Πόπη ΙΘ
Κούτλουκα, Μαρία Ε. ΚΣΤ
Κουτσάκος, Ιωάννης Γ. Α, Β, Γ, Δ,
Ε, ΣΤ, Ζ, Η
Κουτσοκούμνης, Κ.Σ. Β, Γ, Δ
Κουτσολίδης, Αναστάσης Γ, Δ, Ε, ΙΗ
Κουτσοχέρας, Γιάννης Π. ΣΤ, Ζ
Κουχτσόγλου, Γιάννης ΙΒ
Κράλης, Μάνος Α, Β, Ε, ΚΔ
Κράνης, Δημήτρης Χ. ΙΒ, ΙΓ, ΙΔ, ΙΗ,
ΚΒ, ΚΓ, ΛΕ, ΛΘ, ΜΓ, ΜΕ,
ΜΣΤ, ΜΖ, ΜΘ, Ν
Κρανιδιώτης, Νίκος Α, Θ, ΙΑ, ΙΔ,
ΙΕ, ΙΣΤ, ΚΣΤ, ΚΘ, ΛΑ, ΛΒ, ΛΓ,
ΛΔ, ΜΑ

Κράους, Ροδόλφος I
Κραφίτης, Βασίλης IΘ
Κριαράς, Εμμανουήλ ΙΔ
Κριναίος, Παύλος Α, Β, Γ, Δ, Ε,
ΣΤ, Ζ, Η, Θ, ΙΑ, ΙΓ, ΙΔ, ΙΕ, Λ
Κρόκος, Γιώργης Κ
Κτωρίδης, Γ. Γ
Κυθρεώτης, Ιάκωβος Θ, Ι, ΙΑ, ΙΒ,
ΙΔ, ΙΕ, ΙΣΤ, ΙΖ, ΙΗ, ΙΘ, Κ, ΚΑ,
ΚΒ, ΚΔ, ΚΕ, ΚΣΤ, ΚΖ, ΚΗ, Λ,
ΛΑ, ΛΓ, ΛΕ, ΛΣΤ, ΛΖ, ΛΗ, Μ,
ΜΒ
Κυπριανός, εθνομάρτυς Α
Κυπριανού, Ανδρέας ΣΤ
Κυπριανού, Μαρία ΙΘ
Κυπριανού, Σπύρος ΚΒ
Κυπριανού, Χρύσανθος Στ. Δ, Θ, Ι,
ΙΑ, ΙΒ, ΙΔ, ΙΖ, ΚΣΤ, ΛΓ, ΛΖ,
ΛΗ, Μ, ΜΒ, ΜΓ, ΜΔ, ΜΣΤ
Κυρία της Γιαπωνέζικης Αυλής (7^{ος}
μ.Χ.) ΣΤ
Κυριαζόπουλος, Γ. ΙΓ
Κυριαζόπουλος, Σπύρος ΙΓ
Κυριακίδης, Θωμάς ΚΘ
Κυριακίδου, Δώρα ΚΑ, ΚΒ
Κυριάκου, Γιώργος Ζ, Η
Κυριάκου, Πολύκαρπος ΙΘ, Κ
Κύρου, Αχιλλεύς Θ
Κύρρης, Κώστας Π. Α, Β, Γ, ΛΑ
Κωνσταντής, Γιώργος ΛΒ, ΛΓ
Κωνσταντινίδης, Κ. Ν. Β, Γ, Δ
Κωνσταντινίδης, Λάμπης ΜΓ, ΜΕ,
ΜΗ, ΜΘ, Ν
Κωνσταντινίδης, Στέφανος Α, Β, Γ
Κωνσταντινίδης-Ξενάκης, Κ.Α. Η
Κωνσταντινίδου, Λούλα ΜΓ
Κωνσταντινίδου, Λυγία ΜΕ

Κωνσταντινίδου, Μαρία Ι
Κωνσταντινίδου, Τζίλντα ΛΗ, ΜΗ,
Ν
Κωνσταντίνος, βασιλεύς Δ
Κωνσταντίνου Μάτσιου, Κατερίνα
ΜΗ, ΜΘ, Ν
Κωνσταντίνου, Κώστας ΙΒ
Κωνσταντίνου, Σοφοκλής ΚΣΤ, ΛΗ
Κωνσταντίνου-Πυλιώτου, Μαρία Α,
Β, Ζ, Η, ΙΓ
Κωνσταντόπουλος, Τάκης Αγγ. ΙΑ
Κωνσταντουλάκη-Χάντζου, Ιωάννα
ΚΔ, ΛΑ
Κωσταράς, Βασίλης ΛΘ
Κωστοπούλου- Μηνά, Ιουλιέττα ΜΑ
Κωστουρός, Θ.Κ. Α, Β

Λαγάκος, Ευστάθιος Γ, Δ, Ε, ΙΓ, ΙΔ
Λαγκ, Κίκα Γ
Λαδάκη-Φιλίππου, Νίκη Α, Β, Γ, Δ,
Ε, ΣΤ, Ζ, Η, Λ, ΛΑ, ΛΒ, ΛΓ,
ΛΗ, ΛΘ, Μ, ΜΑ, ΜΒ, ΜΓ, ΜΣΤ
Λαδάς, Γεώργιος ΚΒ, ΚΓ
Λαδόμματος, Ανδρέας Δ. Ε, ΣΤ, Ζ,
Ι, ΙΑ, ΛΒ, Μ
Λαζανάς, Βασ. Ι. ΙΖ
Λαζάρ, Έλενα ΜΑ, ΜΒ
Λαζάρου Σοφοκλής Β, Γ, Ζ, ΚΑ,
ΚΖ, ΚΘ, Λ, ΛΘ, Μ, ΜΑ, ΜΒ,
ΜΓ
Λαζογιώργος- Ελληνικός, Δημ. ΜΘ
Λαμπαδαρίδου-Πόθου, Μαρία ΚΓ,
ΛΑ
Λάμπρου, Γιάννης Κ. ΚΣΤ, ΜΕ,
ΜΗ
Λανίτης, Γιώργος Ε
Λανίτης, Νικόλαος Κλ. Θ, Ι

Λάρα, Τζούλια ΙΕ, ΙΣΤ, ΙΖ, ΙΗ, Κ,
ΚΑ
Λασκαράτος, Ανδρέας ΙΘ
Λαυράγκας, Διονύσιος ΙΘ
Λεβάντας, Χρήστος Β
Λεβέντης, Δημήτρης Ζ
Λεβέντης, Κωνσταντίνος ΚΣΤ, ΚΖ
Λειβαδά, Καίτη Ν
Λεντάκη, Έφη ΜΓ
Λεονταρίτη, Βασιλική Κ. ΜΑ, ΜΒ,
ΜΔ
Λεοντιάδου-Κύρρη, Ελένη Α
Λεοντίου, Παύλος Δ
Λεράκη, Γεωργία ΙΘ
Λιάπης, Κώστας ΙΘ
Λιασίδης, Παύλος Ζ
Λιασίδου-Σαμφών, Θεανώ Γ
Λιπέρτης, Δημήτρης Α, Γ, Ε, Ζ, Θ,
ΙΓ, ΙΔ
Λοής, Ανδρέας Μ. Α, Β
Λοϊζίδα, Νίκη Ε, ΣΤ
Λοϊζίδης, Βαρνάβας Κ, ΚΑ
Λοϊζίδης, Ρογήρος Γ. Α, Β, Η, Ι, ΙΕ
Λοϊζίδης, Σ. Ε
Λοϊζου, Ριάνα Κ
Λοϊζου, Τώνια Λ
Λορέτης, Α. Β
Λοταρίδου, Άντρη Κ, ΚΑ
Λουκάς, ευαγγελιστής ΙΖ
Λουκάτος, Δημήτριος Σ. ΙΔ
Λυγίζος, Μήτσος Α, Β, Γ, ΚΓ
Λυκαύγης, Άνθος Β, Ε, ΣΤ, Ζ, Θ,
ΚΑ
Λυκούργου-Θεοχαρίδου, Ιάνθη Β, Γ,
Ζ, Θ, ΙΑ, ΙΕ, ΙΣΤ, ΙΗ, ΙΘ, Κ,
ΚΑ, ΚΓ, ΚΔ, ΚΕ, ΚΣΤ, ΚΖ, ΛΓ,
ΛΗ, Μ, ΜΒ, ΜΓ, ΜΔ

Λυπουρλής, Δημ. ΛΣΤ, ΛΗ
Λύρα, Μαλάμω Γ
Λυσάνδρου Παναγίδα, Ζήνα ΜΔ
Λυσιώτης, Ξάνθος Γ, Ι, ΙΔ, ΙΘ, ΚΖ,
ΛΒ
Λυσιώτης, Γιώργος Ζ, Θ, ΙΘ, ΜΔ
Μαγκλιβέρας, Διονύσης ΜΒ, Ν
Μάζης, Ι.Θ. Μ
Μακάριος Γ, αρχιεπίσκοπος Α, Γ,
Δ, Ε, ΣΤ, Ζ, ΙΣΤ, ΙΖ, ΙΗ
Μακάριος, μητροπολίτης Κυρηνείας
Θ
Μακρής, Νίκος ΚΘ
Μακρής, Σόλων ΙΔ
Μακριδης, Ανδρέας ΜΕ, ΜΣΤ
Μαλέκος, Ανδρέας ΛΣΤ
Μαλλέρος, Φώτιος Κ. ΙΣΤ
Μαλλής, Παναγιώτης ΛΗ
Μαμαλάκη, Ζερμαίν Η, ΚΓ
Μάμμας, Ευάγγελος Α. Ι, ΙΘ
Μανουσάκης, Γιώργης ΙΖ, ΙΗ
Μαούνη, Καλλισθένη Ζ
Μαραγκός, Γεώργιος Ν. Η
Μαραγκός, Δημήτριος Ν. ΙΖ
Μαραθεύτης, Μιχαλάκης Ι. Α, Β, Η,
ΙΒ, ΙΕ, ΙΣΤ, ΙΖ, ΙΗ, Κ, ΚΒ, ΚΔ,
ΚΕ, ΚΗ, ΛΔ, ΛΣΤ, ΛΖ, ΛΗ, ΛΘ,
Μ, ΜΔ, ΜΕ
Μαραθεύτης, Φρίξος ΙΑ
Μαράς, Αντρέας ΛΘ, Μ, ΜΒ, ΜΓ,
ΜΔ, ΜΕ, ΜΣΤ, ΜΖ, ΜΗ, ΜΘ
Μαρινάκη, Στέλλα ΙΕ, ΙΣΤ, ΙΖ, ΙΗ
Μαρινέλλης, Λευτέρης ΜΣΤ
Μαρκαντωνάτος, Διονύσης ΜΓ, ΜΔ
Μαρκαουλάκης, Δημήτρης Η
Μάρκελλος, Ανδρέας Η

Μαρκίδης Γεώργιος Α, Β, Γ, Δ,
ΣΤ, Ζ, Η, Θ, Ι, ΙΑ, ΙΕ
Μάρκου, Ι. Στ. Δ
Μαρτζώκης, Στέφανος Γ
Μαρτίδου- Θεοφάνους, Μαρία ΛΣΤ
Μαρτούδης, Σταύρος Γ. Α
Μάστορη, Βούλα Κ
Ματθαίος, ευαγγελιστής ΙΖ
Μάτση, Ρούλα ΛΔ
Μάτσης, Κυριάκος Α, Γ, Δ
Ματσούκας, Βασίλης ΜΒ
Ματχουκάρ, Μάνι ΚΑ
Μαυρεδάκη, Μαίρη ΙΣΤ, ΙΖ, ΙΗ
Μαυρή- Χατζηλούκα, Ειρήνη ΛΕ,
ΛΣΤ
Μαυρής, Χρήστος ΛΔ, ΛΖ, Μ, ΜΒ,
ΜΓ, ΜΔ
Μαυρομάτης, Γιώργος ΣΤ, Ζ, Ι
Μαυρομιχάλη, Ρεβέκκα Στυλιανού
ΛΕ
Μαυρονύχης, Γιώργος ΙΗ
Μαύρος, Κώστας Ι, ΙΑ, ΙΒ, ΙΔ, ΙΗ
Μαύρος, Λάζαρος ΜΗ, ΜΘ
Μαυρουλίδου, Λούλα Ε
Μαφρία, Ντάντε ΚΣΤ
Μαχλουζαρίδου, Αγάθη ΜΑ
Μελάνθιος Αν. Θ
Μελάς, Σπύρος ΙΘ
Μελάς, Τώνης Α, Β
Μελέαγρος Ι, ΚΣΤ
Μελέαγρος, Γιάννης ΛΗ
Μελιφρονίδου-Κωνσταντίνου, Νάσω
ΜΑ
Μενάρδος, Γεώργιος Σ. Ι, ΙΘ, ΚΣΤ,
ΚΖ, ΚΗ
Μενάρδος, Σίμος Ι, ΙΔ, ΚΕ, ΚΣΤ
Μεταξά, Αλίκη Γ. Γ

Μεταξά-Κροντηρά, Αντιγόνη Θ
Μηλίγκου- Μαρκαντών, Μαρία
ΜΘ
Μηλιώνης, Χρ. Μ. Α
Μηνά, Χ. Α
Μητροφάνους, Ανδρέας ΙΓ, ΙΔ
Μητσάκης, Κάρολος ΛΑ, ΛΗ
Μηχανικός, Παντελής Α, Β, Γ, ΙΔ,
ΙΕ
Μικελλίδης, Ανδρέας ΙΣΤ
Μικελλίδης, Νίνος Φένεκ Γ
Μίμνερμος Ι
Μινωτής, Αλέξης Ε
Μισερλής, Πάνος ΚΑ
Μισραχή, Ευαγγελία ΜΣΤ, ΜΖ,
ΜΗ
Μιτζή, Έλλη Ζ
Μιτσιγγίδης, Ζήνων ΚΔ
Μιτσιδης, Ανδρέας Ν. Ε
Μιχαηλίδης, Αλέκος ΙΘ
Μιχαηλίδης, Βασίλης Α, Δ
Μιχαηλίδης, Γιαγκος ΛΓ
Μιχαηλίδης, Ιππόλυτος Ε
Μιχαηλίδης, Μιχ. Ιακ. Α, Β, Γ, Δ, Ζ,
Ι, ΚΗ
Μιχαηλίδης Κώστας Π. Γ, Δ, Ε, Η,
ΙΑ, ΙΓ, ΙΕ, ΙΣΤ, ΙΖ, ΙΗ, ΚΓ, Λ,
ΛΗ
Μιχαηλίδης, Σόλων Α, Δ, ΛΑ
Μιχαηλίδου, Λίλη ΜΘ, Ν
Μιχαηλίδου, Μαρία ΛΖ, ΛΗ, ΛΘ,
ΜΑ, ΜΔ, ΜΘ, Ν
Μιχαηλίδου-Νικολάου, Ινώ Γ
Μιχαλόπουλος, Νίκος Τ. Ν
Μιχαλόπουλος, Τάκης Ν
Μιχόπουλος, Τάκης ΙΕ
Μοδινός, Αντώνης ΜΖ, ΜΗ, Ν

Μοιράνθης, Κ. Α
Μόντης, Κώστας Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ,
Θ, Ι, ΙΑ, ΙΒ, ΙΔ, ΙΕ, ΙΖ, Κ, ΚΑ,
ΚΒ, ΚΕ, ΚΘ, Λ, ΛΑ, ΛΒ, ΛΓ,
ΛΔ, ΛΕ, ΛΖ, ΛΗ, ΛΘ, Μ, ΜΓ,
ΜΕ
Μόντης, Μάριος Ι
Μόραλης, Ν. Γ, Δ
Μοσκοφίδης, Νικόλαος ΜΗ
Μοσχονάς, Σπύρος ΙΣΤ
Μόσχος Ι, ΚΕ
Μόσχος, Ευάγγελος Ν. ΙΗ, ΚΑ, ΚΓ,
ΛΘ, ΜΒ
Μουγογιάννη, Φιλομήλα ΜΑ
Μουγογιάννης, Γιάννης ΜΑ, ΜΒ,
ΜΓ
Μουζενίδης, Τάκης Γ
Μουντές, Ματθαίος ΙΓ
Μουρογιάννης, Γιάννης ΙΘ
Μουσαίος Γραμματικός Ι
Μούσκος, Α.Γ. ΛΗ
Μουστάκας, Ν.Σ. Β, Δ
Μουτσόπουλος, Ευάγγελος ΙΖ, ΙΗ,
ΚΘ, Ν
Μπαγλάνης, Βάγιος ΣΤ, Ζ, Θ, Ι
Μπαζιάνας, Νίκος Μ
Μπακανάκη, Σοφία ΙΒ, ΙΓ, ΙΔ, ΙΕ,
ΚΖ, ΛΓ, ΛΔ, ΜΒ
Μπάκας, Δ. Α, Β
Μπάλη, Τ. Ε
Μπαλτά, Γαλάτεια ΛΣΤ
Μπάτης, Τίτος Α, Β
Μπεκές, Όμηρος Ζ
Μπεκιάρης, Αλέξανδρος Π. Η
Μπίλλιος, Ευθ. Γ. ΜΖ
Μπίστης, Παντελής Β
Μπλαντιάνα, Άννα ΙΒ

Μποσινάκης, Δημήτρης Χρ. ΛΓ, ΛΘ,
Μ, ΜΒ, ΜΓ, ΜΕ, ΜΣΤ, ΜΖ,
ΜΗ, ΜΘ, Ν
Μπουκουβάλα- Αναγνώστου, Ιωάν-
να Ε
Μπουλάτοβιτς, Μιοντράγκ ΙΒ
Μπούτου, Τούλα Μ, Ν
Μύαρης, Γεώργιος ΜΔ
Μυλωνάς, Χ. Β
Μυρτιώτισσα Θ
Μυστακίδης, Αντώνης (Μεσεβρινός)
Ε, ΣΤ, Ζ, Ι
Μωυσιάδης, Θεόδωρος ΜΘ
Νάκου, Λιλίκα ΙΣΤ
Νατζαριάν, Νόρα ΜΒ
Ναχμία, Νίνα Η
Νεοκλέους, Γιώργος ΚΑ
Νεοπτολέμου, Μάριος ΚΕ, ΚΣΤ,
ΚΖ, ΚΗ
Νέος, Ευστράτιος Γ
Νεοφύτου, Θάλεια ΜΔ, ΜΕ
Νεοφύτου-Μούζουρου, Ανδρούλα Ζ,
ΚΒ, ΚΕ, ΛΕ, ΛΣΤ, Μ, ΜΒ
Νηστικός, Α. Α
Νίκας, Κωνσταντίνος ΚΖ, ΛΑ, ΜΗ
Νικοδήμου, Μίχης Α
Νικολαΐδης, Ανδρέας ΙΔ
Νικολαΐδης, Ι.Α. ΛΘ, ΜΘ
Νικολαΐδης, Μελής Γ, Ζ, Η, Θ, ΙΒ,
ΙΣΤ, ΚΑ
Νικολαΐδης, Νίκος ΙΑ
Νικολαΐδης, Νίκος Σ. ΙΖ, ΙΗ, ΙΘ, Κ,
ΚΑ, ΚΒ, ΚΓ, ΚΣΤ
Νικολαΐδης, Τάκης ΚΗ
Νικολαΐδης, Τάσος Γ. Ι, ΙΑ, ΙΒ
Νικολαΐδου, Λίνα ΣΤ

Νικολάου, Αθηνά **ΜΑ, ΜΒ, ΜΓ**
Νικολάου, Θεοδόσης **ΙΓ, ΚΑ, ΜΔ**
Νικολάου, Κυριάκος **ΙΕ**
Νικολάου, Μορφώ **ΚΗ**
Νικολάου, Μύρια **ΛΔ**
Νικολάου, Νίκος **ΚΕ, ΚΖ, ΛΒ**
Νικολάου, Πρ. **Δ**
Νικόλας **Ζ**
Νικολόπουλος, Γιάννης **ΛΒ, ΛΕ, Ν**
Νικορέτζος, Δημήτρης **ΛΓ, ΜΗ**
Νίντας, Μπάμπης **Β**
Νιρβάνας, Παύλος **Θ, Ι**
Νόλλας, Δημήτρης **ΛΘ**
Νομπελής, Ανδρέας Γρ. **ΙΣΤ**
Ντε Ρουτζιέρο, Γκουίντο **ΙΖ**
Ντομαλής, Στέλιος **ΙΗ, ΚΗ**
Νυμφόπουλος, Κώστας **ΚΗ, ΚΘ, ΛΑ**

Ξερόπουλος, Γρηγόριος **ΙΣΤ**
Ξενοφάνης **ΚΔ**
Ξενοφώντα, Α. **Α, Β**
Ξεφλούδας, Στέλιος **Α, Β**
Ξηροτύρης, Ζάχος **ΙΘ**
Ξιούτας, Νικόλας **Α, Β, Δ, Ι**
Ξιούτας, Παύλος **ΣΤ, ΙΘ**
Ξύδης, Θεόδωρος **ΙΣΤ**

Οικονομίδης, Ι. **Α**
Οικονόμου, Λευτέρης **ΛΑ, ΛΒ**
Ολυμπίου Κίκα **Ι, ΙΑ, ΙΒ, ΙΓ, ΙΔ,**
ΙΕ, ΙΣΤ, ΙΘ, ΚΒ, ΚΓ, ΚΣΤ, ΚΗ,
ΚΘ, ΛΘ, Μ, ΜΒ, ΜΖ, Ν
Όμηρος **Β, Ι, ΙΗ, ΚΣΤ**
Ορφανίδης, Νίκος **ΙΕ, ΙΣΤ, ΙΖ, ΙΘ**
Ορφέας **ΙΔ**
Ουράνη, Ελένη **ΣΤ**
Ουράνης, Κώστας **Γ, ΣΤ, Θ**

Παγιάση- Κατσούρη, Ντίνα **Α, ΛΓ,**
ΛΔ
Παγώνη-Πετροπούλου, Φωτεινή **Ζ,**
Η, ΙΔ
Παιονίδου, Έλλη **Ζ**
Παλαιολόγος, Αριστοτέλης **Κ, Ζ**
Παλαιολόγος, Παύλος **ΙΖ**
Παλαιολόγου, Γαλάτεια **Α, ΙΘ, ΚΕ**
Παλαιολόγου-Πετρώνδα, Ευγενία **Α,**
ΣΤ, ΚΕ
Παλαιομεχίτης, Α. **ΣΤ**
Παλαμάς, Κωστής **Ζ, ΙΓ, ΙΘ**
Παλαντζή- Ιωαννίδου, Σωτηρούλα
ΜΔ, ΜΕ, ΜΖ
Παλλάντιος, Μενέλαος **ΚΓ**
Παλληκαρίδης, Ευαγόρας **Ζ**
Πάλλης, Αλέξανδρος **ΣΤ**
Παναγή-Τσουλλή, Ειρήνη **Α, Β, Γ,**
Δ, Ε, Ζ, Η, Θ, Ι, ΙΒ, ΙΔ, ΙΕ, ΙΣΤ,
ΙΖ, ΙΗ, Κ, ΚΒ
Παναγίδης, Πάνος **ΚΓ**
Παναγιωτόπουλος, Ι.Μ. **Α, Β, ΙΔ,**
ΙΣΤ, ΙΖ
Παναγιωτόπουλος, Βάγιας **Ι**
Παναγιωτόπουλος, Ντίνος **ΛΘ**
Παναγιωτόπουλος, Πάνος **Α, Β, Γ, Θ**
Παναγιωτοπούλου, Λουΐζα **ΣΤ**
Παναγιωτοπούλου-Κλήμη, Σοφία **Β**
Παναγιώτου (Χατζηροδυσσέως), Άν-
της **ΜΔ, ΜΖ**
Παναγιώτου, Γιώργος **Α, Ε, ΙΑ, ΙΒ**
Παναγιώτου, Νίκος **Α, Γ, Δ, Ε, ΣΤ,**
Η, Θ, Ι, ΙΑ, ΙΓ, ΙΔ, ΙΕ, ΙΣΤ, ΙΖ,
ΙΗ, ΙΘ, Κ, ΚΑ, ΚΒ, ΚΔ, ΚΕ,
ΚΣΤ, ΚΖ, ΚΘ, ΛΗ, Μ, ΜΒ, ΜΔ,
ΜΕ, ΜΣΤ, ΜΖ, ΜΗ, ΜΘ, Ν
Παναγιωτούνης, Πάνος **Ν, Β, Δ, Ε,**
ΣΤ, Θ, ΙΕ, ΙΖ, ΙΘ, ΚΑ, ΚΓ,

ΚΣΤ, ΛΓ, ΛΣΤ, Μ, ΜΓ, ΜΕ, ΜΣΤ
 Παναγιώτου-Παπαονησιφόρου, Μυριάνθη **Β, Γ, Δ, ΣΤ, ΜΗ, ΜΘ**
 Παναγόπουλος, Δ.Β. **ΙΓ, ΙΔ, ΙΘ, Κ**
 Παναγόπουλος, Χρήστος **ΜΕ**
 Πανάρετος, Άνθιμος και Άπης Ακάμας **Α, Β, Γ, Ε, Η, Θ, ΙΒ, ΙΔ**
 Πανέρης, Γιάννης **ΜΒ**
 Πανουτσοπούλου, Κασσιανή **ΛΘ**
 Πανταζόπουλος, Πέτρος **ΜΗ**
 Παντελίδης, Χρίστος **ΙΣΤ, Κ**
 Παντελίδου, Χρυστάλλα **ΙΣΤ**
 Παπαβασιλείου, Ανδρέας Ν. **ΜΔ, ΜΗ**
 Παπαγαβριήλ- Κωνσταντινίδου, Μαρίνα **ΜΓ**
 Παπαγαθαγγέλου, Παπασταύρος **Ζ**
 Παπαγεωργίου, Κώστας **Ν**
 Παπαγεωργίου, Σπύρος **Β, Γ, Δ, ΣΤ, Ζ, Θ**
 Παπαδάκη- Καραμήτσα, Καίτη **ΜΔ**
 Παπαδάκη, Ελευθερία **ΚΗ**
 Παπαδάκη-Μαυροειδή, Σοφία **ΙΒ**
 Παπαδημητρίου, Ε.Κ. **Ε**
 Παπαδημητρίου, Ρούλα **Γ, Ε, ΣΤ, Ζ**
 Παπαδήμος, Δημήτριος **ΙΘ**
 Παπαδόπουλλος, Θεόδωρος **Δ, ΣΤ, Η, Ι, ΙΓ, ΙΗ, ΙΘ, ΚΘ, Λ**
 Παπαδόπουλος Γιάννης **Κ, Α, Β, Γ, Δ, Ε, Ζ, Η, Θ, ΙΑ, ΙΓ, ΙΔ, ΙΖ, ΙΘ, Κ, ΚΑ, ΚΓ, ΚΣΤ**
 Παπαδόπουλος, Ήρος **Γ, ΚΑ**
 Παπαδόπουλος, Μιχάλης **ΚΣΤ**
 Παπαδόπουλος, Ρένος (και Ρ.Κ.Π.) **Ζ, ΙΑ**
 Παπαδόπουλος, Χαρίλαος **Θ**

Παπαθανασόπουλος, Θανάσης **ΙΔ, ΙΘ, ΚΓ, ΚΗ, ΚΘ, Λ, ΛΑ, ΛΒ, ΛΓ, ΛΕ, ΛΘ, ΜΒ, ΜΔ, ΜΕ, ΜΣΤ, ΜΖ, ΜΗ, Ν**
 Παπαθεοδώρου, Απόστολος **Π, ΛΕ**
 Παπαϊωάννου, Αντώνης **Ζ, ΙΘ**
 Παπαϊωάννου, Θανάσης **Α**
 Παπάκου-Λάγου, Αυγή **Κ, ΚΕ**
 Παπακυριακού, Ανδρέας **Η, Θ, ΛΒ**
 Παπακωνσταντίνου, Δ.Κ. **ΙΣΤ, ΚΖ, ΚΗ**
 Παπαλεξάνδρου, Κωνσταντίνος **Θ, ΙΒ**
 Παπαλεοντίου, Λευτέρης **ΚΗ, ΚΘ**
 Παπαμιχαήλ, Μιχάλης **ΜΘ**
 Παπανδρέου, Γιώργος **Α, ΛΣΤ**
 Παπανούτσος, Ευάγγελος **Π, Α, ΙΖ, ΙΘ**
 Παπαντωνίου, Στέλιος **ΙΗ, ΛΖ, ΛΗ, ΛΘ, ΜΣΤ, ΜΖ, ΜΗ, ΜΘ**
 Παπαονησιφόρου, Μυριάνθη **Βλέπε**
 Παναγιώτου-Παπαονησιφόρου, Μυριάνθη
 Παπαπάνος, Κώστας **ΙΘ, ΜΔ, ΜΕ**
 Παπαπολυβίου, Πέτρος **ΜΘ**
 Παπαστράτου, Δανάη **Μ, ΜΑ, ΜΓ, ΜΔ, ΜΗ, Ν**
 Παπασυμεών Στυλιανούδη, Νίκη **ΛΖ, ΜΓ, ΜΔ, ΜΕ, ΜΣΤ, ΜΖ, ΜΗ**
 Παπατσώνης, Τάκης **Κ, ΙΓ, ΙΕ, ΙΣΤ**
 Παπαφιλίππου, Λουκής **ΛΗ**
 Παπαχαραλάμπους, Γεώργιος **Χ, Β, Δ, ΣΤ, Θ, Ι, ΚΕ**
 Παπαχριστοφόρου, Τρ. **Γ**
 Παπαχρυσσοστόμου, Χριστόδουλος **Α, Γ, Ε, ΙΖ, ΙΗ**
 Παππάς, Γιώργος **ΛΘ**

Πάππη- Χρονοπούλου, Άννα ΛΘ
Παρασκευά- Χατζηγκώστα, Γιώτα Μ,
ΜΒ, ΜΓ, ΜΔ, ΜΕ, ΜΣΤ, ΜΖ,
ΜΗ, ΜΘ, Ν
Παρασκευά, Κούλα Μ, ΜΣΤ, Ν
Παρασκευαΐδης, Παν. Σ. ΛΗ, Ν
Παρασκευάς, Παύλος ΚΔ, ΚΣΤ,
ΚΖ, ΚΗ, ΚΘ, ΛΑ, ΛΒ, ΛΓ
Παρασκευοπούλου, Μαρία Β
Παράσος, Γ. Β
Παράσος, Παράσχος ΛΒ
Παράσχος, Κλέων Γ
Παραφεντίδου, Αλεξάνδρα Ι
Παρθένης, Άγγελος Ε, Θ, Ι, ΙΑ
Παρίση, Αριστέα ΙΖ
Πασιαρδής, Μιχάλης ΣΤ, ΙΒ, ΙΕ, ΙΖ,
ΙΘ, Κ, ΚΑ, ΚΒ
Πασιαρδής, Χριστόδουλος Θ, ΙΓ, ΛΑ
Παστελλάς, Ανδρέας ΛΓ, ΛΕ
Πάσχος, Π.Β. ΛΗ, Ν
Πατεράκη, Γιολάντα ΙΗ, Κ, ΚΕ,
ΛΘ, ΜΒ
Πατριώτης, Έκτωρ ΜΗ, Ν
Πατσαλίδης, Ανδρόνικος ΙΒ
Πατσαλίδης, Σάββας Πέτρου ΚΑ
Πατσαλοσαββή-Γεωργιάδου, Π. ΙΓ
Πάτσος, Γιώργος ΜΔ
Παττίχη, Μαρία Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ,
Ζ, Η, Θ, Ι, ΙΑ, ΙΓ, ΙΔ, ΚΗ, ΛΑ
Παττίχης, Παναγιώτης Α. Β, Γ, Δ,
ΣΤ, Η, Ι, ΙΑ, ΙΒ
Παυλέα, Ρωξάνη ΛΓ, ΛΕ
Παυλέας, Σαράντος Α, Β, Γ, Δ, Ε,
ΣΤ, Ζ, Η, ΙΒ, ΙΓ, ΙΔ, ΙΖ, ΙΗ, Κ,
ΚΑ, ΚΒ, ΚΓ, ΚΔ, ΚΗ, ΚΘ, Λ,
ΛΑ, ΛΒ, ΛΓ, ΛΔ, ΛΣΤ, ΛΖ, ΛΗ,
ΛΘ, Μ, ΜΑ, ΜΒ, ΜΔ

Παυλίδης, Άντρος Ι, ΙΒ, ΙΓ
Παυλίδης, Λέων ΚΗ
Παυλίδης, Λεωνίδας ΙΓ
Παύλου, Σάββας ΚΕ, ΚΣΤ, Μ
Πεγειώτης, Ι. ΚΖ
Πεζοπούλου, Λιλή ΙΘ, ΚΒ, ΚΕ
Πελαγίας, Γεώργιος ΙΑ, ΙΒ, ΙΖ
Πενταράς, Νίκος Λ
Περάνθης, Μιχάλης Η
Περατικού- Κοκαράκη, Μαρία ΜΓ,
ΜΔ, ΜΣΤ, ΜΘ
Περδίο, Ιωάννης Ι
Περεντός, Λούης ΜΗ
Περικλέους-(Λιάτσου) Παπαδοπού-
λου, Ευρυδίκη ΚΓ, ΛΓ, ΛΔ
Περνάρης, Άντης Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ,
Ζ, Η, Θ, Ι, ΙΑ, ΙΒ, ΙΓ, ΙΔ, ΙΕ,
ΙΣΤ, ΚΑ
Περσιάνης, Παναγιώτης Κ. Α, Β, Γ,
ΣΤ, Ζ, Ι
Πετούση- Πανοπούλου, Γεωργία
ΜΣΤ
Πετούσης, Γιώργος ΙΣΤ, ΚΑ, ΚΖ,
Λ, ΛΑ, ΛΓ, ΛΔ, ΛΕ, ΛΣΤ, ΛΖ,
ΜΔ, ΜΕ, ΜΣΤ, ΜΖ, ΜΗ, ΜΘ, Ν
Πετρή, Τάσος Ν. Ε, Ζ, Η, ΙΕ, ΙΗ
Πετρίδης, Ανδρέας Μ, ΜΕ, ΜΣΤ,
ΜΖ, ΜΘ
Πετρίδης, Φρίξος Γ, Ε, ΙΑ
Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου, Λόθη
ΙΘ, ΚΕ
Πετρόπουλος, Γιώργος ΛΕ, ΛΣΤ,
ΛΖ, ΛΘ, Μ, ΜΑ, ΜΒ, ΜΓ, ΜΔ,
ΜΕ, ΜΣΤ, ΜΖ, ΜΗ, ΜΘ, Ν
Πετρόπουλος, Π.Ν. Α
Πετροπούλου Φωτεινή Βλέπε Παγώ-
νη-Πετροπούλου, Φωτεινή

Πέτρου, Ανδρόνικος Θ
Πέτρου, Ιάκωβος Η
Πετρώνδας, Χρίστος ΙΖ
Πετσάλης-Διομήδης, Θ. Α, ΙΖ
Πιερίδης, Ζήνων Δ. Η
Πιερίδου, Αγγελική Γ. Α, Β, Ε, Θ,
ΙΣΤ
Πιερίδου, Μαίρη ΜΔ
Πιλαβάκης Κώστας Α. Γ, Δ, Ε, ΣΤ,
Θ, Ι, ΙΑ, ΙΔ, ΙΘ
Πιλλάς, Αντώνης ΣΤ, Η, Θ, ΙΒ, ΙΔ,
ΙΕ, ΙΣΤ, ΙΖ, ΙΗ, ΚΒ, ΚΔ, ΚΗ, Λ,
ΛΑ, ΛΒ, ΛΓ, ΛΔ, ΛΘ, ΜΑ, ΜΒ,
ΜΓ, ΜΔ, ΜΕ, ΜΣΤ, ΜΖ, ΜΘ, Ν
Πίνδαρος Α, Η, Ι
Πισσάς, Μιχάλης ΣΤ, Ζ, Η, Ι, ΙΗ,
Κ, ΚΑ
Πιτσιλίδου-Σιαπκαρά, Θέμις ΚΗ,
ΚΘ, ΛΒ, ΛΘ
Πιτταράς, Διονύσης ΛΒ
Πλακωτάρη, Αλεξάνδρα ΙΗ
Πλατής, Ελευθέριος Ν. Β, Ε, ΣΤ,
ΙΒ, ΙΣΤ, ΙΖ, ΚΓ
Πλάτων Θ, Ι
Πλησής, Κυριάκος ΙΔ, ΛΗ, Μ
Πογιατζής, Μιχαλάκης ΛΔ, ΛΘ
Πολιτάρχης, Γ.Μ. Ε, ΙΔ
Πολίτης, Γ.Ν. ΙΒ
Πολίτης, Κοσμάς ΙΕ
Πολίτης, Λίνος Β
Πολυδούρη, Μαρία ΙΣΤ
Πολύδωρος, Ηλίας Ζ, Η, ΚΒ
Πολυδώρου, Α. ΚΖ
Ποσειδίππος ΙΖ
Πούγιουρος, Ανδρέας Χ. ΛΗ
Πουγούνιας, Γιάννης ΛΕ
Πουλάκος, Δημήτρης Η

Πουλίδου, Ήβη Α
Πουλχερίου, Κίκα ΙΓ, ΙΔ, ΙΕ, ΙΣΤ
Πραματευτάκης, Χαράλαμπος ΛΕ
Πράτσιας, Μανώλης ΙΒ, ΙΓ, ΛΓ,
Μ, ΜΖ
Πρεβελάκης, Παντελής ΙΖ, Κ, ΚΔ
Προδρόμου, Γεώργιος Ζ, Ι, ΙΣΤ, ΙΖ,
ΙΘ, ΚΑ, ΚΔ, ΚΘ, ΛΗ
Προδρόμου, Πρόδρομος ΙΣΤ
Προυσής, Κώστας Μ. ΙΑ, ΙΒ, ΙΓ, ΙΔ,
ΙΗ, Κ, ΚΑ, ΚΒ, ΚΓ, ΚΔ, ΚΕ,
ΚΣΤ, ΚΖ, ΚΗ, ΚΘ, Λ, ΛΓ
Πυλαρινός, Θεοδόσης ΜΕ, ΜΖ
Πυλιώτου, Μαρία Βλέπε Κωνσταν-
τίνου- Πυλιώτου, Μαρία

Ράδος, Ανδρέας ΚΔ, ΚΕ, ΚΣΤ
Ραΐζης, Μάριος Βύρων ΙΔ, ΚΓ, ΚΔ,
ΚΣΤ, ΛΘ, ΜΒ, ΜΓ, ΜΣΤ, ΜΖ, ΜΗ
Ράλλη Υδραίου, Μαρία ΛΘ
Ρηγάτος, Γεράσιμος ΛΔ, ΛΕ, ΛΗ,
ΜΘ, Ν
Ρηγόπουλος, Ρήγας Διον. ΙΣΤ
Ριζάκης, Κώστας ΚΓ, ΚΔ, ΚΣΤ, ΚΖ
Ριζόπουλος, Χρίστος Α. ΙΒ
Ροδίνη, Αυγή Β, Θ
Ροδίνης, Άνθος ΚΔ, ΚΕ
Ρολάνδης, Νίκος Α
Ρουσής ΚΣΤ
Ρούσου, Μαρία ΚΘ
Ρουσούνιδης, Ανδρέας Θ
Ρουφίνος ΚΣΤ
Ρωμανός ο μελωδός ΣΤ, ΙΑ, ΙΖ
Ρώμας, Χρίστος Γ. ΜΗ
Ρωσίδου, Ναταλία Γ, Δ, ΣΤ, Ζ

ΣΑ. ΑΝΑ. ΙΘ
Σάββα, Έλενα ΜΗ

Σάββα, Χριστόφορος Β, ΣΤ, ΛΑ
 Σαββίδης, Ανδρέας Γ. Α, Β
 Σαββίδης, Γ.Π. ΙΘ
 Σαββίδης, Λουκής Γ. Θ
 Σαββίδου, Χαραλαμπία ΜΣΤ
 Σαβεριάδου, Έλλη Γ. ΙΑ
 Σακαλλή, Αυγή Α
 Σακελλαρίου, Α. Γ
 Σακελλαρίου, Χάρης ΣΤ, Η, Ι, ΙΒ,
 Κ, Λ
 Σαμφών Θεανώ Γ
 Σάντης, Γιώργος ΙΕ, ΙΣΤ, ΙΖ, ΙΗ,
 ΙΘ, Κ
 Σαπφώ Γ, Ι
 Σαραβάνου, Ιωάννα Κ
 Σαράντη, Γαλάτεια ΙΣΤ, ΙΘ
 Σαράτση, Λευκή ΙΘ
 Σαρδελής, Κώστας ΚΣΤ, ΚΗ, Λ,
 ΛΓ, ΛΕ, ΛΗ, Μ, ΜΑ, ΜΒ, ΜΔ,
 ΜΣΤ
 Σαρή, Ζωρζ ΚΕ
 Σαρρής, Γιάννης Κ
 Σάρρος, Δημ. ΚΣΤ
 Σαφυλίου, Άννα ΙΘ
 Σαχίνης, Απόστολος ΙΣΤ
 Σεβέρη, Ρίτα Κ. Βλέπε Δημητρίου-
 Σεβέρη, Ρίτα
 Σελλέντιν, Χανς Γκερτ Ε
 Σεραφείμ, μητροπολίτης Κένυας και
 Ειρηνοπόλεως ΜΑ
 Σερέζης, Κώστας ΣΤ, Ζ
 Σεφέρης, Γιώργος Γ, ΙΒ
 Σημηριώτης, Γιώργος Γ
 Σημωνίδης Αμοργίνος ΚΣΤ
 Σιαμπατίν, Ι. Ε
 Σιατόπουλος, Δημήτρης ΙΔ, ΙΕ, ΙΣΤ,
 ΙΘ, ΚΓ, Λ, ΛΕ
 Σιγούρος, Μαρίνος Α
 Σιδερά, Ειρήνη ΜΓ
 Σικελιανός, Άγγελος ΙΣΤ
 Σιλεντιάριος, Παύλος ΣΤ, Θ
 Σιμωνίδης ΚΔ
 Σινόπουλος, Π.Α. Α, Β, ΣΤ, ΙΑ
 Σίνου, Κίρα ΚΕ
 Σιράου, Ραμόν ΙΖ
 Σισμάνης, Α. Δ, Ε, ΛΓ, ΛΔ
 Σίταρος, Λέανδρος Γ, Ε, ΣΤ, Ζ, Ι,
 ΙΕ, ΙΣΤ, ΚΒ, ΚΔ
 Σκανδαλίδης, Κώστας ΛΣΤ
 Σκανδάμη, Χρυσούλα Ζ
 Σκαρτσής, Σ.Λ. Ν
 Σκέττος, Διομήδης Α, ΚΔ, ΚΕ, ΚΣΤ
 Σκιαδάς, Στέργιος Γ, ΙΓ
 Σκίπης, Σωτήρης Θ
 Σκλάβος, Ελευθέριος ΚΖ, ΚΗ
 Σκορδής, Νίκος Θ
 Σμυρλή, Αγγελική ΚΘ, ΜΑ
 Σμυρλής, Δημήτρης ΜΕ
 Σολομωνίδης, Χρήστος ΙΒ
 Σολομωνίδου- Αναστασίου, Νίτσα
 ΜΓ, ΜΔ, ΜΕ
 Σολωμού, Γιαννάκης ΙΑ, ΙΒ
 Σόλων ΚΓ
 Σορέσκου, Μαρίν ΚΣΤ
 Σουβαλιώτης, Ιωάννης Α. ΛΗ
 Σούλας, Νικόλας Γρ. ΜΕ
 Σουλιώτου, Στέλλα ΙΣΤ
 Σόφας, Πέτρος= Χριστοφίδης, Ρένος
 Α, Β, ΣΤ, Η, Θ, ΙΔ, ΛΒ, ΛΔ,
 ΛΣΤ
 Σοφιανός, Κώστας ΙΒ
 Σοφιανός, Χρυσόστομος ΙΒ, ΙΖ
 Σοφοκλέους, Ανδρέας ΛΗ
 Σοφοκλέους, Ελλάδα ΛΣΤ, ΛΘ, ΜΗ

Σοφοκλέους, Θεόκλητος Α, Δ
 Σοφοκλέους, Μίμης ΜΣΤ
 Σοφοκλής Α, ΣΤ, Ζ, Ι, ΙΔ, ΚΣΤ,
 ΚΘ
 Σπανδωνίδης, Πέτρος Α
 Σπάνιας, Νίκος Δ, Ε, ΣΤ, Ζ, Η, Θ,
 ΙΑ, ΙΔ
 Σπανός, Νίκος Σ. Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ,
 Η, Θ, ΙΑ, ΙΓ, Κ, ΚΑ
 Σπαταλάς, Γεράσιμος ΙΒ
 Σπετσιέρης, Κωνσταντίνος Α
 Σπηλιόπουλος, Δημήτρης ΛΘ
 Σπηλιωτόπουλος, Παναγιώτης ΙΒ
 Σπυριδάκης, Γεώργιος Κ. Θ
 Σπυριδάκις, Ανδρέας Κ. Δ, Μ
 Σπυριδάκις, Κωνσταντίνος Α, Β, Γ,
 Δ, Ε, ΣΤ, Η, Θ, Ι
 Σπυριδάκις, Σπύρος Ι. Α, Γ
 Σπύρου, Στέλλα Μ, ΜΓ, ΜΔ, ΜΕ,
 ΜΣΤ, ΜΖ, ΜΗ, ΜΘ, Ν
 Σταθάκης, Βασιλ. ΜΔ
 Στάματς, Άντε ΙΓ
 Σταμέλος, Δημήτρης ΙΒ
 Στασινόπουλος, Μιχαήλ Δ. ΙΣΤ, ΙΘ,
 Κ, ΚΕ, ΛΑ
 Στασινοπούλου, Μάρω ΙΣΤ
 Σταυρίδης, Μιχάλης Θ, Ι
 Σταυρίδης, Φοίβος Στ. Α, Β, Γ, Ε,
 ΣΤ, Θ, ΙΓ, ΙΔ, ΚΘ, Λ, ΛΑ, ΛΒ
 Σταυροπούλου, Ζωζώ Κ
 Σταύρου, Δημήτρης ΙΔ
 Σταύρου, Θεοφάνης ΙΘ, ΚΑ
 Σταύρου, Μαίρη Π. Ε, ΣΤ, Ζ, Η,
 ΙΣΤ, ΛΒ
 Σταύρου, Πάτροκλος ΙΓ, ΙΣΤ, ΙΖ,
 ΙΗ, ΙΘ, Κ, ΚΑ, ΚΖ, ΚΗ, ΛΗ, ΛΘ
 Σταύρου, Σταύρος Κ. ΜΕ
 Σταύρου, Τατιάνα Δ, ΣΤ
 Σταυρουλάκης, Χ. Η
 Σταφυλάς, Μιχάλης ΙΘ, ΛΔ
 Στεργιόπουλος, Κώστας ΙΕ, ΙΣΤ
 Στεργίου, Αγγελική Μ, ΜΒ
 Στεφανίδης, Τάσος Α, Β, Γ, Δ, Ε
 Στεφάνου, Κώστας Ε, ΣΤ, Ζ, ΙΒ
 Στεφάνου, Παντελής ΜΗ, ΜΘ, Ν
 Στογιαννίδης, Γ.Ξ. ΙΔ
 Στρατηγόπουλος, Χρήστος Δ. ΛΘ,
 ΜΑ, ΜΒ, ΜΓ
 Στράτων Ζ
 Στυλιανού, Ευγένιος ΚΣΤ
 Στυλιανού, Εύη ΚΖ
 Στυλιανού, Θεόδωρος Π. Γ
 Στυλιανού, Μαρίνος Α. ΜΗ, ΜΘ
 Στυλιανού, Νάντια Ν
 Στυλιανού, Πέτρος ΛΘ, ΜΗ
 Συκουτρής, Ιωάννης Ι
 Συμεού, Σ. ΛΕ
 Συμεωνίδης, Άρης Η, ΙΣΤ, ΙΗ
 Συμεωνίδης, Γεώργιος ΛΣΤ
 Συμεωνίδης, Παν. Π. ΛΣΤ
 Συμεωνίδου, Λουλού Α, Β, Γ, ΙΓ, ΙΣΤ
 Συμιγδαλάς, Αντώνης Ν. ΜΓ
 Συρίμης, Σταύρος Α
 Σφαέλλου, Καλλιόπη ΙΗ, Κ
 Σφακιανάκης, Γιάννης Γ. Η
 Σφαλαγκάκου- Αντωνίου, Πόπη Μ,
 ΜΑ, ΜΓ, ΜΔ, ΜΕ, ΜΣΤ, ΜΖ, Ν
 Σφήκας, Γιώργος Α, Β, Γ
 Σώπατρος ο Πάφιος ΙΣΤ
 Σωτηριάδης, Αντώνης ΙΘ, ΚΑ, ΛΗ
 Σωτηρίου, Ελένη ΜΓ
 Σωτηρίου, Πόπη Θ, ΚΕ
 Σωτηρίου, Σωτήρης Γ. Γ, Δ, Ε, ΣΤ
 Σωτηροπούλου-Σχοινιά, Αγνή ΙΖ

Σωτήρχος, Π.Μ. ΜΕ, ΜΣΤ, Ν
Σωτήρχος, Τάκης Ι
Σωφρόνιος, πατριάρχης ΙΖ

Τάκαρη, Ντίνα ΙΔ
Τακόπουλος, Πάρις ΙΒ
Ταρσούλη, Αθηνά Ε, Θ, Ι, ΙΘ
Τάσσοσ, Γεώργιος ΣΤ
Τελεβάντος, Π. ΙΔ
Τέντας, Νίκος Α. ΚΗ, ΚΘ, ΛΘ
Τερζάκης, Άγγελος ΙΣΤ
Τζανάβαρος, Νεόφυτος ΚΒ
Τζώρτζογλου, Νίτσα Κ, ΚΕ
Τηλικίδης, Στέφανος ΙΣΤ, ΙΖ, ΙΗ,
ΙΘ, Κ, ΚΑ, ΚΒ, ΚΖ
Τόκας, Κύπρος ΚΕ
Τορναρίτης, Δημήτρης ΜΣΤ, ΜΖ,
ΜΗ
Τουρλίδης, Γεώργιος Αθ. ΛΗ
Τουσουλή, Νίτσα ΛΘ
Τουτουτζάκης, Νίκος ΙΓ
Τουφεξής, Γ. ΣΤ
Τόφαλος, Α.Κ. ΛΕ, ΛΘ, Μ
Τρανός, Κ. Α
Τριανταφύλλου, Θ. Ι
Τριανταφύλλου, Κώστας Ν. ΙΔ, ΙΕ,
ΛΔ, ΛΕ, ΛΣΤ, ΛΘ, Μ, ΜΑ
Τριάρχης, Φώτης ΛΔ
Τρόβας, Διονύσιος Α. Β
Τσάτσοσ, Κωνσταντίνος ΙΕ, ΙΣΤ,
ΙΖ, ΚΖ
Τσάτσοσ, Ιωάννα ΙΗ
Τσικνόπουλλοσ, Ιωάννης Π. Θ, Ι
Τσιμικάλη, Πιπίνα Κ, ΚΕ
Τσινικόλα, Δέσπω ΛΗ
Τσινικόπουλοσ, Δημήτρης ΚΖ, ΚΗ,
ΛΓ, ΛΘ, Μ, Ν

Τσιρόπουλοσ, Κώστας Λ, ΛΗ
Τσίτσοσ, Σεραφείμ ΙΘ
Τσουκαλάσ, Αγησίλοσ Δ. ΜΣΤ
Τσουλλή, Ειρήνη Βλέπε Παναγή-
Τσουλλή, Ειρήνη
Τυπάλδοσ, Νίκοσ Β. ΚΗ, ΛΕ
Τυπογράφοσ, Ίκαροσ Κ. Θ
Τωμαδάκησ, Νικόλαοσ Β. Α

Φαλάσ, Νίκοσ ΜΔ
Φαληρέασ, Βασίλησ ΙΖ
Φάνοσ, Γιώργοσ ΚΒ, ΛΑ
Φαντάζησ, Λώροσ Κ, ΚΑ, ΚΒ, ΚΣΤ
Φαντίδησ, Ανδρέασ Η
Φαρμακά, Άννα ΜΒ, ΜΓ, ΜΕ, ΜΘ
Φεραίοσ, Ρήγασ ΙΑ
Φερεκύδησ, Κώστασ ΙΕ
Φερεκύδου, Φανή ΙΔ
Φίλιπποσ ΙΔ
Φιλίππου- Πιερίδησ, Γιώργοσ Α, Β,
ΣΤ, Ι, ΙΕ
Φιλίππου, Λοΐζοσ Α
Φιορεντίνο, Λουΐτζι Η
Φλόγασ, Νάσοσ = Χαραλαμπίδησ
Τάκησ Δ, Ε, ΙΑ, ΙΘ
Φλουρέντζοσ, Παύλοσ Ν. ΙΑ
Φλώροσ, Παύλοσ Η, Θ, Ι, ΙΘ
Φοιτίδου, Σόφη Κρίτωνοσ ΜΗ
Φουριώτησ, Άγγελοσ Β
Φραγκόπουλοσ, Θ.Δ. ΙΒ
Φραγκουδήσ, Τάκησ Α, Β, Γ, Ζ, Ι
Φυλακτοῦ, Αντρέασ ΙΔ
Φυλακτοῦ, Ελένη Τ. Η
Φυλακτοῦ, Τάκησ Α, Β, Γ, Ε, ΣΤ,
Θ, ΙΑ, ΙΒ, ΙΣΤ, ΚΔ, ΚΣΤ, Λ, ΛΑ
Φωτιάδησ, Φώτοσ ΚΓ
Φωτίου, Δημ. Ι. Η

Χαβιαρά- Καραχάλιου, Σεβαστή
ΛΣΤ, ΛΘ, Μ, ΜΒ, ΜΓ, ΜΔ,
ΜΣΤ, ΜΖ, ΜΘ, Ν
Χαγιάννης, Ξενής Α
Χαλατσάς, Δημήτρης ΜΔ
Χαλλούμας, Σάββας Προκοπίου
ΣΤ, Θ, ΙΕ, ΙΣΤ, ΙΗ, ΙΘ, ΜΑ
Χαμουδόπουλος, Δ.Α. ΣΤ
Χαμπουλίδης, Δημήτρης Α, Γ, Θ,
ΙΑ, ΙΒ, ΙΓ, ΙΔ, ΙΖ, ΙΘ, ΚΑ, ΚΒ,
ΚΓ, ΛΑ, ΛΒ, ΛΓ, ΛΕ, ΛΣΤ
Χαράκης, Κρίστης ΜΕ, ΜΣΤ
Χαραλαμπάκης, Χριστόφορος ΜΗ
Χαραλαμπίδης, Ανδρέας Ν. ΙΒ
Χαραλαμπίδης, Κυριάκος ΣΤ, Ζ, Θ,
Ι, ΙΒ, ΙΓ, ΙΔ, ΙΕ, ΙΖ, Λ
Χαραλαμπίδης, Χαράλαμπος Ν
Χαραλάμπους, Αγνή ΜΕ, ΜΖ, ΜΗ,
ΜΘ
Χαραλάμπους, Τούλα Ν. Α, Ζ, ΙΔ
Χαραλάμπους, Χρίστος Ι
Χάρης, Πέτρος Ε, Η, ΙΔ, ΙΣΤ, ΙΖ,
ΙΘ, ΚΕ, ΛΑ
Χαρωνίτης, Βασίλης Γ. ΙΕ, ΙΖ, ΙΗ,
ΙΘ, ΚΕ, ΚΗ, Ν
Χατζηαργύρης, Κώστας Ε
Χατζηαυξέντη, Μαρία ΜΖ, Ν
Χατζηγάκης, Παν. Χρ. ΜΒ
Χατζηγεωργίου, Γεώργιος Ι. ΙΖ
Χατζηγιαννιού, Χρυσούλα Κ
Χατζηθεοδώρου- Ρετάλη, Ζωή ΜΓ
Χατζηθωμάς, Ανδρέας ΚΕ, ΚΣΤ, Λ,
ΛΑ, ΛΒ, ΛΔ, ΛΕ, ΜΔ
Χατζηϊωάννου, Κυριάκος Α, Θ, Ι,
ΙΑ, ΙΒ, ΙΔ, ΙΣΤ, ΙΖ, ΙΗ, Κ, ΚΣΤ,
ΚΗ, Λ
Χατζηϊωάννου-Κουρράς, Νίκος Β,
Γ, ΛΑ

Χατζηκυριάκος Γκίκας, Νίκος ΙΓ
Χατζηκυριάκου, Γιώργος ΚΖ, ΚΗ,
ΚΘ, ΛΓ
Χατζηκώστας, Λεόντιος ΙΒ
Χατζηκωστή, Χριστούλα Μ
Χατζηκωστής, Γεώργιος Ν. Η, Θ, Ι,
ΙΑ, ΙΒ, ΙΓ, ΙΔ, ΙΕ, ΙΣΤ, ΙΖ, ΙΗ,
ΙΘ, Κ, ΚΑ, ΚΒ, ΚΓ, ΚΔ, ΚΕ,
ΚΣΤ, ΚΖ, ΚΗ, ΚΘ, Λ, ΛΑ, ΛΓ,
ΛΔ, ΛΗ, ΛΘ, Μ, ΜΑ, ΜΒ, ΜΓ,
ΜΔ, ΜΕ, ΜΣΤ, ΜΖ, ΜΗ, Ν
Χατζηλαμπής, Χαράλαμπος ΙΣΤ, ΙΖ
Χατζηλοΐζου, Ανδρέας Β, Γ, Δ, Η
Χατζηνικολάου, Άρης ΜΓ, ΜΕ,
ΜΣΤ, Ν
Χατζηνικολάου, Μαρία ΜΘ
Χατζηνικολάου, Νίκος Β, ΙΓ, ΙΖ,
ΚΑ, ΜΒ, ΜΓ, ΜΕ, ΜΣΤ, Ν
Χατζηνικολάου, Ντίνα Κ, ΚΕ
Χατζηπαναγή, Χρυσόθεμις ΛΒ, ΛΔ,
ΛΕ, ΛΖ, ΛΗ, ΛΘ, Μ, ΜΑ, ΜΒ,
ΜΓ, ΜΔ, ΜΕ, ΜΣΤ, ΜΗ, ΜΘ, Ν
Χατζησλωμός, Σόλων ΚΔ
Χατζηστεφάνου- Παπαέλληνα, Λέα
ΜΔ
Χατζηστεφάνου, Κώστας Ε. Α, Γ, Ι,
ΙΒ, ΙΣΤ, ΙΗ, ΙΘ, ΚΗ, ΛΗ, Μ
Χατζηστυλλής, Στέλιος Μ
Χατζησωτηρίου, Ξάνθος Γ
Χατζησωτηρίου, Φώτος Α, Β, Γ, Ζ
Χατζηφώτης, Ι.Μ. ΙΔ, ΙΣΤ, ΙΖ, ΙΗ,
ΙΘ, ΚΑ, ΚΒ, ΚΣΤ
Χατζηχαμπής, Άκης ΜΘ
Χατζηχαμπής, Ανδρέας ΛΘ, ΜΑ,
ΜΒ, ΜΓ, ΜΔ, ΜΖ
Χατζηχριστοδούλου, Χριστόδουλος
ΜΗ, Ν

Χατζηψάλτης, Κώστας Ε
Χατζίνης, Γιάννης Ε, Ζ, Η, ΙΔ, ΙΣΤ
Χαχολιάδης, Μιλτιάδης ΛΣΤ
Χιδίριγλου, Παύλος ΙΑ
Χιδίρογλου-Ferreira, Μαρία ΙΒ
Χουρμουζιάδης, Γ.Δ. ΚΣΤ
Χουρμούζιος, Αιμίλιος Δ
Χρίστη, Καίτη ΙΘ
Χρίστης, Δώρος Α, Β, Δ, ΙΗ
Χριστιανόπουλος, Ντίνος Β
Χριστογιάννης, Γιώργος Ι. Ε, ΣΤ,
Μ, ΜΑ, ΜΓ, ΜΕ, ΜΖ, ΜΘ
Χριστοδουλίδης, Ανδρέας Δ. Η, Ι,
ΙΑ, ΙΖ
Χριστοδουλίδης, Χρ. Τ. Α, ΣΤ
Χριστοδουλίδου, Ελένη ΜΔ, ΜΕ,
ΜΣΤ, ΜΖ, ΜΗ, ΜΘ
Χριστοδούλου Μάρας, Ανδρέας ΣΤ
Χριστοδούλου, Βάσος Ι
Χριστοδούλου, Μενέλαος Α, Β, Γ,
Δ, Ε
Χριστοδούλου, Μιλτιάδης Γ
Χριστοδούλου, Νίτσα Ζ, Η, ΙΓ, ΙΔ
Χριστοδούλου, Χρ. ΙΗ
Χριστοδούλου, Χριστίνα ΙΔ
Χριστοδούλου-Ακύλα, Ήβη Ε, ΣΤ,
Ζ, Η, Θ, Ι, ΙΒ, ΙΓ, ΙΔ

Χρίστου, Μαρία ΙΖ
Χριστοφίδης, Ανδρέας Ν. Α, Β, Γ,
Δ, Ε, ΣΤ, Ζ, Η, Θ, Ι, ΙΑ, ΙΕ, Κ
Χριστοφίδης, Δημοσθένης Α. Β, ΣΤ
Χριστοφίδης, Μανώλης ΛΗ
Χριστοφίδης, Μύρων Κ. Α, Β, Γ, Δ,
Ε, ΣΤ
Χριστοφίνα, Μαρία ΛΓ
Χρυσάνθη, Λούλλα ΛΔ, Μ, ΜΑ,
ΜΔ, ΜΗ
Χρυσάνθη, Χριστίνα Α. ΚΣΤ
Χρυσάνθης, Άνθος Κ. Θ
Χρυσάνθη, Χριστίνα Α. ΚΣΤ
Χρυσάνθης, Άνθος Κ. Θ
Χρυσάνθης, Κύπρος Α- Ν
Χρυσάνθης, Πάνος Κ. Ι, ΙΑ, ΚΒ
Χρυσός, Στέφανος Γ
Χρυσόστομος, μητροπολίτης Κιτίου
ΛΗ
Χρυσόστομος, μητροπολίτης Πάφου
και μετέπειτα αρχιεπίσκοπος Κύ-
πρου ΙΖ, ΙΘ, Κ, ΛΘ
Χρυσοχός, Ανδρέας Α, Γ, Δ, Ε, ΣΤ,
Ι, ΚΖ
Χωρεάνθη, Ελένη ΛΘ
Ψιλοϊνης, Χρίστος ΙΣΤ, ΙΗ, ΚΑ

Aarheim, Idar **KΔ**
 Accroca, Elio Filippo **IΘ**
 Allard, Roger **IA**
 Álvarez, Alberto **IB**
 Amano, T. **IΣT**
 Amici, Gualtiero **Θ**
 Andersen, Hans Christian **IE**
 Andrade, C. Davila **Δ**
 Andrade, Jorge Carrera **IA, IB**
 Angiolieri, Cecco **MΔ**
 Apollinaire, Guillaume **Z, IA**
 Aristeguieta, Jean **Γ, Δ, IB**
 Arpad, Papp **IA, IZ**
 Auden, W. **ΣT, Θ, IA**
 Aufrère, Gaston-Henry **Θ, IA**

 Bachmann, Ingeborg **A**
 Bamberger, Richard **IZ**
 Bandeira, Manuel **IB**
 Barthel, Ludwig Friedrich **Γ, Δ, E**
 Basho, Matsuo **ΣT**
 Battiato, Francesco **IΘ**
 Baudelaire, Charles- Pierre **IH**
 Bayer, Erich **KΔ**
 Bertozzi, Gabriele- Aldo **IΘ**
 Billeci, P. **IΘ**
 Blight, John **IΓ**
 Boccaccio, Giovanni **IE**
 Boggio, Raoul **E**
 Bokusui, Wakayama **ΣT**
 Bonchô **ΣT**
 Bonnefoy, Yves **ΣT, ΛΘ**
 Bosco, H. **IA, IB**
 Bôsha, Kawabata **ΣT**
 Briage, George **Δ**
 Braitsch, Hans **KΘ**
 Brindisi, Mario **KH**
 Brion, Marcel **Δ, KΔ**
 Brissenden, Robert F. **KΓ**
 Broncô, Nozawa **ΣT**
 Browning, Elizabeth Barret **I**

Buonarroti, Michelangelo **ΣT, Θ**
 Buson, Yosa **ΣT**
 Byron, George Gordon, Lord **IA**

 Cabras, Luigi **K**
 Calandrino, Ignazio **Z**
 Calderón, de la Barca, Pedro **Δ**
 Callen **KΣT**
 Camus, Albert **Γ**
 Canu, Gabriel **KE**
 Carman, Bliss **Z**
 Carnelos, Massimo **N**
 Cavalli, Ennio **N**
 Cayla, Marie-Claude **ΛΘ**
 Celan, Paul **A**
 Celentano, Alessandra **MΔ**
 Cendras, Blaise **IΓ**
 Certa, Rolando **IΘ**
 Chakmati, Lodi **IΣT**
 Chamson, André **KΔ**
 Chang- Jun, Shih **E**
 Char, René **I**
 Chen- Liang, Chang **E**
 Chekhov, Anton **A**
 Chénier, Andrè **Γ**
 Chen-Tzu, Kung **E**
 Chia, Wang **E**
 Chieh- Yü, Pan **E**
 Chieh, Chen **E**
 Chih- Wen, Sung **E**
 Chin, Hsiao **E**
 Chiu, Tu **E**
 Chiuang- Ko, Liu **E**
 Chiu-Ling, Chang **ΣT**
 Chi-Yen, Fene **E**
 Chûya, Nakahara **ΣT**
 Claudel, Paul **IΓ**
 Claudel, Pierre **E**
 Cluny, Claude- Michel **KΔ**
 Coavoux, Pierre **KΔ**
 Coch, Christopher **IΓ**

- Cohen, Leonard Z
 Coleman, Alexander KΔ
 Coleridge, Samuel ΣT
 Confucius IB
 Corsaro, Antonio I
 Cottez, M.H. Γ
 Crespo, Angel KA
 Croce, Laura KΣT
 Cummings, E.E. E
 Curman, Peter MΔ
 Curtiz, Kitty IB
 Cynewulf A
- D' Acunto, Sabino I
 D' Annunzio, Gabriele KH, M
 D' Arcos, Paco IF
 Daigaku, Horiguchi ΣT
 Dakotsu, Iida ΣT
 Dario, Ruben IB
 Dawkins, R.M. ΣT, IΔ
 De Canoes, Luis IF
 De Ibarbourou, Juana Γ, IB
 De la Cruz, IΘ
 De Lacretelle, Jacques KΔ
 De Malherbe, François ΛΘ
 De Nerval, Gerald KΘ
 De Nolhac, Pierre IB
 De Ricaumont, Jacques KΔ
 Desnos, R. H
 Devaux, Pierre Γ
 Di Consoli, Andrea N
 Di Lagopesole, Cristina ME, MΣT
 Didier, Miguel Castillo IΔ, KΔ
 Dobson, Rosemary IF
 Dodd, Charles KΘ
 Donne, John KΣT
 Doolittle, Hilda Θ
 Drinkwater, J. I, IΔ
 Dryander, Elisabeth KΔ
 Du Bouchet, André H, ΛF
 Du Plessys, Maurice H
- Dudek, Louis Z
 Duhamel, Georges ΣT
 Durrell, Lawrence IΘ
 Dylan, Thomas IB
- Eideneier, Νίκη N
 Eliot, T.S. ΣT, IH, KΣT
 Eluard, Paul ΣT, H, IB, ΛZ
 Ennius ΣT
- Faber, Felix MZ
 Fairbridge, W.S. IF
 Finch, Robert Z
 Flores, Angelo M, ME
 Florit, Evgenio IB
 Foot, Monica KΔ
 Ford, R.A.D. Z
 Forssell, Lars I
 Friar, Kimon KΔ
 Frost, R. E
 Fu, Tu E
 Fumikini ΣT
 Fuyuli, Tanaka ΣT
- Gabori, George MZ
 Gaertner, H. Otto KΔ
 Gaist, Jack IE, IΣT, IZ
 Galichet, René ΛB
 Gallotti, Jean B, Γ
 Garces, R. Velasco Δ
 Gelfert, Hans- Dieter MΘ
 Gerini, Giuseppe E
 Giraldi, Giovan Battista MZ
 Gjerstad, Einar E
 Goll, Claire B, Γ
 Gongora, B
 Gramcko, Ida IΣT
 Graves, Robert ΣT
 Gregh, Fernand MZ
 Grillandi, Massimo ΣT
 Guglielmo, Nicola D. ME
 Gullberg, Hjalmar I, IB

Guttenbrunner, Michael KΔ
Guzzi, Elisabetta IΘ
Gyôdai, Katô ΣT

Hackett, Joseph IZ
Hardy, Thomas ΣT
Hébert, Anne H
Heidegger, Martin B
Heissenbüttel, Helmut IΓ
Hekigoto, Kawahigashi ΣT
Helwig, Wener KΔ
Henriot, Emile Δ
Hillver, William Hurd Δ
Hizette, Michèle ΛΘ
Hölderlin, Friedrich H, IB
Holub, Miroslav Θ
Horatius (Οράτιος) Γ, I, KΣT
Hou, The Lady E
Hsiu- Kuan E
Hsiu, Ou- Yang E
Hsiung, Ku E
Hsun- Chien, Li E
Huch, Ricarda B
Hughes, Laneston KH
Hugo, Victor MB
Hung- Ching, Tao E
Chü, Po E
I, Chiao E

Iannelli, Michele IΔ, IE, IΣT, IZ,
IH, IΘ, K, KA, KB, KΣT, KZ,
KH, KΘ, Λ, ΛA, ΛΓ, ΛΔ, ΛΣT,
ΛH, ΛΘ, M, MA, MB, MΓ, MΔ,
ME, MΣT, MH, N

Ibert, Claude Jean A, B
Iisima, K. IΣT
Ioannides, Mary IA, IΓ
Irisawa, Y. IΣT
Issa, Kobayashi ΣT
Italia- Cecchini, Agata E

Jaeger, Werner B

Jimenez, Juan Ramon A, E, IA
Jouve, Pierre Jean IB
Jozka, Attila KΓ
Junzaburu, Nishwaki ΣT

Kamimura, H. IΣT
Kao, Hsiang E
Kaoru, Maruyama ΣT
Keats, John KΔ
Kedros, Andre IZ
Keng, Huang E
Kennedy, Leo Z
Keriényi, Karl KΔ
Kikaku, Enomoto ΣT
Kinumbi, David Kandolo MB
Kipling, Rudyard K
Kisaragi, M. IΣT
Kitamura, T. IΣT
Kitô, Takai ΣT
Klinberg, Gote IZ
Knister, Raymond Z
Koelling, Fritz KΔ
Kraemer- Badoni, Rudolf KΔ
Kraft, Erich KΔ
Krolow, Karl KΔ
Ku- Fu, Tai E
Ku, Chiao E
Kusadao, Nakamura ΣT
Kyorai ΣT
Kyori, Mukai ΣT
Kyoroku, Morikawa ΣT
Kyoshi, Takahama ΣT
Lagana, Basilio KH
Lagerkvist, Paer I, IB
Lan, Hsu E
Lange, Rudolf KΔ
Lapman, Archibald Z
Lavagnini, Bruno Θ, M
Layton, Irvine Z
Legagneux, Claude Z
Lenisa, Maria Grazia IB

Leopardi, Giacomo ΚΓ, ΜΗ
Lewis, Pamela ΜΗ
Li- Wan, Yang Ε
Liffner, Axel Ζ
Lindegren, Erik Ι
Liotta, Alto ΙΑ
Livesay, Dorothy Ζ
Loi, Franco Μ
Lorca, Federico Garcia Α
Losada, Benito Raul ΙΒ
Lu, Tsui ΣΤ
Luaces, Joaquín Lorenzo ΙΑ
Lucilius (Λουκίλιος) Θ
Ludwig, Paula Β

Mac Caig, Norma ΚΗ, ΚΘ
Maccrae, John Ζ
Machwe, Prabhakar ΙΒ
Mackay, L.A. Ζ
Mackean, R.M. ΜΣΤ
Mackridge, Peter ΚΔ
Macleish, Archibald Ε, ΙΔ
Macneice, Louis Β
Mandel, E.W. Ζ
Martinez, Enrigue Conzale ΙΒ
Martinson, Harry Ι
Mary, André ΑΖ
Mascaro, Vincenzo Θ
Masefield, John ΙΔ
Mastrolonardo, Enotrio Ζ
Mauceri, Irene ΙΑ
Maulnier, Thiery Ε
Maupassant, Guy de ΣΤ, ΙΔ
Maurois, André Ε
Maurus Ζ
Mazade, Fernand Ε
Meiji, αυτοκράτορας ΣΤ
Meisetsu, Naitô ΣΤ
Merlier, Octave ΙΣΤ
Michadas, Teohar ΙΔ
Miller, Henry ΚΔ

Milliex, Roger Δ, Ζ
Milosz, Czeslaw Ι
Min- Shan, Chen Ε
Mintz, Ruth Finer ΣΤ
Miron, Salvador Dias ΙΒ
Mistral, Gabriella Γ, ΙΒ
Mokichi, Saitô ΣΤ
Molinari, Ficardo ΙΒ
Mondo, Michele ΑΘ
Montale, Eugenio Α, Β
Moriconi, Alberto, Mario Ι
Moritake, Arakida ΣΤ
Mu, Tu Ε
Mueller, Paul ΚΔ
Murir Η

Naevieux ΣΤ
Naka, T. ΙΣΤ
Nardi, Rafaela Chacon ΙΒ
Nedomansky, Herbert ΚΔ
Neruda, Pablo ΙΒ
Neumann, Harry ΚΔ
Nietzsche, Friedrich Ε, Θ
Niu, Πριγκήπισσα (9^{ος} μ.Χ.) ΣΤ
Nucera, Salvino ΜΑ

O'Connor, Mary Α
Ôemaru, Ôtomo ΣΤ
Olivier ΙΗ
Onitsura, Uejima ΣΤ
Ooka, M. ΙΣΤ
Őrkeny, István ΣΤ
Othón, Manuel Jose ΙΒ

Pai- Ta, Liu Ε
Pallotini, Renata ΙΒ
Pasternak, Boris Leonidovich Α
Paz, Octavio ΙΒ
Pechermeyer- Michaelides, Norgard
ΙΖ
Pekalis, Helena ΚΘ
Pendola, Angelo ΚΑ

Perse, Saint- John A
 Peter, John IF
 Petrescu, Cezar E
 Petrofi, Sandor IA
 Petrovic, Milutin Z
 Petruzzello, Michelangelo MB
 Piao- Ching, Liang E
 Pickthall, Marjorie Z
 Pin, Chang ΣT
 Plautus ΣT
 Po, Li E
 Poe, Edgar Allan I, IA
 Ponchon, Raul Δ
 Portejoie, Pierre IZ
 Pound, Ezra A, ΣT
 Pratt, E.S. Z
 Prévert, Jacques E, ΣT, Z, H, Θ, IB,
 IF, ΔE, ΔZ
 Price, Victor Δ
 Priess, Ingrid KΔ
 Proust, Marcel Δ

 Quassimodo, Salvatore A

 Raizan, Konishi ΣT
 Ramsbotham, Mary I
 Ransetsu, Hattori ΣT
 Raphael, George IΣT
 Rasche, Friedrich KΔ
 Regio, Jose IF
 Riccio, Franco KA
 Rilke, Rainer Maria E
 Rimbaud, Arthur E, Θ, K
 Roberts, Charles G.D. Z
 Robertson, Martin IO
 Rocca, Vittoria, Della MH
 Rocco, Italo IE, KΘ, ME
 Rofû, Miki ΣT
 Ronsard, Pierre de E
 Ross, W.N.E. Z
 Roussel, Louis Δ
 Rowbotham, David IF

 Rowland, John IF
 Roy, Claude IF
 Rukeyser, Muriel Z
 Rydstedt, Anna Z
 Ryôta, Ôshima ΣT

 Sachio, Itô ΣT
 Salveti, Gaetano E, H
 Sampo, Sugiyama ΣT
 Sanches, Ilka IB, K
 Sandburg, Carl B
 Sborgi, Giuliana Ferrari KA
 Scafuri, Carlo ΛΘ
 Schwarz, Hans KΔ
 Scott, Duncan Campell Z
 Scott, Frederick G. Z
 Sekitei, Hara ΣT
 Sen Ghor, Leopold Sedar ΛΓ
 Sereni, Vittorio I
 Shakespeare, William IB
 Shelley, Percy Bysshe KΔ
 Shigeli, Tsuboi ΣT
 Shih- An, Wang E
 Shih, Su E
 Shiki, Masaoka ΣT
 Shirô, Murano ΣT
 Shôha, Kuroyanagi ΣT
 Shu, Haü E
 Shûson, Katô ΣT
 Simon, Pierre- Henri E
 Singh, Man Mohan Λ
 Sitas, Amaranth KZ
 Sitwell, Edith A, B
 Skelton, Robin ΛΓ
 Smith, A.S. Z
 Smith, Vivian IF
 Soedergran, Edith I
 Sôkan, Yamazaki ΣT
 Soly, Germain MΣT
 Souster, Raymond Z
 Spagnuolo, Antonio IO

Spassov, Tsvetan E
 Spender, Stephen Δ
 Spiess, Henry Δ
 Spire, André Θ
 Stanescu, Nichita KE, KΣT
 Stewart, Douglas IF
 Suiha, Watanabe ΣT
 Supervielle, Jules IA, IΣT

 Taigi, Tan ΣT
 Tajihī ΣT
 Takano, K. IΣT
 Takashi, Matsuhoto ΣT
 Takuboku, Ishi Kawa ΣT
 Tamiki, Hara ΣT
 Tamura, R. IΣT
 Tanikawa, Sh. IΣT
 Tatsujī, Miyoshi ΣT
 Tavcar, Marian Θ
 Tennyson, Alfred, Lord A, KΔ
 Tepan, Ama Enriqueta IΣT
 Thiele, Colin IF
 Thompson, Peter E, Θ
 Ting, Su E
 Tinoco, Manuel Vicente KΣT
 Tsai- His, Han E
 Tung, Hsu E
 Tympani, Giuseppe E

 U'Tam'Si K
 Uellner, Winfried MH
 Unamuno, Miguel de Δ
 Ungaretti, Giuseppe Γ

 Vaculik, Ludvik Θ
 Valeri, Diego MΔ
 Valéry, Paul E, ΣT
 Vallejo, César IB, I
 Valverde, Alf. Berrera Δ
 Van Deel, Tom KΘ
 Veresayev, V. A
 Vergilius (Βιργίλιος) KΣT

Verlaine, Paul KH, MF
 Vicari, Vittorio Z
 Vintner, Maurice KΔ
 Vitti, Mario MA
 Vodnik, Anton Θ

 Walton, Sarah IF
 Warr, Bertram Z
 Warren Junior, James E. ΣT
 Webster, John IΔ
 Weil, Simone E, ΣT, Z, Θ, I, IB
 Whitman, Walt A
 Wilde, Oscar A, ΣT, KZ
 Wilkinson, Anne Z
 Williams, T. E
 Williams, William Carlos IB, ΛE
 Wordsworth, Christopher KΔ
 Wright, Judith IF
 Wu- Chi, Wang E
 Wu, Su E

 Y Reissig, Julio Herrera IB
 Yamamoto, T. IΣT
 Yamazaki, E. IΣT
 Yaso, Saiyo ΣT
 Yeats, W.B. E, KΣT, MB
 Yeh, Shao ΣT
 Yen- Pang, Chou E
 Yen, Lü E
 Yin, Liu E
 Yin, Lo E
 Yosami ΣT
 Yoshimasu, G. IΣT
 Yu- Siang, Li E
 Yu, Li E
 Yu, Lu KA
 Yüan-Chü, Yang E
 Yun- Ching, Chi E
 Yün, Fan E
 Yün, Fan ΣT
 Yün, Yen E

NESCAFÉ®

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ & ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΜΟΥΦΦΛΟΝ

Διατηρούμε ένα μεγάλο απόθεμα γενικών τίτλων, νέων, εξαντλημένων και σπάνιων. Δημοσιεύουμε επίσης ένα ευρύ φάσμα γενικών και ειδικών τίτλων.

Βιβλία λογοτεχνίας: ποίηση, πεζογραφία, θεατρικά έργα, δοκίμια, βιογραφίες, περιοδικά, επιστολές και ημερολόγια.

Βιβλία κυπριακής λογοτεχνίας στην ελληνική γλώσσα αλλά και σε μετάφραση (αγγλικά, γαλλικά, ρώσικα, ιταλικά, γερμανικά κ.ά.)

www.moufflon.com.cy
www.moufflonpublications.com

ΟΔΟΣ ΣΟΦΟΥΛΗ 3, 1096, ΛΕΥΚΩΣΙΑ
PO Box 22375, 1521 ΛΕΥΚΩΣΙΑ, ΚΥΠΡΟΣ

Τηλ. : +357 22-665155

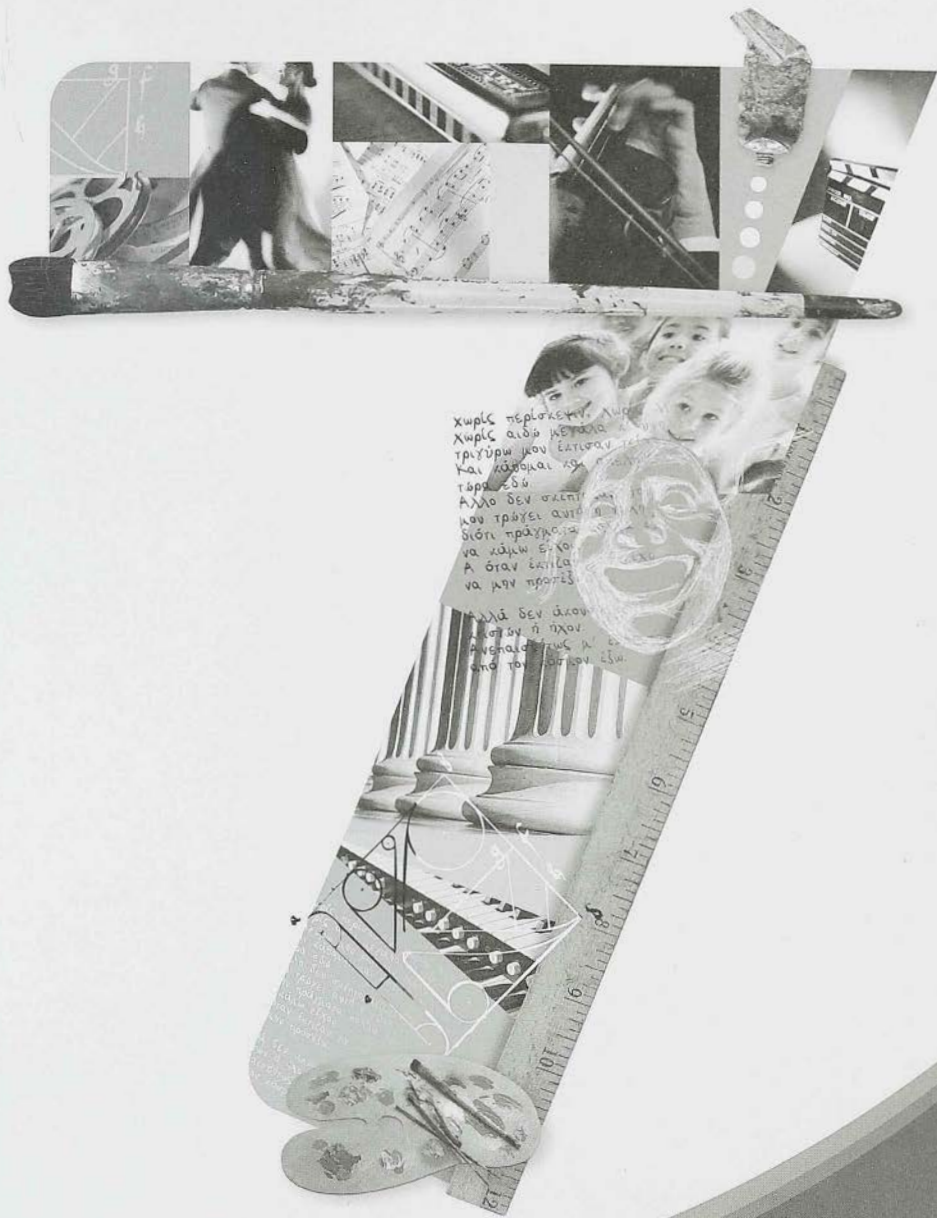
Φαξ : +357 22-668703

bookshop@moufflon.com.cy

publishing@moufflon.com.cy

Τέχνες. Ένας πολιτισμός.

Χωρίς περίσκεψη. Μο
Χωρίς αιδώ κέρσορα
τριγύρω μου έλπινα
και κάποιον να
τάραξέ με
Άλλο δεν σκεπτό
μου τράγει αυτή
διότι πράγματι
να κάμω εικόνα
Α όταν εκείλα
να μην προτιέ

Αλλά δεν άκου
κισόν ή πχου
Ανεπαίσθητος κ
επί τον εαυτόν έξω

Ο Πολιτισμός είναι στη φύση μας.

Στην Ελληνική Τράπεζα θαυμάζουμε και
ειμαστε κοντά σε όλες τις μορφές τέχνης.
Υποστηρίζουμε κάθε είδος πνευματικής έκφρασης
και δημιουργίας του χθές και του σήμερα,
που συμβάλλει στη δική μας και στη δική σας
πολιτισμική εξέλιξη. Ελληνική Τράπεζα.
Γιατί... η εξέλιξη είναι στη φύση μας.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

Η εξέλιξη είναι στη φύση μας

**ΠΑΜΕ
ΘΕΑΤΡΟ**

**Γιορτάζουμε
5 χρόνια
προσφοράς
στο θέατρο...**

**Έντεκα νέες
παραστάσεις
ξεκίνησαν!**

...και συνεχίζουμε!

Σατιρικό Θέατρο
22 312 949

ΕΘΑΛ
25 877 827

Θέατρο Διώνυσος
22 818 999

Θέατρο Versus
99 395 970

Αμφικτικό Θέατρο
99 664 856

Θεατρική Ομάδα
Persona
99362963

Θέατρο Ένα
22 439 838

Θέατρο Σκάλα
24 652 800

Θέατρο Ανεμίνα
22 573 031

Θέατρο Αντίδοτο
24 822 677

Θέατρο Δέντρο
22 330 811

Φέτος, κλείνουμε πέντε χρόνια πρωταγωνιστικού ρόλου στο θέατρο και τον πολιτισμό και σπριζούμε ακόμα περισσότερα θεατρικά σχήματα.

Σας ευχαριστούμε για την ολοένα αυξανόμενη αγάπη που δείχνετε για το θέατρο και σας προσκαλούμε να παρακολουθήσουμε μαζί τις παραστάσεις της νέας θεατρικής χρονιάς.

Νιώσε κοντά, φτάσε μακριά